

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİMDALI**

**ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME
İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

DANIŞMAN: Doç. Dr. SAMİ TABAN

SALİH EVREN TURHAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
ŞUBAT-2007**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ

SALİH EVREN TURHAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kod No :

Bu Tez 05/ 02/ 2007 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oy Birliği ile Kabul Edilmiştir.

Doç. Dr. Sami TABAN
DANIŞMAN

Doç. Dr. Muhsin KAR
ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Mustafa TAŞLIYAN
ÜYE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.....
Doç. Dr. Haluk ALKAN
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME
İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Salih Evren TURHAN

DANIŞMAN : Doç.Dr. Sami TABAN

Yıl : 2007 Sayfa: 92

Jüri : Doç. Dr. Sami TABAN
: Doç. Dr. Muhsin KAR
: Yrd. Doç. Dr. Mustafa TAŞLIYAN

Bu tezde enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki Türkiye için test edilmiştir. Tarihsel süreç kapsamında Türkiye’de enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler, dönemler bazında çizelge ve şekiller kullanılarak incelenmiştir. Her dönem için enflasyon rakamlarıyla, GSMH büyüme hızı arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Ayrıca, bu çalışmada 1988:1-2005:4 dönemi Türkiye ekonomisine ait üçer aylık veriler kullanılarak enflasyon-büyüme arasındaki ilişkiler Granger nedensellik analiziyle test edilmiştir. Ampirik sonuçlar, Türkiye üzerine yapılan diğer çalışmaların tersine, büyüme oranının seçilen enflasyon göstergesine karşı duyarlı olduğunu göstermiştir. GSYH deflatörü cinsinden enflasyon oranları ile büyüme oranları arasında tek yönlü negatif bir ilişkiye rastlanırken, TEFE ve TÜFE endeksleri ile büyüme arasında ise herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır. Ayrıca regresyon analizinin sonuçları, incelenen dönemde enflasyon oranlarındaki yüzde 10’luk bir artışın büyümeyi yüzde 2,5 oranında azalttığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Enflasyon, Ekonomik Büyüme, Granger Nedensellik, Türkiye Ekonomisi.

**DEPARTMENT OF ECONOMIES
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
UNIVERSITY OF KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM**

ABSTRACT

MA THESIS

**THE RELATIONSHIP BETWEEN INFLATION
AND ECONOMIC GROWTH: THE CASE OF
TURKEY**

Salih Evren TURHAN

SUPERVISOR : Associate Prof. Dr. Sami TABAN

Year : 2007 Pages: 92

**Jury : Assoc. Prof. Dr. Sami TABAN
: Assoc. Prof. Dr. Muhsin KAR
: Ass. Prof. Dr. Mustafa TAŞLIYAN**

In this thesis the relationship between inflation and economic growth have been tested for Turkey. In the context of historical, the relationship between inflation and economic growth have been investigated in Turkey by utilizing the tables and graphs in seperated time period.

In addition this thesis has amprically examined the relationship between inflation and growth in Turkish economy by utilizing quarterly data for the period 1988:1-2005:4. Empirical results have indicated that growth rate, contrary to the previous studies on Turkey, is to be sensitive against the selected inflation indicators. While the relationship between inflation rates and economic growth indicate that a negative unidirectional causality runs from inflation to growth in terms of GDP deflator, it has not been reached any causality between the other price indexes (wholesale and consumer) and growth. In addition, the regression analysis results have showed that an 10 percent increase in inflation is associated with a 2,5 percent decrease in growth during the examined period.

Keywords: Inflation, Economic Growth, Granger Causalty, Turkish Economy.

ÖNSÖZ

Makro İktisadın en önemli konularından birisi olan enflasyon kavramı, çoğu ülkenin yıllarca çözmek için çaba harcadığı konulardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Enflasyon; bir ülkede gelir düzeyini, gelirin dağılımını, yatırımların karar alma sürecini ve verimliliğini, istihdam düzeyini, çalışanların ücret ve maaşlarının durumunu ve daha sayamadığımız pek çok iktisadi kavramı doğrudan etkilemektedir. Bütün bu etkilerin sonucunda enflasyon, kimi görüşe ekonomide önemli bir sorun, kimi görüşe ise ekonomik büyümeyi sağlayan önemli bir kaynak olarak kabul edilmektedir.

Türkiye ekonomisinde 1970’li yıllardan itibaren yaklaşık son 35 yılın çözüm aranan en büyük sorunlarından birisi haline gelen enflasyon kavramı, siyasi çalkantılarında etkisiyle ekonomide önemli sıkıntıların yaşanmasına neden olmuştur. Gerek ithal ikameci politikalara dayanan planlı sistem, gerekse dış ticaretin serbest hale getirildiği 24 Ocak kararları enflasyon üzerinde olumlu etkiler gerçekleştirmemiştir. Bu sürecin sonunda; 1990’lı yıllardan itibaren sıkça yaşanan; yüksek enflasyon oranlarına ve düşük büyüme rakamlarına bağlı ekonomik krizler oluşması sebebiyle, “enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisi” iktisadi tartışmaların eksenini oluşturmaya başlamıştır. 2000’li yıllardan itibaren uygulanmaya başlanan “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” sonrasında gerçekleşen, düşük enflasyon oranları ve yüksek büyüme rakamları ise bu iki kavram arasında bir ilişki olup olmadığının, şayet ilişki varsa bu ilişkinin ne yönlü olduğunun bilinmesi açısından, “enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisi” konusunun araştırılma gereğini iyice arttırmaktadır.

Dünyada, bu konu hakkında çalışma yapılmayan, ülke sayısı çok az olmasına rağmen yapılan çalışmaların sonucunda genel bir kanıya ulaşılamamıştır. Enflasyonla ekonomik büyüme hakkında yapılan araştırmalar İkinci Dünya Savaşı sonrasında hızlanmış ve bu dönemde yapılan araştırmaların sonucunda enflasyonun ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği bulunmuştur, 1970’li yıllardan itibaren yapılan araştırmaların sonucunda ise olumsuz yönde bir etkileşim söz konusu olmuştur. Bazı çalışmaların sonucunda ise, enflasyon ile ekonomik büyüme arasında hiçbir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Bu şekilde, genel kabul gören, net bir sonucun belirtilmemesi ve mevcut belirsizlik ortamı da bu konu hakkında daha fazla çalışmayı gerekli kılmaktadır.

Bu çalışmanın belirlenmesinde ve tamamlanmasında destek ve yardımlarını asla esirgemeyen ve isimlerini her zaman saygıyla anacağım; sayın danışman hocam Doç.Dr. Sami TABAN’a, sayın bölüm başkanımız Doç.Dr. Muhsin KAR’a ve değerli hocam Yrd.Doç.Dr. Halil ALTINTAŞ’a ve Karadeniz Teknik Üniversitesi’nden Yrd.Doç.Dr. Seyfettin Artan’a ne kadar teşekkür etsem azdır.

Ayrıca; bu çalışmam boyunca benden hiçbir zaman desteğini esirgemeyen ve kıymeti hiçbir maddi değerle ölçülemez anneme, aileme, değerli bölüm arkadaşlarım Süleyman Özderin’e, Mehmet Sevinç’e, Gökhan Köşker’e ve tabii ki O’na teşekkürü borç bilirim.

Bu çalışmanın tamamlandığını göremeden vefat eden BABAMA.....

Kahramanmaraş, Şubat 2007

Salih Evren TURHAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
KISALTMALAR DİZİNİ.....	VI
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	VII
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	VIII
1. GİRİŞ.....	1
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	3
3. ENFLASYON.....	4
3.1. Tanım.....	4
3.2. Enflasyonu Ölçme Yöntemleri.....	4
3.2.1. Baz Dönem Ağırlıklı Endeksler (Laspayres Endeksi).....	5
3.2.2. Cari Dönem Ağırlıklı Endeksler (Paasche Endeksi).....	5
3.3. Nedenlerine Göre Enflasyonun Türleri.....	6
3.3.1. Talep Enflasyonu.....	6
3.3.2. Maliyet Enflasyonu.....	8
3.3.3. Fiyat Enflasyonu.....	9
3.3.4. İthal Enflasyon.....	10
3.4. Büyüklüklerine Göre Enflasyon Türleri.....	10
3.4.1. İlmli Enflasyon.....	10
3.4.2. Yüksek Enflasyon.....	10
3.4.3. Hiper Enflasyon.....	11
3.5. Enflasyonun Olumsuz Etkileri.....	13
4. EKONOMİK BÜYÜME.....	14
4.1. Tanım	14
4.2. Ekonomik Büyüme İle İlgili Temel Kavramlar	16
4.2.1. Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH).....	16
4.2.2. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH).....	16
4.2.3. Safi Milli Hasıla (SMH).....	17
4.2.4. Milli Gelir.....	17
4.2.5. Kişisel Gelir.....	18
4.2.6. Kullanılabilir Gelir.....	18
4.2.7. Kişi Başına Düşen Milli Gelir.....	18
4.3. Ekonomik Büyümenin Ölçülmesi.....	19
4.3.1. Milli Gelir Hesaplama Yöntemleri.....	19
4.3.1.1. Üretim Yöntemi.....	20
4.3.1.2. Gelir Yöntemi.....	21
4.3.1.3. Harcamalar Yöntemi.....	21
4.3.2. Cari ve Sabit Fiyatlarla Milli Gelir.....	21
4.4. Ekonomik Büyümeyi Belirleyen Unsurlar.....	23
4.4.1. Sermaye Birikimi ve Birikimin Kaynakları.....	23
4.4.2. Teknolojik Gelişme.....	25
4.4.3. Nüfus Artışı ve İstihdam.....	27
4.4.4. Beşeri Sermaye.....	28
4.4.5. Dış Ticaret Büyüklüğü.....	29
4.4.6. Gelir Dağılımı.....	30

5. ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ ÜZERİNE TEORİK YAKLAŞIMLAR.....	31
5.1. Klasik Yaklaşım.....	31
5.2. Keynesyen Yaklaşım.....	34
5.3. Monetarist Yaklaşım.....	36
5.4. Yeni Klasik Yaklaşım.....	38
5.5. Yeni Keynesyen Yaklaşım.....	41
6. ENFLASYON-EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ ÜZERİNE AMPİRİK ÇALIŞMALAR.....	43
6.1. Enflasyonun Büyüme Üzerinde Negatif Etkilerinin Olduğunu Açıklayan Çalışmalar.....	43
6.2. Enflasyonun Büyüme Üzerinde Pozitif Etkilerinin Olduğunu Açıklayan Çalışmalar.....	46
6.3. Eşik Değer Kriteri Çerçevesinde Enflasyon-Büyüme İlişkisini Açıklayan Çalışmalar.....	47
6.4. Türkiye’de Enflasyon-Büyüme İlişkisini Açıklayan Çalışmalar.....	49
7. TÜRKİYE’DE GERÇEKLEŞEN ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	52
7.1. 1923-1945 Yılları Arasındaki Dönem.....	52
7.2. 1946-1960 Yılları Arasındaki Dönem.....	54
7.3. 1961-1979 Yılları Arasındaki Dönem.....	58
7.4. 1980-2005 Yılları Arasındaki Dönem.....	63
7.4.1. 1980-1993 Yılları Arasındaki Dönem.....	64
7.4.2. 1994-2005 Yılları Arasındaki Dönem.....	67
7.5. Türkiye’de Dönemler İtibariyle Enflasyon ve Büyüme Oranları.....	71
8. TÜRKİYE’DE ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN EKONOMETRİK MODELİ.....	74
8.1. Veri Seti.....	74
8.2. Enflasyon ve Büyüme Değişkenlerinin Temel İstatistiksel Özellikleri	74
8.3. Metodoloji ve Ampirik Sonuçlar.....	76
8.3.1. Birim Kök Testi.....	77
8.3.2. Granger Nedensellik Testi.....	78
9. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	81
- KAYNAKLAR.....	83
- EK	
- ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR LİSTESİ

GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
SMH	: Safi Milli Hasıla
TYİH	: Toplam Yurt İçi Hasıla
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
TEFE	: Toptan Eşya Fiyat Endeksi
ÜFE	: Üretici Fiyat Endeksi
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
AS	: Toplam Arz
AD	: Toplam Talep
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SRAS	: Kısa Dönem Arz Eğrisi
LRAS	: Uzun Dönem Arz Eğrisi
IMF	: Uluslararası Para Fonu
EKK	: En Küçük Kareler
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
TMSF	: Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu
RGSYH	: Reel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GDEF	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Deflatörü
IFS	: International Financial Statistics
ADF	: Augmented Dickey Fuller
PP	: Phillips-Perron

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge	Çizelge Adı	Sayfa No
Çizelge 3.1.	Dünyada Hiperenflasyonlar.....	12
Çizelge 4.1.	Üretim, Gelir ve Harcamalar Yöntemleri ile GSMH; SMH ve MG'in Hesaplanması.....	20
Çizelge 4.2.	Türkiye'de GSMH Büyüklüğü.....	22
Çizelge 7.1.	Türkiye'de 1938-1945 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları.....	53
Çizelge 7.2.	Türkiye'de 1938-1945 Döneminde GSMH Büyüklüğü...	53
Çizelge 7.3.	Türkiye'de 1946-1960 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları.....	56
Çizelge 7.4.	Türkiye'de 1946-1960 Döneminde GSMH Büyüklüğü...	57
Çizelge 7.5.	Türkiye'de 1961-1967 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları.....	58
Çizelge 7.6.	Türkiye'de 1961-1967 Döneminde GSMH Büyüklüğü...	59
Çizelge 7.7.	Türkiye'de 1968-1972 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları.....	60
Çizelge 7.8.	Türkiye'de 1968-1972 Döneminde GSMH Büyüklüğü...	60
Çizelge 7.9.	Türkiye'de 1973-1979 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları.....	62
Çizelge 7.10.	Türkiye'de 1973-1979 Döneminde GSMH Büyüklüğü...	62
Çizelge 7.11.	Türkiye'de 1980-1993 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları.....	65
Çizelge 7.12.	Türkiye'de 1980-1993 Döneminde GSMH Büyüklüğü...	66
Çizelge 7.13.	Türkiye'de 1980-1993 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları.....	69
Çizelge 7.14.	Türkiye'de 1994-2005 Döneminde GSMH Büyüklüğü...	70
Çizelge 7.15.	Dönemler İtibariyle Türkiye'de Fiyat Hareketleri ve GSMH Büyüme Hızı.....	71
Çizelge 8.1.	Değişkenlerin Temel İstatistiksel Özellikleri.....	74
Çizelge 8.2.	ADF ve PP Birim Kök Testleri Sonuçları.....	78
Çizelge 8.3.	Granger Nedensellik Testi Sonuçları.....	79
Çizelge 8.4.	Regresyon Analizi Sonuçları.....	79

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 3.1.	Talep Enflasyonu.....	6
Şekil 3.2.	Maliyet Enflasyonu	9
Şekil 4.1.	Kapasite Kullanım Oranının Artması.....	14
Şekil 4.2.	Mevcut Kapasitenin Artması.....	15
Şekil 5.1.	Klasik Modelde Tam İstihdamda Fiyat Ve Gelir Düzeyi..	31
Şekil 5.2.	Klasik Modelde Fiyat Ve Gelir Düzeyi	32
Şekil 5.3.	Klasik Modelde Maliye Politikası; Dışlama Etkisi	32
Şekil 5.4.	Klasik Modelde Para Politikası; Paranın Yansızlığı.....	33
Şekil 5.5.	Keynesyen Modelde Fiyat-Gelir Düzeyi	35
Şekil 5.6.	Monetarist Yaklaşımda Fiyat- Hasıla İlişkisi	37
Şekil 5.7.	Yeni Klasik Yaklaşımına Göre Fiyat -Hasıla Düzeyi	40
Şekil 5.8.	Yeni Keynesyen Yaklaşımda Fiyat- Hasıla İlişkisi	41
Şekil 7.1.	Türkiye'de 1938-1945 Dönemi Enflasyon ve Büyüme Oranları	54
Şekil 7.2.	Türkiye'de 1946-1960 Dönemi Enflasyon ve Büyüme Oranları	57
Şekil 7.3.	Türkiye'de 1963-1967 Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plan Dönemi Enflasyon ve Büyüme Oranları	58
Şekil 7.4.	Türkiye'de 1968-1972 İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plan Dönemi Enflasyon ve Büyüme Oranları	61
Şekil 7.5.	Türkiye'de 1973-1979 Dönemi Enflasyon ve Büyüme Oranları	63
Şekil 7.6.	Türkiye'de 1980-1993 Dönemi Enflasyon ve Büyüme Oranları	67
Şekil 7.7.	Türkiye'de 1994-2005 Dönemi Enflasyon ve Büyüme Oranları	71
Şekil 7.8.	Türkiye'de Dönemler İtibariyle Enflasyon ve Büyüme Oranları.....	72
Şekil 8.1.	TÜFE Cinsinden Enflasyon ve Büyüme Oranları.....	75
Şekil 8.2.	TEFE Cinsinden Enflasyon ve Büyüme Oranları.....	75

Şekil 8.3.	GSYH Deflatörü Cinsinden Enflasyon ve Büyüme Oranları.....	76
------------	--	----

1. GİRİŞ

Enflasyon ve ekonomik büyüme kavramları, iktisat literatüründe önemli bir yere sahiptir. Bu iki ekonomik büyüklük arasında ilişki olup olmadığı, geçmişten günümüze kadar tartışılmaktadır. Bu çalışmada, bu iki kavram arasında ne yönde bir ilişki olduğu ve Türkiye’de gerçekleşen büyüme oranlarında, diğer sosyo-ekonomik faktörlerin dışında, enflasyonun payı olup olmadığı araştırılmaktadır.

Ülkelerin, çözmek için uğraştığı, en önemli iktisadi sorunlardan birisi enflasyondur. Ayrıca her ülke, refah seviyesini arttırmak için iktisadi yönden, büyümek ister. Kimi görüşe göre enflasyon, toplumların geri kalmasını sağlayarak, ekonomik büyümeye engel olmakta, kimi görüşe göre ise büyümeye kaynak teşkil etmektedir. Bu bağlamda, enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisi, hakkında teorik yaklaşımların kuvvetli olmaması sebebiyle, üzerinde çok sayıda iktisatçının ekonometrik modeller kurarak ampirik bulgular elde ettiği, önemli iktisadi sorunlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda yapılan ekonometrik çalışmaların büyük bir çoğunluğunda enflasyonla ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğu bulunurken, bazı çalışmalarda enflasyonun ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği belirtilmiştir. Ayrıca enflasyonla ekonomik büyüme arasında hiçbir ilişkinin olmadığını bulan çalışmalarda mevcuttur. Bazı çalışmalarda ise belirli bir oranda enflasyonun eşik noktası kabul edilerek, enflasyonun bu düzeye kadar ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği, eşik değerinin üstünde gerçekleşen enflasyon oranlarının ise negatif etkilerinin olduğu belirtilmiştir. Görüldüğü gibi enflasyonla ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye yönelik tam bir görüş ayrılığı mevcuttur.

Türkiye’de enflasyonla ekonomik büyüme arasındaki ilişki hakkında yapılan çalışmaların genel sonucu negatif bir ilişki olduğuna yönelik olmuştur. Bununla beraber, Türkiye’de enflasyon 1970’li yıllardan itibaren ekonomide büyük bir sorun haline gelmeye başlamış ve uygulanmaya konulan bütün ekonomi politikalarında başlıca hedef göstergesi olarak belirlenmiştir. 2000’li yılların başına kadar geçen süreçte Türkiye kronik ve yüksek oranlarda enflasyonla yaşarken, bu dönemde zaman zaman yüksek büyüme rakamları da gerçekleşmiş ve bu büyüme oranlarının enflasyondan kaynaklandığı iddia edilmiştir.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’de 1988 ile 2005 tarihleri arasındaki verilerin ekonometrik analizi yapılarak enflasyon ve ekonomik büyüme tartışmasına katkıda bulunmaktır. Buna göre çalışma şu şekilde planlanmıştır.

Giriş Bölümünü takip eden ikinci bölümde, enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisi hakkında önceki çalışmalara değinilmiştir

Üçüncü bölümde enflasyonun tanımlaması, hesaplanma yöntemleri, nedenleri, büyüklüklerine göre enflasyon türleri ve ekonomide yarattığı negatif etkiler açıklanarak, enflasyon kavramı hakkında geniş bir bilgi verilmiştir.

Dördüncü bölümde ekonomik büyümenin tanımlanması, ekonomik büyüme ile ilgili temel kavramlar, ölçülmesi, ölçme yöntemleri ve ekonomik büyümeyi belirleyen başlıca unsurlar hakkında bilgi verilerek, ekonomik büyüme kavramı açıklanmıştır.

Beşinci bölümde enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler; başta Klasik İktisadi Görüş olmak üzere, sırasıyla Keynesyen, Monetarist, Yeni Klasik ve Yeni Keynesyen iktisadi görüşler çerçevesinde teorik olarak ele alınmıştır.

Altıncı bölümde enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler ampirik literatür çerçevesinde incelenmiştir.

Yedinci bölümde Türkiye'nin 1923 yılında Cumhuriyetin ilanından, 2005 yılına kadar geçen süreçte, enflasyon rakamları ve GSMH büyüme hızı arasındaki ilişkinin tarihsel boyutu dönemlere ayrılarak çizelge ve grafiklerle incelenmiştir. Buna göre; Cumhuriyetin ilanından çok partili siyasi hayata geçiş bir dönemde (1923-1945); çok partili siyasi hayata geçişten, Planlı Kalkınma dönemine geçiş ayrı bir dönemde (1946-1960), Planlı Kalkınma döneminden, 24 Ocak kararları sonrasında dış ticarete serbestleşmeye geçiş yapılan süreç ayrı bir dönemde (1961-1979), 24 Ocak kararlarından 2005 yılına kadar geçen süreç ise ayrı bir dönemde incelenmiştir (1980-2005).

Sekizinci bölümde 1988 ile 2005 yılları arasında üç aylık enflasyon (TEFE, TÜFE, GSYH deflatörü) ve GSYH büyüme hızı verileri kullanılarak, Türkiye'de enflasyon ve büyüme arasındaki ilişki Granger nedensellik analizi yöntemiyle incelenmiştir.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Yüksek bir büyüme hızı ile beraber düşük bir enflasyona sahip olmak hem gelişmiş hemde gelişmekte olan ülkelerin en önemli makroekonomi politika amaçlarını oluşturmaktadır. Enflasyonla büyüme arasındaki ilişkiler, dünya ekonomisinin içerisinde bulunduğu şartlara bağlı olarak sürekli değişiklikler göstermesine rağmen, enflasyonun büyüme üzerindeki etkileri konusunda henüz tam bir fikir birliğinin sağlanamadığını ve günümüzde konu üzerinde tartışmaların hala sürdüğü görülmektedir.

Barro (1991), Caporin ve Maria (2002), Faria ve Carneiero (2001), Gylfasson (1998), Motley (1994), Burdekin vd. (2000), Gilman vd (1999), Judson ve Orphanides (1996), Dotsey ve Sarte (1997), Fischer (1993), Ahmad ve Mortaza (2005), yaptıkları ekonometrik analizlerin sonucunda, enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde negatif etkileri olduğunu açıklamıştır.

Enflasyonla ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen; Heylen vd (2004), Gillman (2002), Thirlwall ve Barton (1971), Mallik ve Chowdury (2001), Romer (1996), Feldstein (1996), Nell (2000) yaptıkları çalışmaların sonucunda enflasyonla ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki olduğunu bulmuşlardır.

Son yıllarda yapılan çalışmalarda ise, enflasyon-büyüme ilişkisini daha net ortaya koyabilmek için doğrusal olmayan (nonlinear) veya yapısal kırılma etkisini (structural break effect) dahil eden yeni yöntemlerin uygulandığı görülmektedir. Genel olarak bu yeni yöntem, eşik değer (threshold value) olarak tanımlanan belli bir enflasyon oranının büyüme üzerindeki etkisinin pozitif, eşik değeri geçen enflasyon oranının ise negatif etkilerinin olabileceğini açıklar. Bu konuda yapılan çalışmalarda farklı sonuçlar elde edilmesine rağmen, çalışmaların tümü, modellerde eşik değer gözetilerek enflasyon oranlarının kullanılmasının büyüme üzerindeki etkilerinin araştırılmasında daha net sonuçlara ulaşılmasının mümkün olduğunu kanıtlamıştır. Rousseau ve Wachtel (2002), Polling ve Zhu (2005), Gokal ve Hanif (2004), Vaona ve Schiavo (2005), Khan ve Senhadji (2001), Haslag (1997), Li (2006), Ghosh ve Philips (1998), Sweidan (2004), Dungey ve Pitchford (2001), Hodge (2006), Mubarik (2005), Engelberth ve Langley (2001), yaptıkları çalışmalar sonucunda, eşik değer olarak belirlenen bir enflasyon oranıyla ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Enflasyonla ekonomik büyüme arasında ilişkiye yönelik, Türkiye üzerinde yapılan çalışmaların genelinde; bu iki ekonomik büyüklük arasında negatif bir ilişkinin olduğu belirtilmektedir. Buna göre; Kirmanoğlu (2001), Yılmaz vd. (2002), Berber ve Artan (2004), Aşırım (1995), Terzi (2004), Çetin (2004), Artan (2006), Keşkek ve Özhan (2004), Terzi ve Oltulular (2004), Kaya ve Yılmaz (2006), Karaca (2003) Türkiye için yaptıkları çalışmaların sonucunda enflasyonla ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğunu ifade etmişlerdir.

3. ENFLASYON

3.1. Tanım

Latince de şişme anlamına gelen enflasyon hakkında kesin bir tanım yapılmamıştır. Fiyatlar genel seviyelerindeki sürekli artış ve buna karşılık yerli paranın değerini yitirmesi enflasyon olarak kabul edilmiştir. Bu tanımlamada enflasyonun ne olduğunu belirtmekten çok ne gibi sonuçlar doğurduğu göze çarpmaktadır (Frisch, 1989:1).

Diğer bir tanımlamayla enflasyon; cari fiyat düzeyinde toplam talebin toplam arzdan yada parasal gelirin reel gelirden fazla olması durumudur. Elde edilmesi mümkün olmayan, bir gelir düzeyini yada bir harcama büyüklüğünü devam ettirme çabası da enflasyon tanımlamasına dahil edilir (Enç, 1993). Ayrıca; bir ekonomide, işgücü, mali, para, mal ve dış ticaret piyasalarında meydana gelen talep artışları da enflasyona yol açabilmektedir (Kıvılcım, 1993).

İktisat kuramında en çok kabul gören enflasyon tanımı ise şu şekildedir; fiyatlar genel düzeyinde yaşanan, sürekli, ve önemli yükselmelere enflasyon denmektedir (Uslu, 1993: 1). O halde bu tanımlamaya göre fiyatlar genel seviyesindeki artış öncelikle sürekli olmalıdır. Fiyatlar genel seviyesindeki bir defalık artış veya herhangi bir mal veya hizmet fiyatındaki bir defalık artışların enflasyon olarak kabul edilmesi mümkün olmamaktadır. Buna göre:

a) Fiyat artışları farklı düzeylerde olsa bile, mal veya hizmet fiyatlarının geneline yansımalıdır. Diğer bir deyişle; bir ülkedeki fiyat artışının enflasyon olarak değerlendirilmesi, bir veya birkaç mal ve hizmet fiyatının değil, genel mal ve hizmet fiyatlarının artış miktarının ortalaması olmalıdır.

b) Bir ülkedeki fiyat artışları, genele yansıdığı halde, devamlı olmayıp bir defa olmak kaydıyla gerçekleşmiş ve sonra yine durağan bir hal izlemişse, enflasyon olarak kabul edilememektedir.

c) Bir diğer kavram ise, fiyatlar genel seviyesindeki artış oranının ekonomide etki yaratacak şekilde bir orana sahip olması gereğidir. Burada kesin bir yüzdelik dilim söylemek hata olabilir. Ancak fiyatlar genel seviyesindeki %1 ile %2 arasındaki bir artış enflasyon tanımına uygun bir anlam içermemektedir (Eren, 2002: 95-96).

3.2. Enflasyonu Ölçme Yöntemleri

Enflasyon hesaplaması; ekonomide çok sayıda mal ve hizmetin fiyatlar genel seviyesinin ölçülmesiyle bulunur. Enflasyon ölçülürken ise; fiyatlar genel seviyesine ait fiyat endeksleri oluşturulmaktadır. Fiyat endeksleri oluşturulurken genelde iki durum baz alınmaktadır. Bunlar; tüketici fiyat endeksi (TÜFE) ve toptan eşya fiyat endeksi (TEFE) yada diğer şekliyle üretici fiyat endeksi (ÜFE) olarak bilinen endekslerin baz alındığı, Baz Dönem Ağırlıklı Endeksler (Laspeyres Endeksi); diğeri ise GSMH zımni deflatörü olarak bilinen bir endeks baz alınarak bulunan Cari Dönem Ağırlıklı Endekslerdir (Paasche Endeksi) (Güran, 1999:56).

3.2.1. Baz Dönem Ağırlıklı Endeksler (Laspyres Endeksi)

Enflasyon artış oranı hesaplanırken, tüketici fiyat endeksi (TÜFE) kullanılacaksa, oluşturulan sepette baz alınan fiyat endeksleri, dayanıklı tüketim malları, dayanıksız tüketim malları ve sağlık-eğitim gibi hizmet sektöründen oluşmaktadır. Buna göre TÜFE; tüketici açısından baz alınan mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki artış oranıdır.

Üretici fiyat endeksi (ÜFE) veya benzer bir endeks olan toptan eşya fiyat endeksi (TEFE) bulunurken; ara mallar veya yatırım malları gibi tamamen üretim mallarından oluşan bir sepet kullanılmaktadır. Buradan hareketle ÜFE, üretici tarafından kullanılan yatırım malı ve ara mallardaki fiyat artış oranıdır (Ünsal, 1999:61).

Bu yöntemle göre; baz alınan herhangi bir dönemin fiyat endeksinin; o mal sepetinde hesaplanan mal miktarlarının cari dönemde ki değeriyle, baz alınan dönemdeki değerine oranlanmasıyla bulunur. Endeksin baz alınan yıldaki değeri 100 kabul edilir. TÜFE veya TEFE değerlerindeki değişimler kullanılarak, fiyat genel seviyesindeki değişimler bulunur.

$$\text{TÜFE veya ÜFE} = \frac{\sum P^c \cdot Q^M}{\sum P^B \cdot Q^M} \times 100$$

P^C = Cari dönem fiyat endeksi

P^B = Baz alınan dönem fiyat endeksi

Q^M = Baz alınan dönemdeki mal miktarları

Örneğin; enflasyon dalgalanmalarının yaşandığı bir ülkede; elma fiyatının 1995 yılında 10 birim olduğunu kabul edelim, 2000 yılında ise elmanın 15 birime yükseldiğini kabul edelim. 20 kilo elma üzerinden 2000 yılındaki enflasyonu hesaplamak için;

$$\text{TÜFE} = \frac{15 \text{ br} \times 20 \text{ kilo}}{10 \text{ br} \times 20 \text{ kilo}} \times 100$$

Yukarıda bulunan 150 değeri 2000 yılında ki tüfe endeksi olmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi endeksin baz alınan yıldaki değeri 100 olarak kabul edilmektedir. O halde 1995 yılından 2000 yılına gelinceye kadar geçen sürede ekonomide oluşan enflasyon; $150 - 100 = 50$ olarak bulunur.

Bu endeks yöntemini en önemli sakıncası, baz alınan belli bir döneme ait olduğu için, piyasada ki yeni mallar sepete dahil edilmemekte ve buna karşılık piyasada önemini yitiren mallar ortalamaya katılmaktadır. Ayrıca baz alınan dönemle cari dönem arasında mal sepetine giren mal miktarları sabit kabul edildiğinden, talep değişimleri göz önüne alınmamaktadır.

3.2.2. Cari Dönem Ağırlıklı Endeksler (Paasche Endeksi)

Bir ekonomide, belirli bir dönemde oluşan GSMH veya GSYH büyüklüğünün, cari fiyatlarla ve baz alınan dönem fiyatlarıyla oluşturulup, bu değerlerin birbirine oranlanmasıyla ortaya çıkan büyüklüğe zımni deflatör endeksi denmektedir. Bu endeks; GSMH veya GSYH büyüklüklerini oluşturan, mal ve hizmetler sektörüne ait fiyatlar genel seviyesindeki değişimleri dolaylı olarak göstermeye yarayan, cari dönem ağırlıklı endekstir.

$$\text{GSMH Zımni Deflatörü} = \frac{\text{Cari Fiyatlarla GSMH}}{\text{Baz Dönem Fiyatlarla GSMH}} \times 100$$

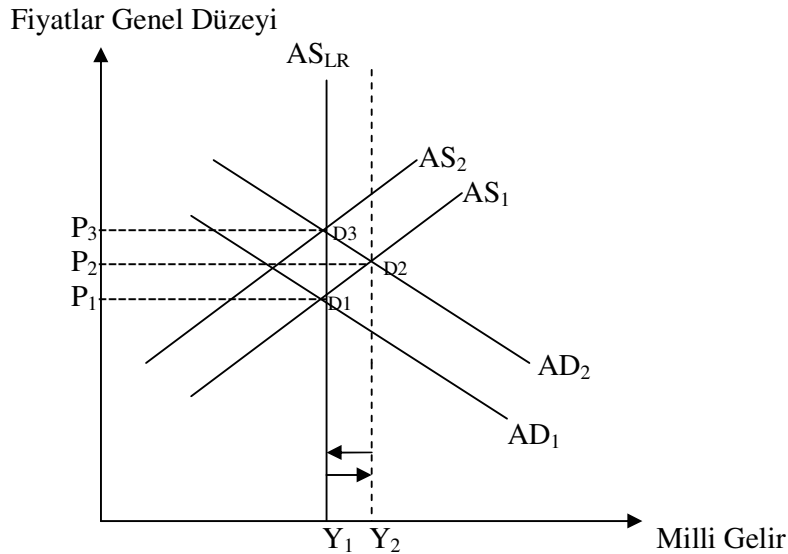
Bu endeks yönteminde baz endeks yönteminin aksine, talep yapısındaki değişiklikler dikkate alınır. Ancak piyasada özellikle kamu malları gibi fiyatı oluşmayan mallar için tahmini fiyatlar alınmaktadır. Bu durum bu endeks yöntemi için sorun teşkil etmektedir. Ayrıca ithal mallarının fiyatındaki değişimler deflatörü dolaylı yönden etkileyecektir oysa tüketici veya üretici fiyat endeksini doğrudan etkileyecektir. Örneğin petrol fiyatlarındaki değişimlerin üretici veya tüketici endeksine etkisi doğrudan olacaktır. Deflatör büyüklüğü ise GSMH veya GSYH oluşturan büyüklüklerden oluştuğu için endekse etkisi dolaylı olacaktır (Güran, 1999: 56-58).

3.3. Nedenlerine Göre Enflasyonun Türleri

Enflasyon ekonomideki önemli bir istikrarsızlık durumudur. Bu şekildeki bir istikrarsızlığın sebebinin ne olduğu ve ne gibi durumlardan kaynaklandığını bilmek, istikrarsızlığı ortadan kaldırmak amacıyla uygulanacak politikalar için önemlidir. Buradan yola çıkıldığında enflasyonun dört nedenden kaynaklandığı görülmektedir. Bunlar; talep enflasyonu, maliyet enflasyonu, fiyat enflasyonu ve ithal enflasyondur.

3.3.1. Talep Enflasyonu

Bir ekonomide toplam talebin, toplam arzı aşması durumunda ortaya çıkan enflasyon türüdür. Diğer bir tanımla; toplam arzın toplam talebi karşılayamaması sonucunda fiyatlar genel seviyesindeki artışa talep enflasyonu denmektedir (Dinler, 2000: 405).

Şekil 3.1. Talep Enflasyonu, Dinler, 2000; 406

Piyasada toplam talebin artmasını sağlayan sebeplerden biride kişilerin gelirlerindeki artış veya piyasadaki para arzında yükselmedir. Bu durumda kişiler hem daha fazla mal talebinde bulunabilir, hem de talep ettikleri mal için daha fazla fiyat ödemeye razı olabilirler. Bu durumda enflasyona neden olmaktadır. Piyasaya talep edilenden çok para sürülürse yani para arzı para talebinden yüksek olursa, bireylerin eline geçen para miktarındaki artışın sonucunda oluşacak olan toplam talep artışına, toplam arzın kısa sürede uyum sağlaması oldukça zor olabilir.

Firmalar artan talebi karşılamak amacıyla kapasite arttırma yoluna gidebilirler, bunun devamında üreticilerin; işçi alımı, mesai arttırımı, yeni makine ve girdilerin alınması gibi maliyet arttırıcı harcamalar yapması beklenmektedir. Bu şekilde artan maliyeti karşılamak amacıyla firmaların fiyat arttırma olasılığı yüksektir. Böylece firmaların, artan talebi karşılamak üzere, kapasitelerini arttırması sonucu oluşan maliyet artışlarını, fiyatlara yansıtması beklenmektedir, bunun sonucunda ise piyasada enflasyon oluşabilir. Bu durum sonucunda, ekonomide her ne kadar işsizlik oranlarında azalma ve yüksek karlılığın getirdiği bir canlılık olsa da belirli süre sonra piyasada enflasyonun negatif etkilerinin olma ihtimali kaçınılmazdır (TCMB, 2005, www.tcmb.gov.tr).

Şekil 3.1'e göre ekonominin denge noktası, toplam arz (AS_1) ve toplam talep (AD_1) eğrisinin kesiştiği D_1 noktasıdır. Daha önce belirtilen sebeplerden dolayı ekonomide talep artışının olduğunu varsayalım ve ekonomi de talep eğrisi AD_2 haline gelecektir. Ekonomide yeni denge noktası D_2 olacaktır. Bu noktada fiyatlar P_1 'den P_2 'ye yükselecek, gelir ise Y_1 'den Y_2 'ye yükselecektir. Ancak bu nokta ekonomide geçici denge noktasıdır. Gelir artışı reel olmayıp nominal bir artıştır. Daha önce değinildiği gibi ekonomide ki talep arştı üreticiler için yatırım kapasitesini arttırmayı cazip kılacaktır ancak artan fiyatlar maliyetleri yükseltecek ve maliyet artışları malın fiyatına yansıtılacaktır. Böylece ekonomide toplam arz eğrisi AS_1 'den AS_2 'ye yükselecektir. Yeni denge noktası D_3 olacaktır. Bu denge noktasında ekonomi yeniden tam istihdam seviyesi olan Y_1 noktasına gelecek ve fiyatlar genel seviyesi daha yüksek bir fiyat düzeyi olan P_3 halini alacaktır.

Görüldüğü gibi talep artışı önce fiyatları P_1 'den P_2 'ye yükseltmiş ve artan talep toplam arzda artışa neden olarak fiyatları daha yüksek bir seviye olan P_3 seviyesine yükseltmiştir. Fiyatlar genel düzeyindeki bu artıştan dolayı, ekonomi artık daha yüksek bir fiyat seviyesinde tam istihdama gelmiştir (Dinler, 2000: 405-406).

Ekonomide denge, toplam talep lehine şu sebeplerden dolayı da bozulabilmektedir;

a) Kamu harcamalarının kamu gelirlerinden fazla olması sebebiyle ekonomide kamu sektörü açık verebilir. Kamu açıkları, devletin fazla yatırım harcaması yapmasından, yüksek sübvansiyonlardan veya maaş ve ücret düzeyinde aşırıktan kaynaklanabilir. Bu sebeplerden oluşan yüksek kamu açıklarının toplam talebi arttırıcı bir etkiye sebep olması söz konusu olmaktadır. Şayet ekonomide oluşan kamu açığının finansmanı için, yüksek vergi oranları veya borçlanma yoluna gidilirse, özel kesim tüketim ve yatırım harcamalarında oluşacak olan düşüş toplam talepte azalmaya yol açacaktır. Ayrıca enflasyon problemiyle yaşayan ülkelerde, enflasyonun en önemli nedeni olarak, yüksek kamu açıkları gösterilmektedir.

b) Özel sektör yatırımlarının özel sektöre ait tasarruflardan yüksek olması sebebiyle, ekonomide özel sektör açığı yaşanabilir. Özel sektör açığı, para miktarını arttırıcı şekilde kapatılırsa toplam talepte artış yaşanabilir.

c) Dış ticaret bilançosunun fazla vermesi nedeniyle yurt içi talebin yurt içi arzdan fazla olması durumunda ekonomide yaşanacak olan oluşacak olan gelir artışı da talep fazlalığına yol açabilmektedir (Güngör, 2006: 5).

Ayrıca, ekonomide talep canlılığına sebep olabilen nedenler arasında; kredi hacminin genişlemesi ve atıl tutulan paraların piyasaya çıkması da ekonomide dengelerin talep lehine değişmesini sağlayan sebepler arasında gösterilebilir (Dinler, 2000: 405-406).

3.3.2. Maliyet Enflasyonu

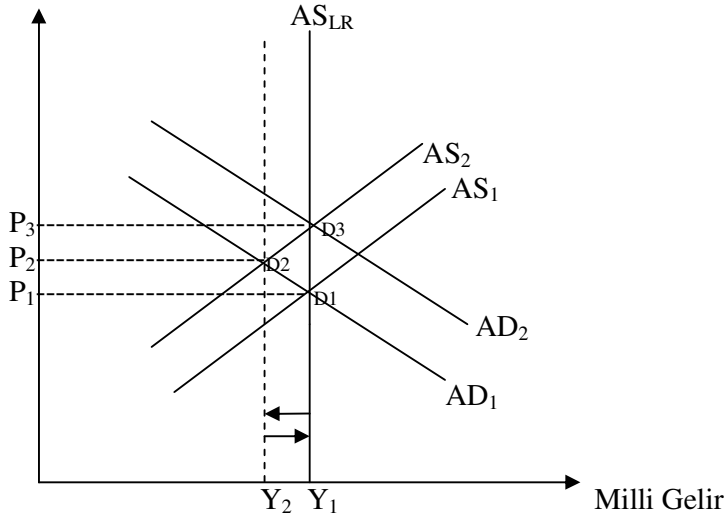
Ekonominin tam istihdam da olduğu bir ülkede, toplam talepte herhangi bir yükselme veya emeğin verimliliğinde bir artış olmaksızın üretim de kullanılan girdilerinden herhangi biri veya birkaçında meydana gelen artışlar sonucunda ortaya çıkan enflasyona maliyet enflasyonu denmektedir. Firmalar kar güdüsüyle kuruldukları için maliyette meydana gelen bir artışı doğrudan fiyatlara yansıtmakta ve dolayısıyla maliyet enflasyonu oluşmaktadır (Çiçek, 2005: 107).

Maliyet enflasyonu talepten bağımsız olarak ortaya çıkan üretim maliyetlerindeki yükselmelerdir. Bu enflasyon türü daha çok toplam üretimle ilgili olduğu için arz enflasyonu olarak da bilinmektedir. Maliyet enflasyonu; işçilerin ücretlerinde olası bir artış yüzünden olabileceği gibi, firmaların daha çok kar elde etme güdüsüyle fiyat artırmak istemesi ayrıca ithal hammadde kullanan firmalarda hammadde fiyatlarındaki yükselme, vergi oranlarındaki artış sonucunda firmaların vergi yükünün artması gibi durumlarla karşılaşan üreticinin olası maliyet artışlarını mal fiyatlarına yansıtmaması durumunda maliyet enflasyonu oluşabilir (Güran, 1999:242).

Başlangıçta ekonominin Şekil 3.2’de görüldüğü gibi; D_1 noktasında olduğunu kabul edelim. Maliyeti arttırıcı etkenlerden birinin; örneğin girdi fiyatlarının artması sonucu, Arz eğrisinin sola doğru kaymasından dolayı, yeni denge noktası eksik istihdam seviyesine denk gelen D_2 noktasına gelecektir. Bu noktada fiyatlar da P_1 seviyesinden P_2 seviyesine yükselmiş olacaktır. Milli gelir seviyesi de Y_1 seviyesinden Y_2 seviyesine gerileyecektir. Ekonomide eksik istihdam ve enflasyon aynı anda yaşanacak ve stagflasyon oluşacaktır.

Stagflasyon durumunda ekonomide ya arz eğrisi sağa kayacak şekilde, toplam arz kısılmalı yada toplam talep arttırılarak toplam talep eğrisinin sağa doğru kayması sağlanmalıdır. Buna göre; ekonomide Merkez Bankası para arzını arttırarak, toplam talebi sağa kaydırıp AD_2 halini almasını sağlayabilir. Bu durumda yeni denge noktası D_3 olarak gerçekleşecek ve ekonomi P_3 seviyesine yükselerek daha yüksek bir fiyat seviyesinde dengeye ulaşacak ve ekonominin gelir seviyesi ise başladığı gibi Y_1 düzeyine yükselmiş olacaktır. Diğer bir yöntem ise; politika izlemeksizin, eksik istihdam nedeniyle düşen ücretlerin arz eğrisini AS_2 seviyesinden sağa doğru kaydırarak AS_1 seviyesine düşürmesidir. Böylece ekonomi yeniden P_1 fiyat seviyesine ve Y_1 gelir düzeyine ulaşacaktır. Denge noktası ise eksik istihdam seviyesinde ki D_2 noktasından D_1 noktasına gelecektir.

Fiyatlar Genel Düzeyi

Şekil 3.2. Maliyet Enflasyonu (Dinler, 2000: 408)

3.3.3. Fiyat Enflasyonu

Fiyat enflasyonu, enflasyon tanımlamasına bağlı olarak, ekonomide gerçekleşen fiyat artışlarının sürekli hale gelmesi olarak tanımlanmaktadır. Fiyat artışlarını sürekli hale gelmesinin sebebi olarak ise, ekonomik birimler arasındaki gelir rekabeti olarak belirtilmiştir. Buna göre; fiyatlar arttığında reel gelirlerinde azalma gerçekleşecek olan ücretlilerin gelirden daha çok pay almak isteyeceği buna karşın, üreticilerin mal ve hizmet fiyatlarını yükseltmeme fedakarlığına girmeyeceği ve böylece sınıflar arası mücadelenin ortaya çıkacağı belirtilmektedir. Duruma göre ücretliler mücadeleden üstün çıktığı süre boyunca, ücret-ücret, ücret-fiyat, fiyat-fiyat sisteminden oluşan ve enflasyon helezonu denilen bir durumla karşılaşmaktadır (Güngör, 2006: 7).

Eksik rekabetin yaşandığı piyasalarda, firmalar aralarında anlaşarak, kartel gibi rekabeti ortadan kaldırıcı oluşumlar içine girebilirler ve bu şekilde bir yapı oluşturan firmalar fiyatları istedikleri gibi ayarlayarak kar marjlarını yüksek tutma hevesiyle fiyat enflasyonu yada diğer bir deyişle kar enflasyonu oluştururlar. Ayrıca; üretici veya satıcıların diğer malların fiyatlarına bakarak kendilerine ait ürünlerin fiyatlarını arttırma isteği de fiyat enflasyonuna yol açar (Dinler, 2000:407-408; Öngel vd; 1997:6).

Bazı baskı grupları ve sosyal tabakalar, ürettikleri maldan daha çok gelir elde etme amacıyla, toplam talep seviyesini yükselterek, piyasa değerinin üzerinde bir fiyat büyüklüğünün oluşmasına neden olmaktadır. Bu durumda oluşan enflasyon da fiyat enflasyonu olarak incelenebilir (Özkan, 1990:19).

3.3.4. İthal Enflasyon

Bir ülkede oluşan enflasyon her zaman iç dengelerin bozulmasıyla gerçekleşmez. Enflasyonun bir kısmı dış ticaret yoluyla dışardan ithal edileceği gibi, dış ülkelerde oluşan enflasyonist bir şokun dalgalanmasıyla da oluşabilir. Dış ülkelerde oluşan enflasyon, ülke içinde mallara olan talebi arttırarak ülkenin ihracat payını yükseltmektedir. İhraç mallarına artan talebi karşılamak amacıyla arz artmakta ve bunun sonucunda fiyatlarda yukarıya doğru artma olması beklenmektedir. Ayrıca dış ülkelerde oluşan enflasyon, ithalat yapan ülkeler de girdi ve tüketim malları fiyatlarında artışa neden olmaktadır. Eğer ithal edilen mal, yurtiçinde ikame edilebiliyorsa, fiyat avantajı sağlayacağından dolayı yurtiçinde üretilen mala olan talep artmaktadır. Üreticiler arzı arttırmakta ve bunun sonucunda fiyat artışları yaşanmaktadır (Enç, 1993: 6).

3.4. Büyüklüklerine Göre Enflasyon Türleri

Büyüklüklerine göre enflasyon türleri üçe ayrılmaktadır. Bunlar genellikle; ılımlı enflasyon, yüksek enflasyon ve hiper enflasyon olarak adlandırılmaktadır.

3.4.1. İlimli Enflasyon

Sürünen enflasyon diye de adlandırılan ılımlı enflasyon tanım itibariyle fiyat artış oranlarının düşük seviyede süregelmeleri durumudur. Her ülkenin kendi yapısına göre değişen ve bu artışların ılımlı sayıldığı enflasyon oranları vardır. Gelişmekte olan ülkelerde yıllık %6 gelişmiş ülkelerde ise yıllık %4 ve altındaki enflasyon artış oranı ılımlı enflasyon sayılmaktadır. Bu tür enflasyon oranı yüksek enflasyon ve hiper enflasyon gibi yıkıcı ve ekonomide dengesizliğe yol açan tepkiler yaratmamaktadır (Dinler, 2000: 404). Ayrıca ılımlı enflasyonun, ekonomik büyüme olarak sağlama gibi ekonomide olumlu etkiler yaratabileceği ve merkez bankaları tarafından sıfır enflasyon oranı yerine düşük düzeyde enflasyon oranlarının hedef olarak belirlenmesi gerektiği belirtilmiş, sıfır enflasyon oranının ekonomiye zararlı etkileri olabileceği belirtilmiştir (Subaşı, 2005: 25).

3.4.2. Yüksek Enflasyon

Dörtnala enflasyon, Latin enflasyonu yada aşırı enflasyon olarak da adlandırılan yüksek enflasyon; ekonomide oluşan fiyat artışlarının iki veya üç haneli hale gelmesi durumudur. Bu yüksek enflasyon yaşanan ülkelerde fiyat artışları, yıllık %10 ile % 1000 seviyesinde değişmektedir (Parasız, 1993: 295).

Ekonomide gerçekleşen yüksek fiyat artışları ülkenin ekonomik refahını bozmaya başlar. Firmalar ve aileler paranın bu şekilde değer kaybına uğramasından dolayı kendilerini koruma için mücadele verirler. Ellerindeki parayı likit tutmak yerine spekülasyon hareketleri veya gayri menkul ve dayanıklı tüketim malları alımına yönelirler. Özellikle Latin Amerika ülkeleri ve Türkiye yüksek enflasyon rakamlarıyla yaşamışlardır (Dinler, 2000: 404).

3.4.3. Hiperenflasyon

Hiperenflasyon yıllık %1000'in altına düşmeyen enflasyon artış oranına verilen isimdir. Samuelson'a göre yıllık %200, Cagan'a göre ise yıllık %50 fiyat artış oranları hiperenflasyon olarak değerlendirilmiştir. Hiperenflasyonun yaşandığı toplumlarda, enflasyon oranı hesaplanırken yıllık birikim %10000'lere ulaşacağı için aylık değerler hesaplanır. Ayrıca fiyatlar, günde birkaç kez olmak üzere, sıklıkla değiştiği için fiyat kontrolü yapmak oldukça zordur.

Hiper enflasyonla ilgili üç yaklaşım vardır. Cagan'a göre; halkın yüksek enflasyon beklentisi hiperenflasyona yol açmaktadır. İkinci yaklaşım ise hiperenflasyonu yüksek kamu kesimi açıklarına dayandırmaktadır. Hatta hiperenflasyonu önleyici kararların da mali kurum ve politikalarda alınması gerektiğini belirtmektedir. Üçüncü yaklaşıma göre ise hiperenflasyon dış şoklar sayesinde oluşmaktadır. 1920' li yıllarda Almanya, Polonya gibi ülkelerin savaş tazminatı ödemesi hiperenflasyona neden olmuştur (Esen, 1993: 19).

Dünya ekonomisinde hiperenflasyon özellikle 20. yüzyıldan sonra tarihte boy göstermiştir. Çizelge 3.1 incelendiğinde, dünyada hiperenflasyonun yaşandığı dönemlerle üç durumda karşılaşılmaktadır. Bu dönemler, Birinci Dünya Savaşı sonrası dönem, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem ve 1980' li yıllar olarak belirtilmektedir.

Birinci Dünya Savaşı sonrası Avusturya, Almanya, Polonya, Rusya ve Macaristan gibi orta Avrupa ülkelerinde ortaya çıkmıştır. Ancak bu ülkelerde hiperenflasyon süreci 1920-1924 yılları arasında başlamış ve bitmiştir. İkinci Dünya Savaşından sonra ise Çin, Yunanistan ve Macaristan'da yaşanmış ve bu süreç 1943 -1950 yılları arasında gerçekleşmiştir. Hiperenflasyonla karşılaşılan üçüncü dönem ise yakın tarihte ve 1980'li yıllarda, Brezilya, Arjantin, Bolivya, Peru gibi Latin Amerika ülkelerinde gerçekleşmiştir (Parasız, 2001: 31).

Hiperenflasyonun yaşandığı ülkelerde ekonomik durum, sosyal hayatı tamamen tehdit edecek durumdadır. Halk sıklıkla elinde para tutmak yerine mağazalara hücum edip artan fiyatlara karşı önlem almak isterler (Yıldırım ve Karaman, 2003: 367).

Hiperenflasyon siyasal rejimlerle bağlantısı olmayan bir ekonomik dengesizlik durumudur. Daha önce yaşanan ülkelere bakıldığında otoriter, totaliter ve demokratik rejimlerle yönetilen ülkelerde de Hiperenflasyonla karşılaşılmıştır. Sadece savaş zamanlarına değil, dünyada barışın olduğu dönemlere de denk gelmiştir (Paya, 1998: 389).

Hiperenflasyonu tetikleyen unsurlar arasında ülkenin kağıt para kullanması ve karşılıksız kağıt para basması sayılabilir. Çünkü madeni paranın geçerli olması durumunda bol sıfırlı para basmak zor olacaktır. Oysa kağıt para sisteminde para basmak son derece kolaydır.

Çizelge 3.1. Dünyada Hiperenflasyonlar

Ülke	Dönem	Aylık Ort. Enf. Oranı (%)	Aylık En Yük. Enf. Oranı (%)
Avusturya	1921-1922	47,1	134
Almanya	1922-1923	322	32400
Macaristan	1923-1923	46	98
Polonya	1923-1924	81,4	275
Rusya	1921-1924	57	213
Çin	1947-1949	79,7	919,9
Yunanistan	1943-1944	365	85,5x10 ⁶
Macaristan	1945-1946	19800	41,9x10 ¹⁵
Arjantin	1989-1990	65,95	196,6
Bolivya	1984-1985	48,1	182,8
Brezilya	1989-1990	68,6	81,3
Nikaragua	1987-1991	46,45	261,15

Kaynak: Yıldırım ve Karaman, 2003: 369.

Savaş ve ihtilallerin sıkça yaşandığı ülkelerde de hiperenflasyon gerçekleşmektedir. Çünkü savaş ve şiddet gibi durumlarda ülkelerin masrafları bütçe üzerinde bir yük getirmektedir ve bu yük genelde bütçe açıklarına yol açmaktadır. Bu durumda devlet bütçe açığını kapatmak için vergi ve borçlanma yoluna gidecektir. Ancak ihtilal veya iç isyan gibi şiddet olaylarının yaşandığı toplumlarda halk sahip olduğu görüşe göre; kendince tutum belirleyecek ve devlete vergi veya borç vermekten kaçınacaktır. Bunun sonucunda devletlere yine para basma yoluyla bütçe açığını finanse etme yolu kalacaktır. Nikaragua, Bolivya, Arjantin, Çin ve Yunanistan gibi ülkelerde tarihte yaşanan hiperenflasyon sürecinin altında hep iç savaş ve isyanlar yatmaktadır. Ayrıca hükümetlerin zayıf ve iradesiz oluşu da bu tür iç isyan ve sivil savaşı teşvik etmektedir. Hiperenflasyonun yaşandığı ülkelerdeki genel görüşe göre; hükümetlerin yaptırım gücü oldukça zayıf olduğundan, halktan vergi toplayabilecek yönetim gücünden yoksundur.

Bütçe üzerinde dış etkilerin olması ülkelerin yaşadığı hiperenflasyon sürecini tetikleyebilmektedir. 1920'li yıllarda yaşanan hiperenflasyon döneminin en önemli sebebi Almanya, Avusturya, Macaristan gibi ülkelerin yüklü miktarlarda savaş tazminatı ödemek zorunda kalmalarıdır. 1980'li yıllarda ise hiperenflasyona yol açan dış etkilerin başında savaş tazminatı değil, ülkelerin borç krizine girmesi yatmaktadır. Arjantin, Bolivya, Polonya gibi ülkelerin; aşırı derecede borçlanarak borç faizlerini bile ödeyemeyecek duruma gelmesi, bu ülkelerde yaşanan hiperenflasyonun asıl sebebi olarak gösterilmektedir (Parasız, 2001: 12).

Hiperenflasyon oranlarının ekonomide negatif etkileri oldukça fazladır. Bu etkiler hiperenflasyon oranlarının yaşandığı sürecin uzunluğu ve para stokunun büyüme hızına bağlı olarak, ekonomide ağır tahriplere neden olduğu belirtilmektedir. Buna göre; hiperenflasyon yaşayan ülkelerde, öncelikle finans sektöründe daralmaların yaşandığı, fiyat sisteminin etkinliğini yitirdiği ve ekonomide paranın fonksiyonlarını yitirerek, zamanla paranın yerine takas sisteminin uygulanmaya başlandığı belirtilmektedir (Subaşı, 2005: 26).

3.5. Enflasyonun Olumsuz Etkileri

Enflasyonun ekonomi üzerinde genellikle olumsuz etkileri oldukça fazladır.

a) Enflasyonun neden olduğu olumsuz etkilerin başında gelir dağılımı adaletsizliği gelmektedir. Memur ve işçi sınıfı sabit gelirli olduğu için değişen fiyatlara göre hareket edememektedir. Oysa imalatçılar, tüccarlar, esnaflar gibi serbest meslek sahipleri, piyasadaki fiyat hareketlerine göre, arz ettikleri mal ve hizmetin fiyatında istedikleri gibi ayarlama yapabilmektedir. Bu durum sonucunda enflasyon sebebiyle, memur ve işçi sınıfı gibi sabit gelirli gittikçe fakirleşirken, zengin kesim ise daha da zenginleşmektedir. Dolayısıyla enflasyonun gelir dağılımı üzerinde ki en büyük etkisi, zengini daha zengin, fakiri daha fakir yapmasıdır (Türk, 1997: 92). Ayrıca enflasyon nedeniyle, sabit gelirli olan memur ve işçi sınıfı sözleşmeli çalıştıkları ve yapılan sözleşmelerin genellikle uzun süreli olmaları nedeniyle, çalışanlar enflasyondan oluşan gelir kaybını telafi edememektedir. Enflasyondan kaynaklanan gelir kaybı çalışanlar arasında huzursuzluğa neden olmakta, bunun sonucunda toplumun dengesi bozulup, ahlaki çöküntüye sebebiyet vermektedir (Özkan, 1990: 9).

b) Enflasyonun tasarruflar üzerinde de negatif etkileri olmaktadır. Bireyler gittikçe değer kaybeden paradan uzaklaşarak, ellerindeki parayla mal veya hizmet almak istemektedir. Bu durum sonucunda talep daha da canlanarak fiyatların yeniden yükselmesine neden olmaktadır (Pekin, 1993: 50). Ayrıca gelirlerinde kayba uğrayan bireyler, hayatını devam ettirme ve refah kaybına uğramama güdüsüyle, tüketim eğilimlerini arttırmaktadır. Artan bu tüketim eğiliminin karşısında gelirin tasarrufa ayrılan kısmı oldukça düşük seviyede kalmaktadır (Berksoy, 1998: 94).

c) Enflasyonun olumsuz etkilerinin görüldüğü bir diğer ekonomik değişken yatırımlardır. Enflasyonun yüksek olması nedeniyle hem bireylerin tasarruf yapmaktan kaçınması hemde yatırım maliyetlerinin yüksek olması sebebiyle, ülkedeki yatırım büyüklüğünde artış olmamaktadır (Özkan, 1990: 9). Ayrıca ekonomide paranın sıkça değer kaybetmesi, iş çevresindeki güvensizlik, hammadde maliyetinin yanı sıra, hammaddeyi tedarik etmede yaşanacak olan belirsizlik ve gelecekte ülke ekonomisinde oluşan belirsizlikler nedeniyle yatırım planı yapan bireyler uzun vadeli reel yatırımlardan çok, spekülatif yatırımlara yoğunlaşmaktadır (Türk, 1997: 90).

d) Yüksek enflasyon yaşanan ülkelerde yerli para, enflasyondan olumsuz şekilde etkilenmektedir. Enflasyonun bulunduğu ülkelerde, yerli para sıklıkla değer kaybederek yabancı paranın değer kazanması sağlanmaktadır. Çünkü ekonomiye yabancı ülkelere gelen mallar, yurtiçinde üretilen mallardan daha ucuz olacağı için ithalat yoğunlaşır ve başka bir ekonomik dengesizlik unsuru olan dış ticaret açığı vermek zorunda kalmaktadır. Ayrıca enflasyonla mücadele eden ülkelerde refah kaybı oldukça fazla olduğundan dolayı, ithalattan çok, ülkeye gelir sağlayacak olan ihracatın teşvik edilmesi gerekmektedir (Türk, 1997: 90).

e) Enflasyonun ekonomik etkileri sadece makro düzeyde kalmayıp, işletme bazında mikroekonomik etkileri de mevcuttur. Enflasyonun yaşandığı ülkelerde; işletmelerin aktif yapısı bozulmaktadır, yoğun bir şekilde finans sıkıntısı çekmektedirler, maliyetler sürekli artış göstermektedir, aşırı faiz yüküyle karşı karşıya kalmaktadırlar (Selimoğlu, 2001: 100).

4. EKONOMİK BÜYÜME

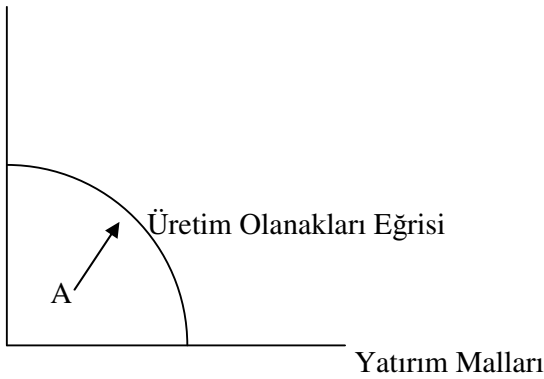
4.1. Tanım

Ekonomik büyüme hakkında çok çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Basit bir tanımlamayla; mal ve hizmet üretim kapasitesindeki genişlemedir ve reel Gayri Safi Yurtiçi Hasıladaki (GSYH) artışa bağlı olarak ölçülmektedir (Parasız, 1997: 4). İşgücü, doğal kaynaklar, sermaye gibi ekonomik değerlerdeki fert başına bir yıldan diğer yıla doğru daha yüksek gelir sağlayacak şekilde artışlara büyüme adı verilmektedir (Ülgener, 1976: 409). Diğer bir tanımlamaya göre ekonomik büyüme; emek ve sermaye gibi faktörlerin arzındaki artışların veya üretimde kullanılan faktörlerdeki birim başına düşen hasıla oranındaki artışın potansiyel milli gelirden yaptığı yükselmedir (Lipsey vd, 1984: 732).

İktisadi büyüme temelde iki şekilde anlaşılabilir. Bunlardan birincisi; eksik istihdamda bulunan bir ekonominin bu durumdan kurtulmak amacıyla, üretim arttırması sonucu ortaya çıkan kısa dönemli konjonktürel dalgalanmaya dayalı iktisadi büyüme, bir diğeri ise ekonomi tam istihdamdayken, yeni girdi eklenerek yada mevcut teknoloji geliştirilerek gerçekleştirilen uzun dönemli ekonomik büyümedir (TEK, 2003, www.tek.org.tr).

Ayrıca bir ülke ekonomisinin büyümesi ya o ülkedeki mevcut kapasite kullanım oranlarının arttırılması yada kapasitenin arttırılması yoluyla olabilmektedir. Buna göre; her ekonominin üretebileceği mal ve hizmetlerin bir sınırı vardır. Bu durum da ekonomide üretim olanakları eğrisiyle gösterilmektedir. Eğri üzerindeki herhangi bir noktada, ekonomide mevcut faktörlerin tamamı kullanılarak, kısa dönemde elde edilen mal bileşimi gösterilir. Şekil 4.1’de olduğu gibi ekonomi eğer A noktasında eksik istihdamdayken, üretim olanakları eğrisine doğru yükselmesi için, atıl kapasitenin devreye girmesi ve üretim miktarının artması gerekmektedir. Bu da daha fazla mal ve hizmet üreterek büyümeyi gerçekleştirmektedir.

Tüketim Malları

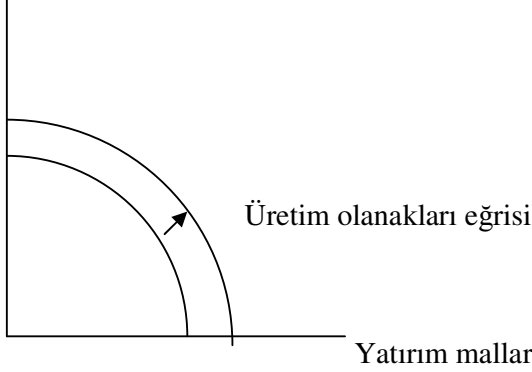

Şekil 4.1. Kapasite Kullanım Oranının Artması (Çolak; 1996: 666).

Atıl tutulan kapasiteyi devreye sokarak gerçekleştirilen, büyümenin bir sınırı vardır. Ekonomi tam istihdama ulaştıktan sonra, üretim artışı kapasite kullanım oranlarının değil kapasitenin arttırılmasıyla gerçekleştirilebilir. Bu durum da Şekil 4.2.’de olduğu gibi üretim olanakları eğrisinin sağa doğru kayması anlamına gelmektedir.

Üretim olanakları eğrisinin sağa doğru kayması potansiyel GSYH'nin artması demektir. Buna göre ekonomik büyüme, potansiyel GSYH artışı şeklinde tanımlanabilir (Yıldırım, 1996: 666-667).

Tüketim malları

Şekil 4.2. Mevcut Kapasitenin Artması (Yıldırım, 1996: 666).

İktisadi büyüme bazı iktisatçılar tarafından iktisadi kalkınma, gelişme veya genişleme olarak da adlandırılmaktadır. Bu kavramlar birbirine çok benzese de arada bazı farklılıklar vardır. Alfred Ammon adlı iktisatçı, bu kavramlar arasındaki farkı geniş bir tanımlamayla, şu şekilde açıklamıştır. Ammon'a göre; ülke ekonomisi zamanla iki yönde değişim gösterir;

- Gövdesi ile büyür ve genişler; örneğin nüfus artar, artan nüfus işgücünü artırır, dolayısıyla üretim faktörlerinde artışlar yaşanır.
- Bünyesi ve çatısı değişir; örneğin milli gelirde sektörlerin payları değişir, işgücünün sektör dağılımı farklılaşır.

Buna göre; bir ekonomide nüfus, işgücü ve doğal kaynaklar gibi üretim faktörlerindeki artışlara büyüme, ekonominin bünyesinde meydana gelen değişmelere ise kalkınma adı verilmektedir (Acar, 2002: 9).

Bu tanıma dayanarak, kalkınmanın büyümeden daha geniş anlamı olduğu söylenebilir. Kalkınma bir toplumun iktisadi yapısının yanında sosyal kültürel ve siyasi yapısında da değişimlerden bahseder. Diğer bir ifadeyle kalkınma; kişi başına gelir artışıyla beraber, az gelişmiş ülkelerdeki, yaşam standartlarının da gelişmiş ülkelere kadar yükselmesi, üretim faktörlerinin sadece miktar olarak değil nitelik olarak da artması ve milli gelir içinde sanayi sektörünün payının yükselmesi gibi yapısal değişikliklerdir.

Büyüme ise kalkınmaya göre daha dar kapsamdadır. Sadece ülke ekonomisinde görülen rakamsal büyüklüklerle ifade edilmektedir. Örneğin; bir ekonomide gerçekleştirilen GSYH oranının bir önceki yıla göre artmasıyla veya azalmasıyla ifade edilir. Büyüme rakamları; o ekonomiye ait yapısal dönüşüm, sosyal ve kültürel gelişim hakkında bilgi vermemektedir. Bu sebepten, bir ülkenin büyümesi aynı zamanda kalkındığı anlamına gelmemektedir. Buna göre; her ekonominin amacı, ekonomik büyümeye beraber yaşam standartlarını yükseltecek şekilde, sosyal ve kültürel gelişimi sağlayacak, ekonomik kalkınma hızına ulaşmaktır (Kar ve Taban, 2005: 8-9).

Buna göre bir ülkede ekonomik büyümeyle beraber ekonomik kalkınmadan da bahsedebilmek için; ekonomide sanayi sektörünün payının, tarım sektörüne göre daha yüksek olarak gerçekleşmesi, nüfusun kırsal kesimden kentlere doğru yoğunlaşması, nüfus artış hızının başlarda yüksekken ilerleyen dönemlerde azalmaya başlaması, tüketim eğilimlerinin zorunlu mallardan lüks tüketim mallarına doğru kayması gerekmektedir. Buna göre büyüme kalkınma için gerekli bir şart olup, tek başına yeterli değildir (Yalçın, 2005: 5).

4.2. Ekonomik Büyüme İle İlgili Temel Kavramlar

Bir ekonomide, iktisadi büyüme oranı ve hızını belirleyen çok sayıda ekonomik kriter mevcuttur. Bunlar; ülkedeki doğal kaynak birikimindeki artıştan, sanayi üretimi artışına, enflasyon oranlarındaki değişimden, istihdam seviyesine, mühendis sayısındaki artıştan memur sayısındaki artışa, nüfus artışından sosyal harcamalardaki artışa göre değişmektedir. Ancak bu kriterler arasında ekonomik yönden anlamlı olanlar milli gelir büyüklükleridir. Bu büyüklükler; Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH), Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH), Safi Milli Hasıla (SMH), Milli Gelir, Kişisel Gelir, Harcanabilir Gelir ve Kişi Başına Düşen Milli Gelir olarak adlandırılmaktadır. (Acar, 2002: 11)

4.2.1 Gayri Safi Milli Hasıla

GSMH tanım itibariyle, bir ekonomide belirli bir dönemde (genellikle bir yılda) üretilen nihai mal ve hizmet toplamının piyasa fiyatlarıyla çarpılıp, çıkan değerlerin hesaplanarak, toplanmasıyla elde edilen büyüklüktür. GSMH, bir ülkenin üretim gücünü ve refah seviyesini gösterir. Ancak bu büyüklük net bir büyüklük değildir. Bu büyüklüğün saf olmamasının sebebi şu şekilde açıklanabilir; her ülkenin belirli bir sermaye stoğu vardır ve bu stok üretim faaliyetlerine katıldıkça eskime ve aşınma payları da hesaplama dahil edilecektir. İşte bu sebepten dolayı hesaplanan milli gelir büyüklüğü safi değil, gayri safidir.

GSMH hesaplanırken kullanılan bir diğer kavram da nihai mal ve hizmet kavramıdır. Bu kavram; gerekli üretim aşamasından geçmiş ve artık kullanılmaya hazır mal ve hizmet anlamına gelmektedir. Bu sebepten ara mallar GSMH hesaplanmasına dahil edilmez. Bu duruma örnek vermek gerekirse, ekmek GSMH hesaplanmasına dahil edilirken, ekmeğin yapımında kullanılan buğday veya un hesaplama dahil edilmez (Pekin, 1993: 63).

4.2.2. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)

GSMH hesaplaması yapılırken, bir ülkede yerleşik olarak yaşayan vatandaşların belirli bir dönemde ürettiği mal ve hizmet toplamı hesaplanmaktadır. Oysa bir ülkede yerleşik olarak yaşayan bir kişi başka bir ülkede çalışarak elde ettiği geliri yada bazı şirketler çeşitli ülkelerde yatırımlar yaparak elde ettikleri karları ülkesine transfer etmektedir. Tüm bu gelirler GSMH hesaplamalarına dahil edilmektedir. Ülkelerin kendi vatandaşları aracılığıyla başka ülkelerden elde ettiği gelir arttıkça, ülkelerin karşılaştırılmasına GSMH büyüklüğü sağlıklı analiz yapılmasını engel olmaktadır. Buna göre; bir ülke sınırları dahilinde üretilen nihai mal ve hizmet toplamının piyasa fiyatlarıyla çarpılarak toplanmasına GSYH denmektedir.

$$GSYH = GSMH - (\text{Net Dış Alem Faktör Gelirleri} - \text{Net Dış Alem Faktör Giderleri})$$

Bir ülkenin net dış alem faktör geliri, net dışa alem faktör giderlerinden ne kadar büyükse, söz konusu ülkenin gayri safi yurt iç hasıla oranı da o kadar büyük olacaktır. Bununla beraber, GSMH oranı ise düşük bir seviyede gerçekleşecektir (Dinler, 2000: 294).

GSYH hesaplamasında hesaba katılmayan bazı olgular vardır. Buna göre, herhangi bir mal veya hizmetin üretim miktarını artırma çabası çevreye zarar verebilmektedir. Bu durum toplumsal refahı zarara uğratabilir. Termik santralleri örnek vermek gerekirse, GSYH oranının artmasına yapacağı katkının dışında, kurulması planlanan bölgede; asit yağmuru oluşabilmektedir, ormanlık alanların yok olmasına neden olabilmektedir, turizm bölgelerinde turist sayısında azalmalar sebep olabilmektedir. Bu şekilde oluşan, negatif dışsalılıklar GSYH hesaplamalarında devreye sokulmamaktadır (Yıldırım, 1996: 666).

4.2.3. Safi Milli Hasıla

GSMH hesaplaması yapılırken, sadece hesap yapılan yıla ait olan değil, daha önceki yıllardan kalan sermaye malları da hesaplama sokulmaktadır. Ancak üretim önceki yıllardan kullanılan sermaye mallarında aşınma ve yıpranmalar ortaya çıkmaktadır. Bu aşınma ve yıpranma payına amortisman denmektedir. GSMH büyüklüğünden amortismanlar çıktığında geriye kalan değer SMH büyüklüğünü vermektedir.

$$SMH = GSMH - \text{Amortismanlar}$$

SMH baz alınan dönemde ülke ekonomisinin reel üretim gücünü ortaya koymaktadır (Yıldırım ve Karaman, 2003: 53). SMH ekonominin ele alınan dönemde ki performansını göstermesi açısından GSMH büyüklüğüne göre daha uygun bir büyüklüktür. Çünkü SMH baz alınan dönemdeki üretim faaliyetlerinin net sonucunu vermektedir. Uygulamada ise özellikle GSMH büyüklüğünün hesaplanması ve bu büyüklüğe göre analiz yapılmasının sebebi ise amortismanların hesaplanmasının oldukça zor olmasıdır (Güran, 1999: 17).

4.2.4. Milli Gelir

Milli gelir büyüklüğü, SMH büyüklüğünün faktör fiyatlarıyla hesaplanması anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle belirli bir dönemde ekonomide üretilen toplam hasılanın amortismanlar ve net dolaylı vergilerden arındırılmış halidir;

$$\text{Milli Gelir} = SMH_{ff} = SMH_{pf} - \text{Net Dolaylı Vergiler}$$

Bu hesaplama yapılırken piyasa fiyatları yerine faktör fiyatlarının alınmasının altında yatan sebep, devletin mal ve hizmetlere katma değer vergisi gibi dolaylı vergiler koyarak mal ve hizmet fiyatının faktör fiyatından daha yüksek bir düzeyde çıkmasına sebep olmasıdır. Ayrıca devlet bazı mal ve hizmet gruplarına sübvansiyon vererek, mal ve hizmetin piyasada faktör maliyetinin altında satılmasına yol açabilmektedir. Başka bir anlatımla, devletin piyasaları sübvansiyon etmesi, piyasada negatif dolaylı vergilerin oluşmasına yol açabilmektedir.

$$\text{Net Dolaylı Vergiler} = \text{Dolaylı Vergiler} - \text{Sübvansiyonlar}$$

Net dolaylı vergilerin artırılması veya azaltılması yönünde yapılacak bir değişiklik, aynı malın piyasa fiyatlarında da benzer yönde bir değişikliğe yol açacaktır. Bu nedenle, piyasa fiyatlarıyla ölçülen hasıla rakamları yanıltıcı sonuçlar oluşturabilmektedir. Bu nedenle milli gelirin faktör fiyatlarıyla ölçülmesi, ekonomik analiz açısından daha iyi bir gösterge olarak kullanılabilir (Güran, 1999: 19).

4.2.5. Kişisel Gelir

Kişisel gelir, bir ekonomide üretime katkı yapan birimlerin oluşturduğu toplam milli gelirden, birimlerin aldıkları pay tarif edilebilir. Ancak üretime katılmadıkları halde, transfer harcamaları, sübvansiyonlar gibi üretimden pay alan bazı harcama kalemleri vardır. Ayrıca, üretime aktif olarak katıldıkları halde hak etmiş olduğu gelirin belirli bir kısmı devlet veya şirketler tarafından kurumlar vergisi, dağıtılmayan karlar, sosyal kesintiler gibi yollarla kesilerek, gelirin bir kısmına el konulan; kalemler de vardır. Bu sebeplerden dolayı kişisel milli gelir hesaplanırken, devletin yaptığı sübvansiyon ve transfer harcamaları milli gelir büyüklüğüne eklenip, devlete ödenen kurumlar vergisi, sosyal kesintiler ve şirketler tarafından dağıtılmayan karlar milli gelir büyüklüğünden çıkarılmalıdır (Pekin, 1993: 69).

$$\text{Kişisel Gelir} = \text{Milli Gelir} + \text{Transfer Harcamaları} + \text{Sübvansiyonlar} - (\text{Kurumlar Vergisi} + \text{Dağıtılmayan Karlar} + \text{Sosyal Kesintiler})$$

Kişisel gelir, ekonomik analizlerde bireylerin gelirlerinin, tüketim, dolaysız vergiler ve tasarruf arasında nasıl ve hangi oranlarda bölüştüğünü açıklamakta faydalı olmaktadır. (Ülgener, 1976: 40).

4.2.6. Kullanılabilir Gelir

Ekonomide bireyler belirli dönemde elde ettikleri gelirin tamamını harcamazlar. Bu gelirin belirli bir kısmını, gelir vergisi, emlak vergisi, taşıt vergisi gibi ülkedeki mevcut vergi mevzuatına uygun bir şekilde, devlete dolaysız vergi olarak ödemek zorundadır. Bu nedenden dolayı, bireylerin kişisel gelirinden dolaysız vergileri düşünce geriye harcanabilir gelir büyüklüğü kalmaktadır (Yıldırım, 1996: 399).

$$\text{Kullanılabilir Gelir} = \text{Kişisel Gelir} - \text{Dolaysız Vergiler}$$

4.2.7. Kişi Başına Düşen Milli Gelir

Kişi başına düşen gelir ölçütü, bir ülkenin hem geçmişte yaşadığı büyüme sürecinde, hemde diğer ülkelerle yapılan büyüme ve kalkınma kıyaslamalarında en çok kullanılan ve en tutarlı ölçüttür.

$$\text{Kişi Başına Düşen Milli Gelir} = \text{Toplam gelir} / \text{Nüfus}$$

Kişi başına düşen gelirdeki artış o ülkenin aynı zamanda refah seviyesinin de arttığını göstermektedir. Ancak kişi başına düşen gelir milli gelirin toplam nüfusa oranı olduğu için, bir ekonomide yaratılan gelir artışı halkın tamamına yansıtılmayıp, sadece belirli bir kısım tarafından paylaşıyorsa, burada refah artışından bahsetmek doğru olmamaktadır (Acar, 2002: 17).

4.3. Ekonomik Büyümenin Ölçülmesi

Ekonomik büyüme oranı, bir ekonomide bir önceki yıla göre gerçekleşen gelir artış oranıdır. Buna göre; büyüme oranı GSMH veya GSYH büyüklükleriyle ölçülmektedir. Ayrıca; herhangi bir değişkenin, belirli bir dönemde yüzdesel değişimi, o değişkenin büyüme hızını verir. Ekonomik büyüme tanım itibarıyla, ülkede üretilen nihai mal ve hizmet toplamında ortaya çıkan net artış olduğuna göre, bir ülkedeki GSMH veya GSYH oranındaki artış hızı o ülkenin büyüme hızını belirlemektedir. Buna göre bir ekonomiye ait büyüme hızı ve büyüme oranı şu şekilde hesaplanmaktadır.

$$\text{Büyüme Oranı} = \frac{GSMH_n - GSMH_{n-1}}{GSMH_{n-1}} = \frac{GSYH_n - GSYH_{n-1}}{GSYH_{n-1}}$$

$$\text{Büyüme Hızı} = GSMH_n - GSMH_{n-1} / 100 \text{ yada } GSYH_n - GSYH_{n-1} / 100$$

Ekonomi de belirli dönemde üretilen gelir artışı; nominal veya reel terimlerle ölçülebileceği gibi, toplam veya kişi başına değerleriyle de ölçülebilir. Ancak ekonomik büyüme oranı nominal değişmelerle değil, reel değişmelerle ölçülmektedir.

Toplumsal refah düzeyini ölçme de kişi başına düşen büyüklüklerin kullanılması daha etkilidir. Çünkü kişi başına düşen gelir, toplam gelirin nüfusa bölünerek bulunmasıyla olduğundan dolayı, o ülkede yaşayan bireylerin toplam gelir büyüklüğünden ne kadar pay aldığını gösterir. Ayrıca bir ülkede gelir dağılımının en önemli göstergesi de kişi başına düşen gelir büyüklüğüdür (Yıldırım, 1996: 668; Atılgan, 2004: 28).

4.3.1. Milli Gelir Hesaplama Yöntemleri

Milli Gelir hesaplamasında genelde üç yöntem kullanılmaktadır. Bu kullanılan yöntemler genelde bir arada hesaplanmaktadır. Bu yöntemler;

1. Üretim Yöntemi
2. Gelir Yöntemi
3. Harcamalar Yöntemi olarak adlandırılmaktadır (Bocutoğlu vd, 2004: 17).

Milli gelirin yaratılması üretim yöntemi, paylaşılması gelir yöntemi, kullanılması ise harcama yöntemi olarak adlandırılmaktadır. Buna göre; milli gelir kavramı hesaplanış yöntemlerine göre şu şekilde açıklanmaktadır: Milli gelirin bir ülkede genelde bir yılda üretilen nihai mal ve hizmetlerin toplamı olması üretim yönünden tanımı, aynı dönemde üretime katılan faktör sahiplerinin elde ettikleri gelirler toplamı gelir yönünden tanımı, bir ülkenin mal varlığı aynı kalmak şartıyla, harcayabileceği mal ve hizmetler toplamı ise harcamalar yönünden milli gelir tanımını vermektedir (Eren, 2002: 38).

4.3.1.1. Üretim Yöntemi

Çizelge 4.1. Üretim, Gelir ve Harcamalar Yöntemleri ile GSMH; SMH ve MG'in Hesaplanması

ÜRETİM YÖNTEMİ	GELİR YÖNTEMİ	HARCAMALAR YÖNTEMİ
1. TARIM 1.1. Çiftçilik ve Hayvancılık 1.2. Ormancılık 1.3. Balıkçılık 2.SANAYİ 2.1.Madencilik ve Taşocakçılık 2.2. İmalat Sanayi 2.3. Elektrik, Gaz, Su 3. İNŞAAT 4. TİCARET 4.1.Top. ve Perakende Ticaret 4.2.Otel, Lokanta Hizmetleri 5. ULAŞTIRMA VE HABERLEŞME 6.MALİ KURULUŞLAR 7.KONUT SAHİPLİĞİ 8.SERBEST MESLEK HİZMETLERİ 9.(-)İZAFİ BANKA HİZMETLERİ 10.KAMU HİZMETLERİ 11.KÂR AMACI GÜTMİYEN ÖZEL HİZMET KURUMLARI 12.İTHALAT VERGİSİ	1. ÜCRET VE MAAŞ GELİRLERİ 2. TEŞEBBÜS VE SERBEST MESLEK GELİRLERİ (KÂRLAR) 3. ŞİRKET GELİRLERİ (DAĞITILMIŞ VE DAĞITILMAMIŞ KÂRLAR) 4. KİRA GELİRLERİ (RANT) 5. FAİZ GELİRLERİ 6. (-) DEVLET TAHVİL FAİZLERİ VE TÜKETİCİ BORÇ FAİZLERİ	1. C (TÜKETİM HARCAMALARI) 2. GSI (GAYRİSAFİ YATIRIM HARCAMALARI) 3. G (KAMU HARCAMALARI)
1+2+3+4+5+6+7+8+10+11+12)-9= GSYH (Af) ± F (Dış Alem Gelirleri)	(1+2+3+4+5) - 6 = Toplam Yurt İçi Gelir ± F (Dış Alem Gelirleri)	(1+2+3)= Toplam Yurt İçi Harcamalar + (E-M) ± F
GSMH (af) – IA Amortismanlar	MG (ff)+ (T ₁ - Sub)	GSMH (Af)- Ia (Amortismanlar)
SMH (af) - (T ₁ – Sub)	SMH (af)+ Ia (Amortismanlar)	SMH (af) - (T ₁ - Sub)
MG (ff)	GSMH (Af)	MG (ff)

Kaynak: Bocutoğlu vd, 2004: 18.

Üretim yöntemiyle milli gelir hesaplanması Çizelge 4.1’de görülen birinci sütundaki, 12 kalemden oluşan iktisadi faaliyetlerden, 9 numaralı faaliyet hariç diğer 11 faaliyet toplanıp, bu toplamdan 9 numaralı faaliyet olan izafi banka hizmetlerinin çıkarılmasıyla GSYH büyüklüğü bulunulmaktadır. GSYH hasıla büyüklüğünden, aldığı değere göre dış alem gelirleri (F) eklenir veya çıkarılırsa, GSMH bulunmuş olunur. GSMH büyüklüğünden amortismanlar (IA) çıkarıldığında SMH bulunur, SMH değerinden, dolaylı vergiler ile sübvansiyonlar arasındaki fark (T_1 -sub) çıkarılırsa milli gelir (MG) büyüklüğü elde edilmiş olunur.

4.3.1.2. Gelir Yöntemi

Gelir yöntemi şekliyle milli gelir hesaplanması, Çizelge 4.1’de ikinci sütuna denk gelmektedir. Buna göre, Çizelge 4.1’de bulunan 6 kalemden, ilk 5 kalem toplanıp 6. kalem olan devlet tahvil faizleri ve tüketici borç faizleri çıkarılınca toplam yurt içi gelir büyüklüğüne ulaşılmaktadır. Toplam yurt içi gelir büyüklüğüne net dış alem faktör gelirleri eklenince milli gelir, milli gelir büyüklüğüne dolaylı vergiler ile sübvansiyonlar arasındaki fark (T_1 -sub) eklenince SMH büyüklüğü bulunur. SMH büyüklüğüne amortismanlar IA eklendiğinde ise GSMH büyüklüğüne ulaşılmış olur. Gelir yönteminde üretim yöntemindekini aksine milli gelir büyüklüğünden, gayri safi milli hasıla büyüklüğüne doğru gidilmektedir

4.3.1.3. Harcamalar Yöntemi

Harcamalar yöntemiyle milli gelirin hesaplanması, üçüncü sütunda yer almaktadır. Çizelge 4.1’de bulunan harcama kalemlerinden; gayri safi yatırım harcamaları (GSI), tüketim harcamaları (C) ve kamu harcamaları (G) toplandığı zaman, Toplam Yurt İçi Harcamalar (TYİH) bulunur. Toplam yurtiçi harcama büyüklüğüne, ithalat ile ihracat arasındaki fark eklendikten sonra, net dış alem faktör gelirleri ile birlikte işleme tabi tutulursa GSMH elde edilir. GSMH bulunduktan sonra, gelir yöntemindeki işlemler izlenerek milli gelir büyüklüğüne ulaşılır ve böylece harcamalar yöntemiyle milli gelir büyüklüğüne ulaşılmış olunur (Bocutoğlu vd, 2004: 17-20).

4.3.2. Cari ve Sabit Fiyatlarla Milli Gelir

Türkiye’de milli gelirin resmi şekilde hesaplanmasında TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) yetkili olan kurumdur. TÜİK her üç yönteme göre de milli gelir hesabı yapabilmektedir. Milli gelir hesaplaması yapılırken, hesaplamaların yapıldığı yılın fiyatları esas alınmasına cari fiyatlarla milli gelir hesaplanması denmektedir. Örneğin Çizelge 4.2’ye göre; Türkiye’de, 1941 yılında aynı yılın cari fiyatlarla gerçekleşen GSMH değeri 2992,3 YTL olarak bulunurken, 1942 yılının cari fiyatlarıyla, 1942 yılında gerçekleşen GSMH değeri 6857.6 YTL olarak bulunmuş ve bir önceki yıla göre % 107,1 oranında GSMH büyüme hızı gerçekleşmiştir. Cari fiyatlarla milli gelir büyüme oranı, yalnızca hesaplamanın yapıldığı yılın rakamlarıyla ifade edildiği için reel anlamda, ülke ekonomisinin büyüme oranını verirken yanıltıcı olabilmektedir.

Çizelge 4.2: Türkiye’de GSMH Büyüklüğü

Yıl	GSMH*		GSMH Cari Üretici Fiyatlarıyla	
	Değer YTL	% Büyüme Hızı	Değer YTL	% Büyüme Hızı
1938	8537.5	9,5	1895.7	4,9
1939	9127.8	6,9	2063.1	8,8
1940	8677.9	-4,9	2403.4	16,5
1941	7780.4	-10,3	2992.3	24,5
1942	8217.4	5,6	6187.0	107,1
1943	7412.9	-9,8	9231.7	49
1944	7037.9	-5,1	6684.7	-27,6
1945	5960.1	-15,3	5670.0	-18,2
1946	7864.0	31,9	6857.6	25,4
1947	8192.4	4,2	7542.6	10
1948	37065.2	15,9	9492.9	25,9
1949	37065.2	-5	9054.4	-4,6

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2004, 2005: 639

* : 1948 Yılı Fiyatlarıyla

Cari fiyatlarla milli gelir büyüme oranında yanıma payının yüksek olması nedeniyle reel anlamda ekonomik büyümeyi gözlemlemek amacıyla sabit fiyatlarla hesaplanmış milli gelir değerlerine bakmak gerekmektedir. Sabit fiyatlarla milli gelir hesaplanırken, her ürün için sabit bir yılın fiyatı ile her sektörde yaratılan katma değer hesaplanarak toplanır. Sonunda sektör verileri toplanarak, sabit alınan yılın fiyatlarıyla milli gelir değeri bulunur. Cari fiyatlarla milli gelir büyüklüğü ile sabit fiyatlarla milli gelir büyüklüğü arasındaki fark milli gelir deflatörünü vermektedir. Bu oran ayrıca genel fiyat endeksi olarak enflasyon oranına da karşılık gelmektedir (Eren, 2002: 40-43).

Sabit fiyatlarla GSMH değerini bulmak için gerekli formül şu şekildedir;

$$\text{Sabit Fiyatlarla GSMH} = \frac{\text{Cari Fiyatlarla GSMH}}{\text{Milli Gelir Deflatörü}} \times 100$$

Örneğin; Çizelge 4.2 de bulunan verileri kullanarak; 1942 yılına ait sabit fiyatlarla GSMH değerini bulmak için;

$$\text{Sabit Fiyatlarla GSMH (1942)} = \frac{6187 \times 100}{75,4}$$

$$\text{Sabit fiyatlarla GSMH (1942)} = 8217,4 \text{ YTL}$$

Yapılan hesaplama sonucunda 1942 yılı sabit fiyatlarla GSMH değeri 8217,4 olarak çıkmıştır. Bir önceki yıla göre; GSMH büyüme hızı ise %5,6 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre; 1942 yılında gerçekleşen büyüme rakamlarından; %5,6 düzeyindeki sabit fiyatlarla büyüme hızı; %107,1 düzeyindeki cari fiyatlarla büyüme hızından daha gerçektir.

4.4. Ekonomik Büyümeyi Belirleyen Unsurlar

İktisadi büyüme, bir ekonomide bulunan stok akım ve değişkenlerin gövde ve hacim olarak büyümesi şeklinde değerlendirilebilmektedir. Buna göre; ekonomik büyümeyi belirleyen temel unsurlar; sermaye birikimi, teknolojik gelişme, işgücü ve istihdam gibi beşeri ve fiziki sermaye unsurlarının yanı sıra, teknolojik gelişmelerdir. Ayrıca, ekonomik büyümeyi belirleyen unsurlar, aynı zamanda bir ülkede ekonomik yapının değişmesinde rol oynayan önemli etkenler de olabilmektedir (Yılmaz, 2005: 63).

4.4.1. Sermaye Birikimi ve Birikimin Kaynakları

Tanım itibarıyla sermaye, bir ekonomi yada firmada üretilen üretim araçları stoğudur. Sermaye birikimi ise bir firma veya ülkenin; belirli bir dönemde üretebileceği mal ve hizmet toplamıdır. Ayrıca toplumun üretmiş olduğu değerlerin tümünü harcamayıp, bir kısmını sermaye mallarına ayırması da sermaye birikimi olarak adlandırılmaktadır. Sermaye birikimi; bir ekonomideki, makine ve teçhizat üretim faktörlerinin yanı sıra, yol, hastane, köprü gibi fiziki sermaye yatırımlarını da kapsamaktadır. Ayrıca, eğitim, sağlık, araştırma geliştirme harcamaları gibi üretim sürecinde kullanılmayan varlıklarda sermaye birikimi kapsamında incelenmektedir. Bir firma veya ekonomide sermaye birikiminde gerçekleşen artışa ise net yatırım denmektedir. Buna göre; sermaye birikimindeki artış oranı net yatırımlardaki artışa bağlıdır. Tarım gibi emek yoğun çalışılan sektörlerde bile sermaye stoğu olmadığı sürece üretim yapılamaz. Sermaye bir stok büyüklük olduğuna göre, bu büyüklükte meydana gelen bir artış, yeni makine ve teçhizat alımı demektir.

Ekonomik büyüme ile sermaye birikimi arasında ne tür ilişki olduğuna dair net bir açıklama yapılmamıştır. Blomstrom, Lipsey ve Zejan gibi iktisatçılara göre; sermaye birikimi ekonomik büyümeyi değil, ekonomik büyüme sermaye birikimini arttırmaktadır. King ve Levine gibi iktisatçılara göre ise; sermaye birikimi ekonomi büyümeyi etkileyen temel bir unsur olarak değil, sadece ekonomik büyümenin bir özelliği olduğunu savunmuşlardır.

Neoklasik büyüme kuramının temelini oluşturan Solow'a göre ise sermaye birikimi ekonomik büyümenin belirleyicisidir. Ancak uzun dönemde geçerliliğini yitirmektedir. Bunun yerine ise; teknolojik gelişmeler ön plana çıkar. Ayrıca Keynesyen ve post Keynesyen iktisatçılara göre de ekonomik büyümenin temel belirleyicisi yatırım artışlarıdır.

Ekonomik büyüme ile yatırımlardaki artış arasında ilişki olduğunu savunanlara göre; Yatırım artışlarının ekonomik büyümeye şu şekilde etkileri olmaktadır. Yatırımlar;

- a) Ölçek ekonomilerini ve artan getirinin temelini oluşturmaktadır.
- b) Ülkeye yeni teknolojiyi sokulmasını sağlamaktadır.
- c) İnsanlara deneyim kazanma fırsatı verir.
- d) Yeni çalışma alanları yaratır.

Sermaye birikimi ile ekonomik büyüme arasında olumlu ilişkiler olduğunu savunan çok sayıda çalışma mevcuttur. Buna göre; Kendrick, 1890-1990 yılları arasında ABD’de gerçekleşen büyüme oranında sermaye birikiminin payını %33,1 olarak bulmuştur. Jorgenson, Gollop ve Fraumeni adlı iktisatçılar; 1948- 1979 yılları arasında ABD verilerini inceleyerek, sermaye birikiminin payını % 47 seviyesinde bulmuştur. Ayrıca; Fransa, Almanya, Japonya, İngiltere, ABD gibi gelişmiş beş ülkenin 1950 ile 1985 yılları arasında gerçekleşen büyüme oranlarında sermaye birikiminin payı % 70 olarak bulunmuştur. Ayrıca Barro ve Sala-i Martin’in yaptıkları çalışmada; 1960-1990 yılları arasında dünyanın en gelişmiş yedi ülkesi olan G7 ülkelerinde sermaye birikimin ekonomik büyüme üzerindeki payını yaklaşık %50 olarak bulmuşlardır.

Sermaye birikimi ile ekonomik büyüme arasında olumlu ilişkiler olduğunu savunan çok sayıda çalışma mevcuttur. Buna göre; Kendrick, 1890-1990 yılları arasında ABD’de gerçekleşen büyüme oranında sermaye birikiminin payını %33,1 olarak bulmuştur. Jorgenson, Gollop ve Fraumeni adlı iktisatçılar; 1948- 1979 yılları arasında ABD verilerini inceleyerek, sermaye birikiminin payını % 47 seviyesinde bulmuştur. Ayrıca; Fransa, Almanya, Japonya, İngiltere, ABD gibi gelişmiş beş ülkenin 1950 ile 1985 yılları arasında gerçekleşen büyüme oranlarına-da sermaye birikiminin payı % 70 olarak bulunmuştur. Ayrıca Barro ve Sala-i Martin’in yaptıkları çalışmada; 1960-1990 yılları arasında dünyanın en gelişmiş yedi ülkesi olan G7 ülkelerinde sermaye birikimin ekonomik büyüme üzerindeki payını yaklaşık %50 olarak bulmuşlardır.

Ekonomik büyümenin en önemli unsurlarından biri olan, sermaye stoğundaki artışın kaynağı, net yatırımlardaki artışla beraber, bu yatırımların verimliliğidir. Üretim sürecinde yeterli sermaye kullanılmazsa, üretimde verimlilik düşecektir. Üretimde verimsizlik ise belirli bir süre sonra ekonomik büyümede negatif etki yaratabilir.

Ülkelerin ekonomik büyüme seviyelerinin yükselmesi için, yeni yatırımların artması bunun için ise makroekonomik politikalarda istikrar sağlanması, anarşiyi ortadan kaldıracak sosyal ve siyasi istikrarın sağlanması, bireylerin belirli ölçülerde tasarruf yapmaya özendirilmesi ve bu tasarrufların zamanla yatırımlara dönüşmesinin sağlanması, finansal sistemin gerçek görevini yerine getirmesi, üretim girdi maliyetlerinin azaltılması ve yatırımı kolaylaştırıcı kararların alınması gerekmektedir (Tezel, 2000: 96; Saygılı vd, 2002: 10-14; Kar ve Taban, 2005: 13-19; Özgüven, 1988: 67).

Bir ülkenin gerek fiziki ve beşeri sermaye biriminin oluşması veya gelişen teknolojinin kullanılması için gerekli olan mevcut finansman kaynakları, o ülkenin ekonomik büyüme düzeyini gösteren önemli bir etkidir.

Ekonomik büyüme için gerekli olan finansman kaynağı, ülkenin kendisine belirlediği büyüme hızına göre değişmektedir. Bu büyüme hızını yakalamak için kendisini finanse edecek iç ve dış kaynakların büyüklüğü önem kazanmaktadır. Buna göre büyümenin finansman kaynakları şu şekilde oluşmaktadır (Şen vd., 2004: 198-200).

a) İç finansman kaynakları; vergiler, sermaye piyasası, iç borçlanma, gönüllü bireysel ve kurumsal tasarruflar, enflasyonist finansman.

b) Dış finansman kaynakları; doğrudan yabancı sermaye, yabancı portföy yatırımı, dış borçlar, dış yardımlar

4.4.2. Teknolojik Gelişme

Ülkelerin ekonomik büyüme oranlarını belirleyen en önemli unsurlardan birisi teknolojik gelişmedir. Teknoloji bir üretim aşamasında kullanılan, bilgi, yöntem ve tekniklerin bütünü olarak tanımlanabilir.

Teknik gelişme; çıktı üretiminde artış sağlamak veya belli bir kaynaktan elde edilen çıktının kalitesini arttırmak olarak açıklanabilir. Teknik gelişmeyi içerilmemiş teknik gelişmeler ve içerilmiş teknik gelişmeler olarak ikiye ayırmak mümkündür. Buna göre; üretim faktörlerinin niteliğini etkilemeyen ve üretim fonksiyonu içerisinde yer almayan unsurlardaki, teknik gelişmelere içerilmemiş teknik gelişme denmektedir. Örneğin; kaynakların daha iyi tahsis edilmesi ve altyapı tesislerinde sağlanan gelişmeler içerilmemiş teknik gelişmelerdir. Buna karşın, üretim faktörlerinin niteliğini etkileyen ve faktörleri iyileştiren gelişmelere içerilmiş teknik gelişme denmektedir. Makine ve teçhizat yenilenmesi gibi fiziki sermaye iyileştirilmesi, emeğin eğitilerek nitelikli işgücü kazandırılması gibi beşeri sermaye iyileştirilmesi, içerilmiş teknik gelişmeler olarak adlandırılmaktadır (Ergen, 1999: 24).

Teknolojik gelişme; buluş, yenilik, yayılma olarak üç aşamada incelenebilir. Buluş; yeni bir fikir ortaya konması, yenilik; buluşun kullanıma geçirilmesi, yayılma ise yeniliğin firmalar arasında yada kullanıcılar arasında yaygınlaşmasıdır. Teknolojik gelişme kavramı; üretim süreçleriyle beraber, organizasyon yöntemlerinde ve toplumsal alanda sosyo ekonomik etkiler doğurmaktadır. İnsanlık tarihinde, teknolojik gelişmeler köklü dönüşümlere yol açmıştır. Buna göre insanlık tarihinin sosyo ekonomik gelişme süreci; ilk evrede tarım devrimi, ikinci evrede sanayi devrimi ve son evrede enformasyon devrimi olarak geniş bir şekilde açıklanabilir (Kaya, 2004: 237).

Ekonomik büyüme sürecinde kaynak tahsisinde yapılan değişiklikler ile, etkinlik derecesinde elde edilen kazançlar, teknolojik gelişme sayesinde elde edilen verimlilik artışıyla bütünleşir. Toplam üretimde sanayini payının artması, ürün çeşitliliği, verimlilik ve kalite de ki artışlar teknolojik gelişmenin bir sonucudur (Yücel, 1997: 65).

Teknolojik gelişme iktisatçıların sanayi devrimiyle beraber dikkatini çekmiş ve Schumpeter tarafından ilk kez ekonomik büyüme kuramlarına dahil edilmiştir. Schumpeter sanayi devrimi sonucu oluşan toplumların ortaçağda yaşayan toplumlardan daha mutlu olmadığını, bu kapitalist sürecin insan hayatını berbat etme serbestliğine sahip olduğunu ve böylece insanları kendi yöntemleriyle baş başa bıraktığını belirterek; bütün ekonomilerde rekabetçi üstünlüğün teknolojik gelişmelerden kaynaklandığını negatif bir tavırla belirtmiştir (Tezel, 2000: 19).

Sanayileşmiş ülkelerde uzun dönemde ekonomik büyümenin en önemli belirleyicisi teknolojik gelişmedir. Çünkü teknolojik gelişme yanında verimlilik artışı da getirmektedir. Yani, ileri teknoloji verimlilik artışı anlamına gelmektedir. Ekonomik görüşlerde istihdamın verimliliğe, verimliliğin de teknolojik gelişmeye, bağlı olarak arttığı belirtilmiştir.

Uluslar arası alanda ülkelerin konumu teknolojik gelişmeye ayak uydurmalarına, yani yeni teknoloji üretebilmelerine bağlı olmaktadır. Dış ticarete rekabet gücü, ulusal servet birikimi ve ihracat artışı ile teknolojik gelişme arasındaki ilişki oldukça güçlüdür. Ülkelerin gelişen teknolojiye uyumu sayesinde, zamanla gelişmiş ülke yerine teknoloji üretebilen ülke terimi kullanılması beklenmektedir.

Teknoloji bir ülkeye dolaylı veya doğrudan girebilir; teknolojinin bir ülkeye giriş yöntemleri şu şekilde olmaktadır (Kar ve Taban, 2005: 16-18).

- a) Teknolojik mal, makine ve teçhizat satın alınarak
- b) Teknoloji işbirliği anlaşmalarıyla
- c) Taklit veya kopya yöntemlerle,
- d) Yerli sermaye ile yabancı sermaye işbirliğiyle,
- e) Ülkeler arasında öğrenci, seyahat ve uzman değişimi yoluyla
- f) Uluslararası yayın ve fuarlar yoluyla

Teknoloji transferi, yalnızca bir ülkeden diğerine teknoloji aktarımı anlamına gelmemektedir. Çünkü, teknolojinin transfer edildikten sonra, özümsemesi, yenilik yapılabilecek yönlerinin geliştirilmesi ve ekonominin tamamına yayılması uzun bir süreçtir (Kaya, 2004: 245). Ayrıca teknoloji transferinde kullanılan yöntem; teknolojiyi alan ülke ile satan ülke arasındaki strateji ve özümseme yeteneği ile devlet politikaları tarafından belirlenmektedir (Kar ve Taban, 2005: 19).

Gelişen teknoloji sayesinde, her geçen gün yenilenen, bilgi ve iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmelerin ekonomik büyüme üzerinde olumlu etki yaratmaktadır. Bilgisayar ekipmanlarında ve faks, internet, telefon gibi iletişim araçlarında yaşanan gelişmelerin, dünya ticaretinde sınırlar ötesi ticareti kolaylaştırması, hem yeni üretim alanlarına ve yeni üretim şekillerine yol açmıştır. Ayrıca, teknik gelişmeler sonucunda, gelişen bilgi iletişim teknolojisine ayak uydurabilen nitelikli işgücü ortaya çıkmaktadır. Böylece fiziki sermayenin yanı sıra, beşeri sermaye unsurlarında da gelişme sağlanmaktadır (Odyakmaz, 2000).

Bir ülkeye giren teknolojinin o ülkeye yararlı olması, teknolojiyi ne kadar uygun seçtiğine, ne kadar verimli ve uygun yönlendirdiğine bağlıdır. Ayrıca teknoloji transferi bazı sakıncalı sonuçlar doğurabilmektedir. Buna göre;

- a) İleri düzeydeki teknolojinin transferi, başlangıçta, yüksek fiyattan satın almalara sebep olabilir.
- b) Teknoloji ithalatına için yapılan ödemeler dış ticaret açığına yol açabilir.
- c) Teknik bilgi yetersizliği, bakım ve onarımda güçlüklerle karşılaşılması, ithal edilen teknolojinin ömrünü kısaltabilir
- d) Teknolojinin ithal edilmesi, firmaların üretim maliyetlerini yükseltebilir (Özgüven, 1988: 71).

4.4.3. Nüfus Artışı ve İstihdam

Nüfus, ekonomide arz ve talep sürecinde, hem bu işlemleri gerçekleştirilmesine etkin olan, hemde sonucundan etkilenen ekonomik bir unsurdur. Diğer bir anlatımla, nüfus artışı ekonomide hem talep artışı, hem de üretim sürecine katkı edecek emek girdisi anlamına gelmektedir (Kar ve Taban, 2005: 20).

Nüfus ile ekonomi arasındaki ilişkiye, genellikle 1940'lı yıllardan sonra önem verilmeye başlanmıştır. Bu zamana kadar geçen süreçte yapılan tüm çalışmalar, nüfus ile ekonomi arasındaki ilişkiyi teorik olarak incelemiştir. Özellikle de 1960'lı yıllarda insan faktörünü beşeri sermaye unsuru olarak görülmeye başlanmasıyla nüfus kavramı ekonomide daha dikkat çekici hale gelmiştir.

Nüfus ile ekonomi arasındaki ilişki, iktisat tarihi boyunca incelenilmektedir. Merkantilist dönemde, kolonilerdeki bakır torağın işlenmesi, güçlü ordu oluşturularak sömürgeciliğin arttırılması ve dış ticarette avantaj sağlaması amacıyla emek gücünün arttırılması için nüfus artışının gerekli olduğuna inanmışlardır.

Klasik iktisatçılara göre, emek arzı nüfusa bağlıdır. Nüfusta emeğin karşılığı olan ücrete bağlıdır. Adam Smith'e göre insan nüfusu kendi geçimini devam ettiren geçimlik araçların artış oranına göre artacaktır. Malthus'a göre nüfus ile nüfusun yaşamına devam etmesi için gerekli olan besin maddeleri arasındaki ters orantının, nüfus artışı ile ücret artışı arasında da olduğunu, bu anlamda, nüfus artışı engellenmediği sürece ücretlerin geçimlik seviyeye kadar düşeceğini belirtmiştir. Ayrıca başka bir klasik iktisatçı olan Karl Marks'a göre her üretim şeklinin kendine ait nüfus yasası vardır. Buna göre; nüfus artışı sonucu oluşan işgücü fazlası, sermaye bileşiminden daha az pay almaya başlayacaktır ve zamanla işsizlik boy göstermeye başlayacaktır. Karl Marks artan nüfus sonucu işsizliğe yol açan, emek gücü fazlasının devam etmesi durumunda, sermaye birikimi arttıkça işsizlik oranının da artacağı ve bu süreçte işçi sınıfı üzerinde baskıların giderek yoğunlaşacağı ve bu sürecin sonucunda ise kapitalizmin yıkılacağını öngörmektedir.

Neo-klasik dönemde de ücretlerin belirlenmesinde, büyüme ve üretim sürecinde nüfus kavramının ekonomi ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Keynes ise nüfus kavramını istihdam yoluyla ele almıştır. Buna göre; Asgari ücret düzenlemeleri, sendikal baskıların oluşması, uzun dönemli sözleşmeler gibi sebeplerden dolayı ekonomi eksik istihdamda kalarak, gayri iradi işsizliğin ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Ücret düşse bile, harcamalar düşeceğinden dolayı talep canlanmayacaktır. Bu sebeplerden dolayı klasik istihdam politikaları değil, tüketim ve yatırım harcamalarını arttırıcı, maliye politikalarıyla gerçekleştirilebilir (Küçükcalay ve Türkcan, 2004: 72-84).

Nüfus artışı gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler açısından incelendiğinde, gelişmiş ülkelerde nüfus artışı; eğitim, sağlık ve gelir artışı gibi sosyo ekonomik gelişmelerle ilgili olmaktadır. Dolayısıyla gelişmiş ülkelerde, nüfus artışı ile ekonomik gelişme arasında çatışma yaşanmamaktadır.

Az gelişmiş ülkelerde ise, yüksek doğum oranları ile ölüm oranlarındaki azalmalar, salgın hastalıklar, tüketim maddelerinin arzında yetersizlik, bulaşıcı hastalıkların yoğun olması, işsizlik ve düşük gelir dağılımı gibi negatif sosyo ekonomik durumların olması nedeniyle, ekonomik büyüme ile nüfus artışı arasında negatif bir ilişki kendini göstermektedir. (Kar ve Taban, 2005: 21-22).

Japonya, İtalya, Almanya gibi ülkelerin gelişmesinde, ücretlerin düşük kalması sonucu, girişimcilerin elde ettiği kazançları yeni yatırımlara dönüştürmesinde nüfus önemli rol oynamıştır. Artan işgücü talebi, ücret farklılığını azaltarak, işçilerin teknik bilgilerinin gelişimine ve verimliliklerinin artmasına sebep olarak reel gelirlerinin artmasına neden olmuştur (Türk, 1997: 235).

Bir ülkenin ekonomik yönden gelişmişliğinin en önemli göstergelerinden birisi de mevcut nüfusun istihdam durumudur. İstihdam, üretim artış veya azalış gibi, yada etkin kaynak kullanımı gibi ekonomik etkiler gösterirken, diğer yönden toplumun psikolojisini etkileyecek önemli bir sosyolojik konudur. Buna göre bir ülkede işsizlerin sayısı ne kadar az ise o ülkenin gelişmişlik seviyesi o kadar yüksektir (Kar ve Taban, 2005: 21-22).

4.4.4. Beşeri Sermaye

Ekonomik büyümeyi belirleyen unsurların içinde beşeri sermayenin rolü oldukça büyüktür. Klasik iktisadi görüşe göre, ekonominin temelini oluşturan üretimin faktörleri; makine, teçhizat ve emek, toprak gibi faktörlerdi. İkinci dünya savaşından itibaren dünyada bilimsel ve teknolojik gelişmeler sayesinde bilgi birikiminin artması ve hızla yayılması söz konusu olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde en önemli sektörler olan, bankacılık, eğitim, danışmanlık, turizm vb gibi sektörlerin temel dayanağı bilgidir. Son yıllarda geliştirilen içsel büyüme modellerinde, beşeri sermaye üretim faktörlerinde fiziki sermayeden ayrı tutulmaktadır. Üretime katılan bireyin sahip olduğu tecrübe, deneyim, bilgi ve beceri gibi olumlu değerler beşeri sermaye olarak kabul edilmektedir. Lucas' a göre beşeri sermaye artışı bireyin kendi verimliliğinin yanı sıra, diğer üretim faktörlerinde de verimliliğini artırır. Ayrıca eğitim, sağlık, beyin göçü, nüfusu büyüklüğü gibi unsurlar beşeri sermayenin gelişmesini sağlayan olumlu değerlerdir.

Yapılan çalışmalarda eğitim ve sağlık unsurlarının ekonomi büyümede çok önemli bir rol oynadığı bulunmuştur. 1962 yılında Mushkin yaptığı çalışmada eğitim ve sağlığa eş zamanlı yapılan yatırımların ekonomik gelişme sürecine olumlu katkısının oldukça fazla olduğunu belirtmiştir. O'Neill'in yaptığı çalışmada az gelişmiş ülkelerin eğitim ve okullaşma oranlarında son yıllarda hızlı bir gelişme olmasına rağmen gelişmiş ülke seviyelerine ulaşamadıkları gözlenmiştir (Kar ve Taban, 2005: 22; Karagül, 2003: 80). Kendrick (1962) yılında yaptığı çalışmada Amerika'da 1889-1957 yılları arasında gerçekleşen üretim artışının %1,9 oranındaki kısmının temel fiziki üretim faktörleri tarafından, diğer %1,6 oranındaki kısmın ise insan niteliklerinde yer alan gelişmelerden kaynaklandığını bulmuştur. Bassanini ve Scarpetta (2001) tarafından 21 OECD ülkesinde yapılan araştırmalarda, bir yıllık ilave eğitimin üretim verimliliğinde %6 oranında bir artışa, ayrıca fiziki sermaye gelişimine de katkıda bulunduğunu söylemiştir (Bassanini ve Scarpetta, 2001).

Ülke ekonomilerinin büyümesinde, en önemli etkenlerden birisi eğitimidir. Eğitim olanaklarının gelişmesi ve bunun sonucunda çalışan bireylerin eğitim seviyelerinin yükselmesi sadece üretim seviyesini arttırmayıp, ekonomik büyüme oranında artış sağlamaktadır (Taban ve Kar, 2005: 24). Ayrıca eğitilmiş insanların birbirleriyle ilişkilerinin daha güçlü olması, yeni teknolojik gelişmelere ve gelişen çalışma ortamlarına daha rahat uyum sağlamaları ve çalıştıkları ortamda eğitim hayatı boyunca aldıkları bilimsel ve teknik bilgileri iş hayatında daha rahat uygulamaları sebebiyle ekonomide verimlilik artışına neden olmaktadır (Türkmen, 2002: 63).

Eğitim harcamaları uzun dönemde yatırım olarak kabul edilmektedir. Eğitim yatırımlarında azalan verimler değil artan verimler söz konusudur ve eğitimle araştırma yatırımları arasında sıkı bir bağ vardır. Buna göre; kaynakların etkin biçimde kullanılması hatta yeni kaynakların bulunup değerlendirilmesinde eğitimin rolü çok büyük olmaktadır. (Arısoy ve Demir, 2001)

Ülke ekonomisinin gelişmesinde önemli rol oynayan, beşeri sermaye unsurlarından bir diğeri de sağlık sektörüdür. Eğitimle beraber sağlık sektörü de önem arz etmektedir. Çünkü; sağlıklı bireylerin daha iyi eğitilebilecek olmaları ve sağlıklı bireylere yapılan yatırımlardan daha uzun süreli yararlanılması, ekonomik büyüme açısından eğitimle sağlığın birbirinden ayırt edilemeyecek kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır (Taban ve Kar, 2005: 25). Bloom, Camming ve Sevilla (2001) yaptıkları çalışmada, sağlığın toplam çıktı üzerinde, olumlu, büyük ve önemli bir etkisinin olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca sağlıklı kişiler hem zihinsel hem de fiziksel yönden daha güçlü olacağı için daha fazla üretken olup yüksek ücret alacaklarını belirtmişlerdir (Bloom vd, 2001: 2).

Sağlık konusu sadece sağlık harcamaları veya sağlık hizmetlerinden yararlanma anlamına gelmemektedir. Gelişmiş ülkelerde sağlık konusu sadece hizmetlerle değil, o topluma ait sosyo ekonomik olaylar ve yaşam tarzına da bağlıdır. Örneğin bir çok OECD ülkesinde halk sağlığı ile ilgili uygulanan programlar sonucu sigara tüketimi azalırken, durgun yaşam koşulları ve beslenme alışkanlıkları gibi durumlar yüzünden bu ülkelerde aşırı şişmanlık oranlarının rastlanmasına neden olmaktadır (OECD, 2005, www.oecd.org).

4.4.5. Dış Ticaret Büyüklüğü

Dış ticaret ile ekonomik büyüme arasında ilişkinin araştırıldığı çalışmaların genelinde, dış ticaret büyüklüğü ile ekonomik büyüme arasında olumlu bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca az gelişmiş ülkelerin büyüme çabasında, başta ihracat olmak üzere dış ticaretin önemli bir rol oynadığı belirtilmiştir (Demir vd, 2005).

Ülkelerin dış ticaret bilançosunda en önemli gelir kaynakları ihracat kalemidir. Ayrıca ihracat bir ülkenin ekonomik büyüme oranının artmasına yardımcı olan, önemli bir kavramdır. İhracat artışı ekonomide mal hizmet artışı anlamına geleceğinden ekonomik büyümeyi hızlandırıcı bir etki yaratması beklenmektedir. İhracatın ekonomik büyüme üzerinde bazı önemli etkileri şu şekilde ortaya çıkmaktadır.

Artan ihracat sayesinde yükselen üretim düzeyi, hem yeni yatırımların, hemde yeni iş alanlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ayrıca karşılaştırmalı üstünlüklerden yararlanılarak ülkenin avantajlı olduğu bazı mal ve hizmet sektöründe uzmanlaşması sağlanmaktadır (Şimşek, 2003: 43-44). Bununla beraber, ihracatta yoğun çalışılan mal ve hizmetlerin üretimi desteklenerek, ekonomik büyümeyi doğrudan etkilemesi ve ihracat artışı ile döviz gelirlerinde birikim sağlanarak, ülkenin üretim imkanlarını artması sağlanmaktadır (Yiğidim ve Köse, 1997: 71).

4.4.6. Gelir Dağılımı

Gelir dağılımı tanım itibarıyla bir ülkede ortaya çıkan toplam gelirin, üretim faktörleri, üretime katılan bireyler veya bireyler tarafından oluşturulan toplumlar gibi, tüketiciler arasında dağılımıdır. Bir ülkede oluşan toplam gelirin tüketiciler arasında dağılımına kişisel gelir dağılımı, üretim faktörleri arasındaki dağılımına ise fonksiyonel gelir dağılımı denmektedir (Bilen ve Yumuşak, 2000: 78).

Gelir dağılımı ile iktisadi büyüme arasında nasıl bir ilişki olduğuna dair net bir açıklama yapılmamaktadır. Büyümeyi fiziki sermayeye dolayısıyla da tasarruflara dayandıran görüşe göre iktisadi büyüme ile gelir dağılımındaki eşitsizlik arasında olumlu bir ilişki vardır. Diğer yönden iktisadi büyümeyi belirleyen unsurların başında beşeri sermayeye önem veren görüşe göre ise gelir dağılımındaki eşitsizlik ile iktisadi büyüme arasında negatif bir ilişki vardır. Çünkü gelir dağılımının adaletsizliği, işgücünün eğitim, sağlık ve beslenme gibi harcamaları azaltmakta, bunun sonucunda ise beşeri sermaye gelişimini engellemektedir (TEK, 2003, www.tek.org.tr).

Klasik iktisadi görüşe göre; gelirin kapitalistlerden işçi sınıfına doğru kayması, tasarruf oranlarını azaltacağı ve bunun sonucunda yatırım oranları düşeceği için, bu durum ekonomik büyümeyi yavaşlatacaktır. Keynes ve Kadecki'ye göre ise gelirin ücretliler lehine dağılımı tüketim eğilimini arttıracığı için ekonomik büyümeyi hızlandıracaktır (Oğuş, 2005).

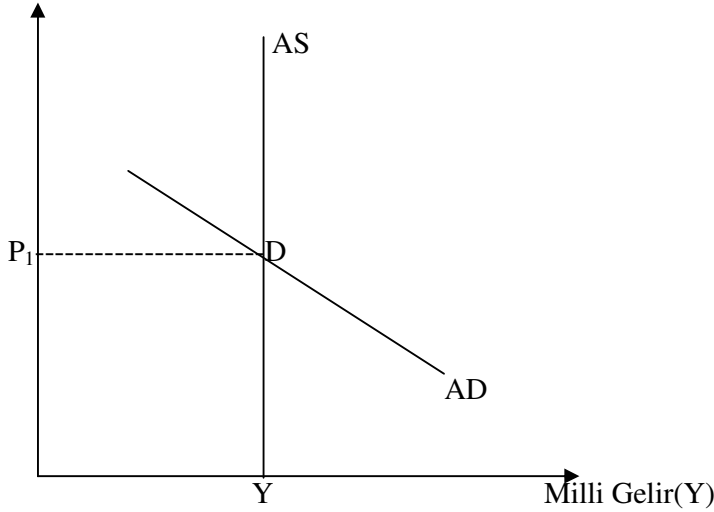
Kuznets'e ait görüşe göre, ekonomi büyümeye başladığı anlarda gelir dağılımı adaletsizdir, ancak ekonomik büyüme arttıkça gelir dağılımında düzelmeye başlar. Ancak Ghura, Leite ve Tsangarides'in yaptıkları çalışmada ekonomik büyümenin, gelir dağılımına karşı yansız oldukları bulunmuştur (Ghura vd., 2002).

5. ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ ÜZERİNE TEORİK YAKLAŞIMLAR

5.1. Klasik Yaklaşım

Klasik modelde fiyat ile gelir arasındaki ilişkiyi açıklamadan önce bu görüşe ait bazı arz ve talep varsayımlarını belirtmek gerekmektedir. Ücret ve fiyatların tam esnek olduğu, parasal yanılğı ve bekleyiş hatasının olmadığı, ekonominin daima tam istihdamda olduğu ayrıca konjonktürel dalgalanmaların piyasada oluşturduğu aksaklıkların kendiliğinden dengeye ulaştığı kısaca piyasada aksaklıkların bulunmadığı, varsayımları koşuluyla oluşturan klasik model toplam arz eğrisi (AS), inelastik yani fiyat değişmelerine karşı duyarsız olarak yatay eksene dik bir doğru şeklinde çizilmektedir. Klasik yaklaşımda toplam talebin fiyatlar karşısında duyarlı olduğu göz önüne alınarak çizilen toplam talep eğrisi (AD) ise negatif eğime sahip bir doğru şeklinde çizilmektedir. Fiyat düzeyinin toplam talep tarafından belirlendiği, toplam gelir düzeyinin ise toplam arz tarafından belirlendiğini açıklayan klasik modelde tam istihdam denge düzeyi Şekil 5.1’de belirtilmektedir (Güran, 1999: 222).

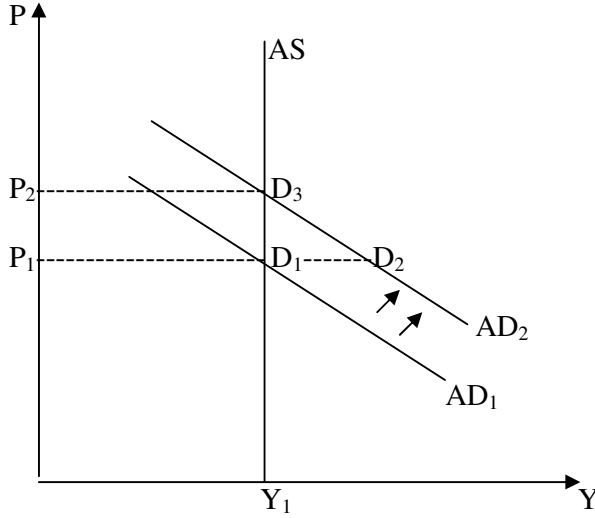
Fiyatlar Genel Düzeyi (P)

Şekil 5.1. Klasik Modelde Tam İstihdamda Fiyat ve Gelir Düzeyi (Ünsal,1999: 246).

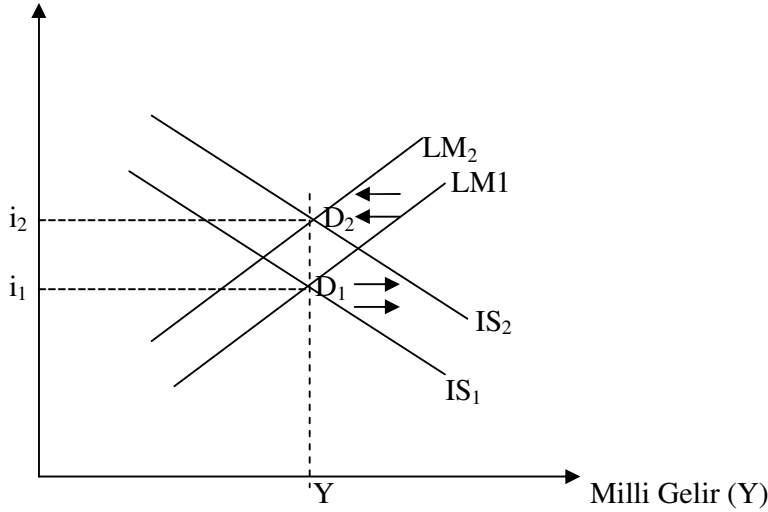
Şekil 5.2 ve Şekil 5.3’te, genişletici maliye politikası uygulanarak ekonomide gelir düzeyinde bir artış yaratılmadığı görülmektedir. Klasik görüşe göre; genişletici maliye politikasının uygulanması sonucunda IS eğrisi IS_1 ’den IS_2 ’ye kaymaktadır. Bununla beraber toplam talep eğrisi de AD_1 ’den AD_2 ’ye yükseliyor. Toplam talepte ki bu yükselme sayesinde D_1 ile D_2 noktaları arasında oluşan talep fazlasına, toplam arz eğrisi inelastik olduğu için tepki verememekte ve oluşan fazla talep, fiyatlar genel seviyesini P_1 seviyesinden P_2 seviyesine yükseltmektedir. Böylece ekonomide yeni denge noktası D_3 noktasında oluşmaktadır. Fiyatlardaki bu yükselme karşısında nominal ücretlerde artmakta, bunun sonucunda reel ücretler ve istihdam seviyesinde bir değişme görünmemektedir. Ayrıca fiyat artışları sonucunda reel para arzının azalması, LM eğrisini LM_1 ’den LM_2 ’ye kaydırmaktadır.

Sonuçta klasik modelde para ve maliye politikası uygulaması sonucunda daha yüksek faiz düzeyinde ve daha yüksek fiyat düzeyinde ekonomi yeniden dengeye gelmektedir. O halde, klasik modele göre; tam istihdamda olan bir ekonomide, toplam talebi etkileyerek, geliri arttırmak amacıyla uygulanan para veya maliye politikalarının gelir düzeyinde bir artışa neden olmadığı gözlenmektedir.

Şekil 5.2. Klasik Modelde Fiyat ve Gelir Düzeyi (Ünsal,1999: 247)

Faiz Oranı (i)

Şekil- 5.3. Klasik Modelde Maliye Politikasının Etkileri (Güran, 1999: 223)

Klasik yaklaşıma göre, ekonomide uygulanacak para politikasının enflasyonun dışında hiçbir reel etki yaratmayacağı belirtilmektedir. Bu duruma paranın yansızlığı da denmektedir. Buna göre ekonomide denge; parasal ve reel sektörler birbirinden bağımsız şekilde dengeye gelmektedir. Nispi fiyatlar para arzı tarafından değil ekonomik koşullar tarafından belirlenmektedir. Klasik miktar teorisine göre, para arzındaki artışlar sadece enflasyona yol açarken, büyüme üzerinde ise herhangi bir etkiye yol açmamaktadır.

Klasik iktisatçılardan Fischer miktar teorisini aşağıdaki şekilde formüle etmiştir.

$$PT = MV + M' V'$$

Bu formüle göre;

M = Nakit para

M' = Kaydi para,

V = Nakit paranın dolaşım hızı,

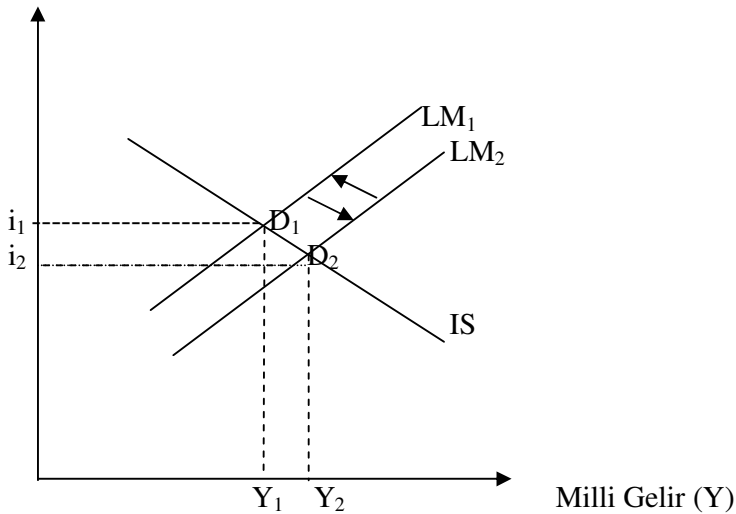
V' = Kaydi paranın dolaşım hızını göstermektedir.

Nakit para ile kaydi paranın toplamı, toplam para arzını ifade etmektedir ($M + M' =$ toplam para arzı). Formülde P, fiyatlar genel seviyesini; T ise ticari işlemler hacmini belirtmektedir.

Buna göre, bir ülkede kullanılan para miktarı ($M + M'$) ile bu paranın belirli bir dönemdeki devir hızı, diğer bir deyişle dönem içinde kaç defa el değiştirdikleri ($V + V'$) çarpıldığında elde edilecek rakam, aynı dönemde paranın kullanıldığı işlemlerle (T), bu işlemlere ait fiyatların (P) çarpımına eşittir. Buna göre; miktar teorisinin formülü; $M.V = P.T$ olarak bulunmaktadır. Fischer'in bu denkleme ait görüşleri ise şu şekildedir:

- a) V, V', T teknik koşullar tarafından belirlenmektedir ve para arzından bağımsızdır.
- b) M/M' oranı sabittir.
- c) M ile M' arasında doğru bir orantı vardır. Çünkü bankaların rezerv mevduat oranları ile ailelerin nakit tercih oranı tahmin edilebilir.
- d) Formülde tek değişken fiyatlardır. Para arzındaki artışlar sadece fiyatlar genel seviyesinde bir artışa yol açmaktadır ve fiyatlar genel seviyesindeki bu artış, para arzındaki artış oranıyla aynı oranda olmaktadır (Aktan, 2000).

Faiz Oranı (i)

Şekil 5.4. Klasik Modelde Para Politikasının Etkileri (Güran, 1999: 224).

Şekil 5.4'e göre, para arzının arttırılması sonucu, uygulanan genişletici para politikası LM eğrisini LM_1 'den LM_2 'ye kaydırmaktadır. Böylece ekonomide yeni denge noktasında, i_2 gibi daha düşük bir faiz düzeyi ve D_1 - D_2 kadar talep fazlası gerçekleşmektedir. Ancak arz eğrisinin inelastik olması sebebiyle uygulanan para politikası sonucu artan talebe, arz tepki vermemektedir. Arzın tepki vermemesi sonucunda, Şekil 5.2'ye benzer bir durumla karşılaşmaktadır. Buna göre; Şekil 5.2.'de, D_2 noktasında aşırı talep durumu söz konusu olmakta ve bu talep fazlasına arzın tepkisizliği fiyatlar genel seviyesini, P_2 düzeyine yükseltmektedir. Böylece ekonomide yeni denge noktası, Şekil 5.2'de görüldüğü gibi D_1 denge noktasına göre daha yüksek bir fiyat düzeyinin olduğu D_3 noktasında gerçekleşmektedir. Ekonominin D_3 noktasında dengeye gelmesi, Şekil 5.4'te LM eğrisini eski haline getirip, LM_1 şekline gelmesine yol açmaktadır. O halde klasik iktisadi görüşe göre; ekonomi tam istihdamdayken uygulanan para politikası, sadece fiyatlar genel seviyesinde artışlara neden olmaktadır.

Buna göre; ekonomi tam istihdamda dengedeysen uygulanan para ve maliye politikaları enflasyona sebep olurken, ekonomide büyüme oranlarında değişiklik yapmamaktadır. O halde klasik iktisadi görüşe göre enflasyon ekonomide büyümeye yol açmamaktadır. Bunun da en büyük sebebi arzın inelastik olması sebebiyle uygulanan politikalara tepki vermemesi yani fiyat hareketlerinden etkilenmemesidir (Güran, 1999: 224; Ünsal, 1999: 247).

5.2. Keynesyen Yaklaşım

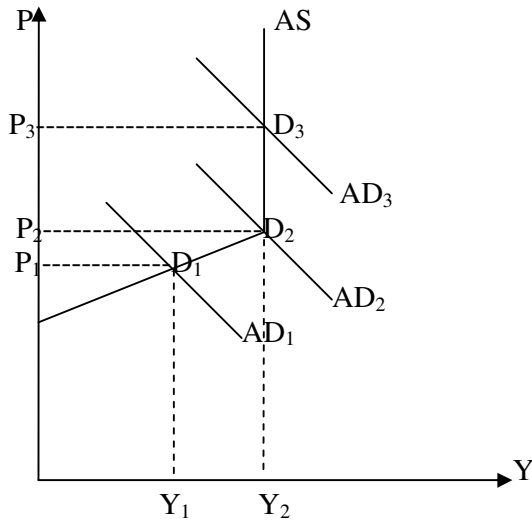
1929 Kriziyle beraber dünya ekonomisi, işsizlik ve durgunluk gibi iki büyük aksaklıkla karşı karşıya kalmıştır. Klasik ve yeni klasik iktisadi görüşler bu sıkıntıya çözüm üretememiştir. Keynes 1936 yılında yayınladığı, "İstihdam Para ve Faizin Genel Teorisi" adlı kitabıyla, klasik ve yeni klasik iktisadi görüşten oldukça farklı bir görüş ortaya atarak, iktisat kuramında çığır açmıştır (Güngör, 2005).

Buna göre; Keynesyen yaklaşıma ait, bazı temel varsayımlar şu şekilde açıklanmaktadır (Aktan, 2000).

- a) Ekonomide gelir, üretim ve fiyat düzeyini belirleyen toplam taleptir
- b) Klasik ekonomik görüşün aksine, ekonomi her zaman tam istihdamda değildir. Ekonomi eksik veya fazla istihdam durumunda da bulunabilir.
- c) Ekonomik denge toplam tasarruflarla toplam yatırımların veya toplam arz ile toplam talebin birbirine eşit olduğu noktada dengede olmaktadır.
- d) İnsanlar işlem, ihtiyat ve spekülasyon amacıyla para talep ederler. Spekülasyon amaçlı para talebi faizlerle, işlem ve ihtiyat amaçlı para talebi ise gelir düzeyiyle ilişkilidir. Ayrıca spekülasyon amaçlı para talebiyle, faiz oranı arasında ters yönlü bir ilişki vardır.
- e) İstihdam hacmi milli gelir seviyesine bağlıdır.
- f) Ücretler ve fiyatlar aşağı yönde esnek değildir (rijittir).

g) Ekonomide faiz oranının düşebileceği en alt seviyeye indiği inancıyla ortaya konan likidite tuzağı kavramı vardır. Likidite tuzağının olduğu bu bölümde, para talebi ile faiz oranı arasındaki ilişki sonsuz esnekliktedir. Buna göre; para arzında ortaya çıkacak olan herhangi bir artış spekülasyon amacıyla elde tutulmakta ve faizler üzerinde herhangi bir etki yaratmamaktadır

Şekil 5.5'te olduğu gibi ekonominin D_1 eksik istihdam noktasında dengede olması Keynesyen iktisadi görüşün varsayımları arasındadır. Bu nokta düşük fiyat seviyesinin ve buna bağlı olarak yüksek reel ücretlerin yaşandığı bir noktadır. Bununla beraber nominal ücret düzeylerinin aşağı doğru rijit olmasından dolayı, ücretlerde aşağı yönde oynama yapılamayacağı için iradi işsizliğin yanı sıra, gayri iradi işsizlik de bulunmaktadır.

Şekil 5.5. Keynesyen Modelde Fiyat-Gelir Düzeyi (Ünsal, 1999:247)

Ekonomiyi eksik istihdam seviyesinden, tam istihdam seviyesine yükseltmek amacıyla, toplam talebi yükseltmek için uygulanan politikalar, toplam arz eğrisinin (AS) oldukça esnek bir görünüm taşımasına bağlı olarak, fiyatlar genel düzeyinde küçük bir artışa neden olmakta ve fiyatları P_1 'den P_2 seviyesine yükseltmektedir. Milli gelir düzeyi ise fiyatlardaki artıştan daha fazla bir artış göstererek, eksik istihdam milli gelir düzeyi olan Y_1 seviyesinden, tam istihdam milli gelir düzeyi olan Y_2 seviyesine yükselmektedir.

Ekonomi tam istihdama ulaştığı andan itibaren ise, klasik iktisadi görüşe ait olan paranın yansızlığı devreye girmektedir. D_2 tam istihdam denge düzeyinden itibaren, talebi canlandırmak amacıyla uygulanmakta olan her politika, istihdam veya hasıla düzeyini değil sadece fiyatlar genel düzeyini arttırıcı yönde etki yapmaktadır. Şekil 5,5'te olduğu gibi, tam istihdam denge noktasından itibaren talebi canlandırmak amacıyla uygulanan politikaların sonucunda, yeni talep eğrisi AD_3 ve yeni denge noktası ise D_3 olmaktadır. Bu denge noktasında ekonomiye ait istihdam ve milli gelir seviyelerinde yükselme olmamakta, sadece fiyatlar genel düzeyinde yükselme meydana gelmektedir.

Keynesyen görüşe göre; tam istihdam seviyesinde talebi daraltmak amacıyla uygulanan her politika, klasik görüşün aksine, nominal ücretlerin aşağı doğru rijit olmasından dolayı ekonomi de daralmaya yol açmakta ve ekonominin yeniden eksik istihdam düzeyine inmesine neden olabilmektedir.

Buna göre ekonomi eksik istihdamdayken talebi canlandırmak amacıyla uygulanan politikalar, toplam arzın esnek olması sebebiyle, ekonomi tam istihdam seviyesine gelinceye kadar, belirli bir oranda enflasyonla beraber, milli gelir seviyesinde yüksek düzeylerde artışlara neden olabilmektedir. Ancak ekonomi tam istihdam seviyesine geldiği andan itibaren talebi canlandırma amacıyla uygulanan politikalar sadece fiyatlar genel seviyesinde artışlara neden olmakta ve ekonomide büyüme sağlamamaktadır (Güran, 1999: 228).

Keynesyen iktisadi görüşe göre; ekonomide eksik istihdam seviyesinde enflasyonla ekonomik büyüme arasında aynı yönde ilişki vardır. Bu ilişki Philips eğrisi yaklaşımı ile açıklanmaktadır. Bu yaklaşım enflasyonun büyümeyi pozitif etkilediğine ilişkin yaklaşımların başında Keynesçi okulun öncülüğünde geliştirilen Phillips Eğrisi yaklaşımı gelmektedir. Bu yaklaşım, yüksek enflasyonun işsizliği azaltarak ekonomik büyümeye pozitif katkıda bulunacağını açıklar. Keynesçi görüşe sahip iktisatçılara göre, enflasyonist finansman, kaynakların finansal sektörden reel sektöre doğru hareketliliğine yol açacak ve bu da ekonomik büyümenin teşvik edilmesinde önemli bir rol oynayacaktır. Enflasyonist finansmanın, bireylerin tasarruflarını artırması yoluyla, reel faiz oranları üzerinde düşüş etkisi yaratması ve bu yolla da yatırımların teşvik edilmesi ekonomik büyümeyi artıran bir diğer unsur olacaktır. Ayrıca, yine Keynesçi görüş çerçevesinde, parasal ücretlerin enflasyona göre yavaş ayarlandığı bir ekonomik ortamda, gelir transferinin düşük tasarruf sahiplerinden yüksek tasarruf sahiplerine doğru kayması, tasarruf eğilimi yüksek kesimin gelirlerini artıracak ve buda ekonomik büyümeyi teşvik edecektir (Nell, 2000).

5.3. Monetarist Yaklaşım

Monetarizm bir başka ifadeyle parasalcı yaklaşım, 1970’li yıllardan sonra iktisat kuramında sıkça yer almaya başlamıştır. En önemli isim Milton Friedman’dır. Monetaristlere ait en önemli görüş; milli gelir düzeyini değiştiren en önemli faktörün, para stoğundaki değişimlerden kaynaklandığını belirtmeleridir. Monetaristler, Keynes’in ekonomik yaklaşımından farklı olarak, ekonominin her zaman doğal işsizlik oranında olacağını belirtmekte, enflasyon ve ücret haddi ne olursa olsun uzun vadede doğal işsizlik oranının değişmeyeceğini savunmaktadır (Paya, 1998: 307).

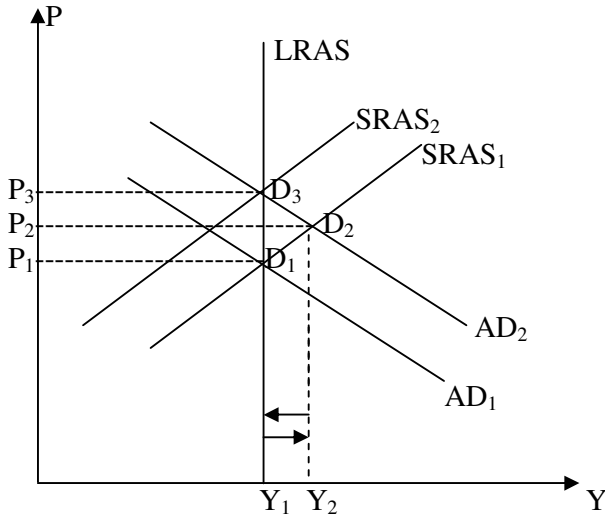
Monetarist görüşün diğer varsayımları aşağıdaki gibidir (Aktan, 2000):

- a) Ekonomideki aksaklıkların çoğunun parasal kökenli oldukları savunulmaktadır.
- b) Ekonomide enflasyonun temel nedeni, para arzının hükümetler tarafından gereksiz yere ve aşırı bir şekilde artırılmasıdır,
- c) Ekonomide en etkin politika aracı para politikasıdır.

d) Para arzındaki artış, nominal geliri etkilemektedir. Ancak, para arzının, ortalama 6-9 ay gibi süre geçtikten sonra nominal milli geliri etkilemesinden dolayı para arzının artışıyla, nominal milli gelir artışı arasındaki ilişki hakkında kesin açıklama yapılmamaktadır.

e) Nominal milli gelir artışı öncelikle, üretim düzeyine daha sonra ise fiyatlar genel seviyesine yansımaktadır

Şekil 5.6'ya göre, ekonomi kısa dönem arz eğrisi olan $SRAS_1$, uzun dönem arz eğrisi olan $LRAS$ ve toplam talep eğrisi olan AD_1 eğrilerinin kesiştiği, D_1 noktasında dengede iken, toplam talebi artırıcı yönde uygulanan politikalar sonucunda, toplam talepteki artış, AD_1 eğrisini sağa doğru kaydırıp AD_2 şekline getirmektedir. Talepte yaşanan bu artış sonucunda, fiyatlar genel düzeyi P_1 seviyesinden P_2 seviyesine yükselmektedir.

Şekil 5.6 ; Monetarist Yaklaşımda Fiyat- Hasıla İlişkisi (Parasız,1993: 260).

Buna göre; ekonomide oluşan fiyat artışından ilk önce firmaların haberi olmaktadır ve çalışanların fiyatlar genel seviyesindeki artıştan geç haberleri olmaktadır. Firmaların nominal ücretlerde yapacağı bir artış, reel ücretlerde azalma olduğunun farkında olmayan emek arz eden işçiler tarafından büyük bir memnuniyetle karşılanmakta ve işçiler daha fazla çalışmak isteyerek emek arzlarını arttırmaktadır. Böylece ekonominin yeni denge noktası D_2 olmaktadır. D_2 denge noktasında milli gelir, Y_1 seviyesinden Y_2 seviyesine yükselmekte ve tam istihdam düzeyinde artış görülmektedir. Belli bir süre sonra çalışanlar fiyatlar genel seviyesinde ki artışın farkına varmakta ve nominal ücretlerde, başlangıçtaki reel ücretleri koruyacak şekilde bir artış beklemektedir. Bunun sonucunda firmalar üretim düzeyini yeniden ayarlayarak, yaptıkları arzı kısımtaktadır. Böylece $SRAS_1$ eğrisi $SRAS_2$ halini almaktadır. Ekonomi yeniden doğal işsizlik oranının olduğu, Y_1 tam istihdam seviyesine gelirken, fiyatlar genel düzeyi P_2 'den P_3 seviyesine yükselmektedir. Ekonominin uzun dönemde yeni denge noktası D_3 noktası olmaktadır.

Monetarist görüşe göre; toplam talepteki bir hareketlenme sonucu artan fiyatlar genel düzeyi, çalışanların bekleyiş hatalarına düşmelerinden dolayı, kısa dönemde milli hasıla düzeyinde artışa yol açmakta, ancak çalışanlar yaptıkları hataları fark ettikten sonra, nominal ücretlerde artış talep etmekte, bunun karşılığında firmalar arzlarını kısınca, ekonomi yeniden doğal milli gelir seviyesine inmektedir (Parasız, 1993: 259-261)

Ayrıca; Keynesyen ve Monetarist ekonomik görüşe göre; enflasyonun bireylerin servetlerinde azalmaya neden olmakta ve bundan dolayı bireylerin tasarruf eğilimleri artarak, enflasyon öncesi servet düzeyine ulaşmak istemektedirler. Bunun sonucunda artan tasarruf eğilimi faiz oranlarını düşürerek yatırımlarda artışa neden olmaktadır. Bununla beraber; enflasyondaki artışların sonucunda, bireylerin yatırım amaçlı portföyleri finansal sektörden reel sektöre doğru kayarak, yatırım oranlarında önemli düzeyde artışlara neden olmaktadır (Berber ve Artan, 2004).

1970'li yıllarda sanayileşmiş ülkelerin stagflasyon deneyimini yaşamış olmaları, enflasyonun büyümeyi pozitif etkilediğine dair görüşlerin zamanla etkisini yitirmesine neden olmuştur. Friedman, enflasyonla büyüme arasındaki ters yönlü ilişkinin olduğunu açıklayan Phillips Eğrisi yaklaşımını eleştirmiştir. Bu bağlamda, enflasyon-büyüme arasındaki ters yönlü ilişkinin kısa dönemde geçerli olabileceği, uzun dönemde ise böyle bir ilişkiye rastlanamayacağı ifade edilmiştir. Monetarist iktisatçılara göre, uzun dönemde para arzındaki artışlar fiyatları etkileyecek, reel çıktı düzeyinde ise bir değişiklik olmayacaktır. Para arzındaki artışların ekonomik büyüme oranının üzerinde olması durumunda, ekonomide yüksek bir enflasyonist ortam oluşacak ve bu durum, yatırımları ve ihracatı negatif etkilemesiyle ekonomik büyümeyi azaltabilecektir (Gokal ve Hanif, 2004). Ayrıca Friedman (1977), enflasyon oranının yüksek ve dalgalı yapıya sahip olduğu bir ekonomide nispi fiyat hareketlerinin bilgi aktarma özelliğini kaybettiğinden, ekonomik etkinliğin ve büyümenin negatif etkilendiğini ileri sürmüştür (Terzi ve Oltulular, 2004). Monetarist geleneğe sahip iktisatçılardan Fischer ve Modigliani ise, yeni büyüme teorisi aracılığıyla enflasyon oranıyla ekonomik büyüme arasında doğrusal olmayan (nonlinear) negatif bir ilişkinin olduğunu ileri sürmüşlerdir. Onlara göre enflasyon, yatırımların verimliliğini önemli ölçüde azaltarak ekonomik büyüme artışını sınırlandırmaktadır (Mortaza, 2005).

5.4. Yeni Klasik Yaklaşım

19.Yüzyılın başlarına kadar, dünyaya hakim olan Klasik iktisadi görüş hakkında, zamanla eleştiriler getirilmeye başlanmıştır. Klasik görüşe getirilen eleştiriler zamanla yeni klasik görüş olarak adlandırılan bir iktisadi akımın oluşmasına sebep olmuştur. Yeni klasik görüş, 19.Yüzyılın ortalarından, Keynesyen devrime kadar geçen sürede, çeşitli katkılarla varlığını devam ettirmiştir (Güngör, 2006).

Yeni Klasik yaklaşıma ait temel varsayımlar şu şekilde açıklanmaktadır;

a) Devletin ekonomiye sınırlı şekilde müdahale etmesinde sakınca olmamaktadır.

b) Ekonomiye zaman kavramını katarak, zamanı, piyasa dönemi, kısa dönem, uzun dönem ve çok uzun dönem olarak ayırmışlardır.

c) Ekonomide özellikle fayda kavramı üzerinde durmaktadırlar ve ekonomiye marjinal fayda görüşünü katmışlardır. Buna göre; insanların bir mal veya hizmete yükledikleri değere fayda, tüketilen en son birim mal veya hizmetin sağladığı faydaya ise marjinal fayda denilmektedir (Güngör, 2006).

d) Klasik görüşün aksine malların ve üretim faktörlerinin tam olarak ikamesini savunmaktadırlar.

e) Kaynakların kıt olduğunu savundukları için, iktisadî doğa bilimlerine yakınlıştırmışlar ve geliştirdikleri iktisadî kanunların evrensel olduklarını iddia etmişlerdir.

f) Firmalar talep etmek istedikleri emek miktarını, parasal ücretlere ve ürün fiyatına göre belirlerler; emek arz edenler ise arz edecekleri emeği bilinen nominal ücretle beraber, mal ve hizmet piyasasında oluşması beklenen ortalama fiyatlara dayandırdıkları, beklenen reel ücretlere göre belirlemektedir. Emek arz edenler geçmişteki fiyatlara değil, gelecekteki veya mevcut durumdaki cari fiyatları göz önüne almaktadır.

g) Gerek emek arz eden bireyler, gerekse emek talep eden üreticiler, kendi sektörleri dışında, piyasada oluşan fiyatların genel seviyesi hakkında tam bir bilgi sahibi olamamaktadır. Bu sebepten fiyatlar genel seviyesiyle ilgili bekleyişlerde hataya düşebilmektedir.

h) Emek arz edenlerin piyasada oluşan fiyatlar genel düzeyi hakkında tam bir bilgiye sahip olamamaları nedeniyle, emek arz kararlarını ileride oluşmasını tahmin ettikleri beklenen fiyat düzeyine göre belirlerler (Parasız, 1993: 223).

ı) Yeni klasik yaklaşımda ücretler veya fiyatların esnekliğini sınırlayan herhangi bir etki bulunmamaktadır. Beklenen fiyatlar ile gerçekleşen fiyatlar arasındaki farktan oluşan dengesizlikler giderildiği zaman, ücretler veya fiyatlar genel düzeyi yeniden tam istihdam noktasına gelebilmektedir (Güran, 1999: 233).

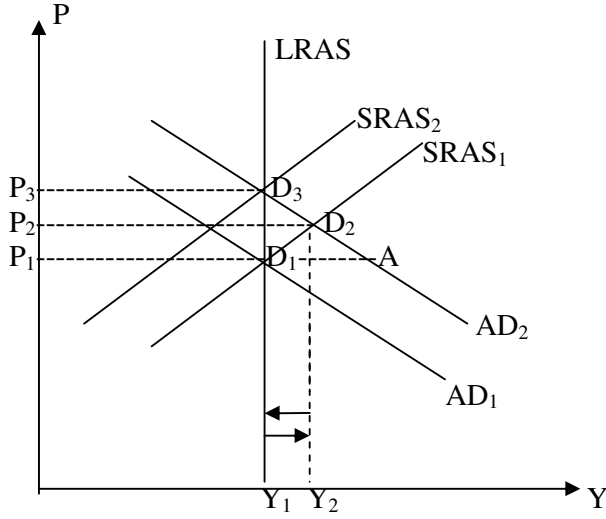
i) Emek arz edenlerin, eksik bilgiye dayanarak düştükleri para yanılgısından dolayı sistematik hataya düşmemektedir ve beklentilerini mevcut bilgileri en iyi şekilde değerlendirerek oluşturmakta, zamanla oluşan bekleyiş hataları ise hızlı tepki vererek düzeltilmektedir. Bu duruma rasyonel bekleyişler hipotezi denmektedir (Güran, 1999: 211).

Yeni klasik yaklaşımda toplam arz eğrisi, gerçekleşen fiyat ile beklenen fiyat arasındaki sapmalara bağlıdır. Buna göre;

a) Gerçekleşen fiyat artışı, beklenen fiyat artışından büyükse, hasıla düzeyi tam istihdam hasıla düzeyinden yüksek çıkmaktadır.

b) Şayet beklenen fiyat artışı gerçekleşen fiyat artışından büyükse, hasıla düzeyi tam istihdam hasıla düzeyinden daha küçük çıkmaktadır.

c) Beklenen fiyat artışı ile gerçekleşen fiyat artışı birbiriyle aynı olursa, klasik yaklaşımda olduğu gibi toplam arz eğrisi inelastik bir görüntü çiziyor ve tam istihdam milli gelir seviyesinde bir değişme olmamaktadır (Güran, 1999: 233).

Şekil 5.7. Yeni Klasik Yaklaşımına Göre Fiyat-Hasıla Düzeyi (Ünsal, 1999: 259).

Şekil 5.7'ye göre ekonominin uzun dönem dengesi kısa dönem arz eğrisi olan $SRAS_1$, uzun dönem arz eğrisi olan $LRAS$ ve AD_1 noktalarının kesiştiği D_1 noktası olmaktadır. bu noktada P_1 tam istihdam fiyat düzeyini, Y_1 ise tam istihdam denge gelir düzeyini göstermektedir. Ayrıca, ekonominin kısa dönem dengesi de aynı şekilde, $SRAS_1$ ve AD_1 noktalarının kesiştiği D_1 noktasıdır.

Ekonomide, para veya maliye politikası uygulanarak toplam talep yükselip AD_2 seviyesine geldiğinde, ekonomide D_1A seviyesi kadar talep fazlası oluşmaktadır ve bu artan talep fazlası fiyatlarda artışa neden olmaktadır. Fiyatlardaki artışa öncelikle firmalar tepki vereceği için emek taleplerini arttırmak istemektedir. Artan fiyatlardan emek arz edenlerin geç haberi olacağı için onlarda emek arzlarını arttırmaktadır. Firmaların üretimini arttırmalarına ve tam istihdam denge milli gelir düzeyinin Y_1 seviyesinden Y_2 seviyesine, fiyatlar genel seviyesinin de P_1 seviyesinden P_2 seviyesine, yükselmesine neden olmakta ve yeni denge noktası D_2 olmaktadır. Ancak beklenen fiyatlar hala P_1 seviyesindedir. Denge milli gelir düzeyinin Y_1 'den Y_2 'ye yükselmesi, karar birimlerinin fiyatların P_1 'den P_2 'ye yükseldiğinin farkına varmasına neden olmakta ve karar birimleri fiyat düzeyine ait beklentilerini P_2 olarak değiştirmektedirler. Bekleyiş hatasına düşen karar birimleri, hatalarını hızla düzeltmek isteyecekleri için, emek arz edenler arz ettikleri emeği, emek talep edenlerde talep ettikleri emeği geri çekmek isteyeceklerdir. Böylece kısa dönem toplam arz eğrisi $SRAS_1$ 'den $SRAS_2$ haline gelecektir. Kısa dönem arz eğrisinde ki bu azalma, ekonomide ki yeni denge noktasını, fiyatlar genel seviyesinin P_3 noktasına yükseldiği, denge milli gelir düzeyinin ise yeniden Y_1 noktasına geldiği D_3 noktasına getirmektedir (Ünsal, 1999: 259).

Bekleyiş hatalarının olmadığı durumlarda ise karar birimleri fiyatlar genel seviyesindeki değişimlere karşı, ekonomik gelişmeleri son derece iyi tahlil ettiklerinden dolayı, bekleyişlerini hemen düzeltmektedir. Şekil 5.7'de toplam talebin AD_1 'den AD_2 'ye yükselmesi, aynı anda, toplam arz eğrisini $SRAS_1$ 'den, $SRAS_2$ 'ye düşmesine neden olmaktadır. Yeni denge noktası, D_1 'den D_2 'ye uğramadan, P_3 gibi daha yüksek fiyat seviyesinin olduğu D_3 noktasına gelmektedir.

Bekleyiş hatalarının olmadığı durumlarda, karar birimleri bekleyişlerinde hataya düşmediklerinden dolayı, piyasada oluşan dengesizliklere anında tepki vermektedir. Bekleyiş hatalarına düşülmediği durumlarda, toplam talebi arttırmaya yönelik uygulanan politikalar, klasik modelde olduğu gibi sadece fiyat artışlarına neden olmaktadır (Güran, 1999: 232-233).

Neoklasik sistemde, ekonomi de bulunan karar birimlerinin, bekleyişleri ekonomik faaliyetlerin ne gibi sonuçlar doğuracağını belirlemektedir. Buna göre bireyler eksik bilgiden dolayı bekleyiş hatalarına düşerlerse, toplam talebi canlandırıcı politikalar, fiyatlar genel seviyesinde ve tam istihdam hasıla seviyesinde artışlara yol açabilmektedir. Ancak bireyler düştükleri yanılgıdan kısa dönemde kurtularak, ekonomiyi yeniden eski milli hasıla oranına getirmektedir. Bunun karşılığında ise fiyatlar genel seviyesi daha yüksek bir düzeyde dengeye gelmektedir. Buna göre enflasyon kısa dönemde büyümeyi olumlu etkilerken, uzun dönemde büyümeye üzerinde etkisi görülmemektedir.

Ekonomide bulunan karar birimleri, sistematik bir şekilde ve sürekli olarak, aynı hatayı tekrarlamayacakları düşüncesi, bekleyişlerini rasyonel bir şekilde ayarlamalarından dolayı, ekonomide toplam talebi canlandırmaya yönelik uygulanan politikalar, klasik modelde olduğu gibi sadece fiyat artışına yol açmakta, milli hasıla düzeyinde ise herhangi bir yükselme olmamaktadır (Ünsal, 1999: 259, Güran, 1999: 233).

5.5. Yeni Keynesyen Yaklaşım

Yeni Keynesçiler, öncelikle makro yaklaşımları mikro ilişkilerle açıklamalarından dolayı, kendilerini Keynesyen görüşten ayırmaktadır (Paya, 1998: 355).

Yeni Keynesyen görüşe ait, Keynesyen görüşün dışında kalan, bazı temel varsayımları şu şekilde açıklanmaktadır.

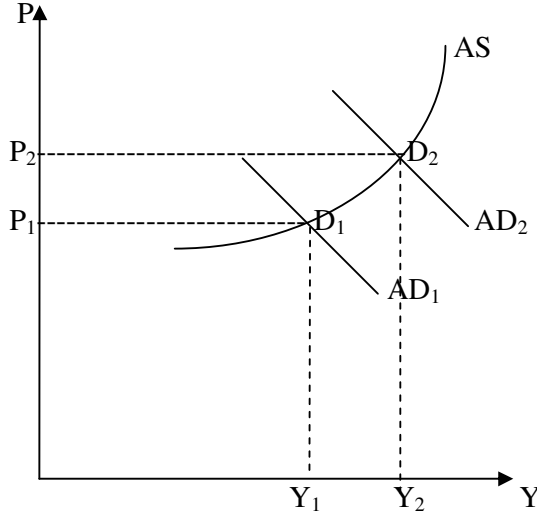
a) Ücretler cari emek arzı ve cari emek talebini sürekli eşitlemek için ayarlanamamaktadır. Ayrıca ücretler sabit bir sözleşme dönemi için, parasal olarak belirlenmektedir.

b) Emek arz edenler ve emek talep edenler, ücretler belirlendikten sonra bir iş sözleşmesiyle birbirlerine bağlanmaktadır.

c) Beklenen emek arzı ve beklenen emek talebi parasal ücreti belirlemektedir. Parasal ücretler sözleşmenin başında belirlenerek sözleşme süresi boyunca sabit tutulmaktadır.

d) Emek arz edenler ile emek talep edenler arasında yapılan sözleşmelerin imzalandığı dönemde kullanılan bilgilerin, sözleşmenin imzalandığı dönemden daha önceki dönemlere ait olması (Parasız, 1995: 226).

e) Ekonomi, sözleşmelerden dolayı, talep arttırıcı, politikaların uygulanması sonucunda tam istihdam seviyesinin üstünde ve yeni klasik sistemde olduğu gibi kısa sürelerle değil, uzun sürelerle dengede kalabilir (Güran, 1999: 231).

Şekil 5.8. Yeni Keynesyen Yaklaşımda Fiyat- Hasıla İlişkisi (Güran,1999: 230)

Şekil 5.8'e göre; ekonomide toplam talebi canlandırmaya yönelik uygulanan politikalar sonucunda toplam talep eğrisi AD_1 'den AD_2 'ye yükselmiştir. Böylece ekonomi D_1 tam istihdam seviyesinden, D_2 tam istihdam seviyesine, fiyatlar genel düzeyi ise P_1 'den P_2 seviyesine doğru yükselmiştir. AS toplam arz eğrisinin oldukça esnek olması fiyat yükselmesinin sınırlı kalmasını sağlamaktadır. Fiyatlardaki yükselme, reel ücretleri düşürmektedir, reel ücretlerdeki azalma ise, emek talebini arttırmakta, buna bağlı olarak da emek arzı artmaktadır. Bunun sonucunda istihdam ve milli gelirde artış olmaktadır. Nominal ücretlerin uzun dönemli sözleşmelerle belirlenmiş olması, reel ücretlerdeki değişimlere, emek arz eden, karar birimlerinin geç tepki vermesini sağlamaktadır. Bu durum yeni yapılan sözleşmelerde nominal ücretlerin belirleyicisi olan fiyat düzeyinin, mevcut fiyat artışından daha da yüksek düzeylerde belirlenmesine yol açabilmektedir. Bu durumun sonucunda ise, ekonomi de toplam arz eğrisi uzun vadede yeniden tam istihdam düzeyi olan Y_1 seviyesine doğru kaymaktadır.

Buna göre; ekonomi de uygulanan talep arttırıcı politikaların sonucunda artan talep düzeyi, fiyatlar genel seviyesinde artışlara yol açmaktadır. Fiyatlardaki artış, milli hasıla düzeyini arttırmaktadır. Karar birimlerinin uzun vadeli sözleşmelerle birbirlerine bağlı kalmasından dolayı, milli gelirde kısa dönemli değil uzun dönemli artışlar görülmektedir (Güran, 1999: 230).

6. ENFLASYON-EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ ÜZERİNE AMPİRİK ÇALIŞMALAR

İktisat yazınında enflasyon ve büyüme arasındaki ilişkilerin pozitif veya negatif yönlü olabileceği görülmektedir. Sarel (1995), 1970 öncesinde yapılan ampirik çalışmalarda düşük enflasyonun ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğini veya enflasyonun büyüme üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğunu işaret etmektedir. 1970 sonrasında ise enflasyon oranlarında hızlı bir yükselme görülmüş ve bu dönemde, artan enflasyon oranlarının ülkelerin büyüme oranları üzerinde negatif etkilerinin olduğunu gösteren birçok ampirik bulguya rastlanmıştır. Son yıllarda yapılan çalışmalarda ise, enflasyon-büyüme ilişkisini daha net ortaya koyabilmek için doğrusal olmayan (nonlinear) veya yapısal kırılma etkisini (structural break effect) dahil eden yeni yöntemlerin uygulandığı görülmektedir. Genel olarak bu yeni yöntem, eşik değer (threshold value) olarak tanımlanan belli bir enflasyon oranının büyüme üzerindeki etkisinin pozitif, eşik değeri geçen enflasyon oranının ise negatif etkilerinin olabileceğini açıklamaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalarda farklı sonuçlar elde edilmesine rağmen, çalışmaların tümü, modellerde eşik değer gözetilerek enflasyon oranlarının kullanılmasının büyüme üzerindeki etkilerinin araştırılmasında daha net sonuçlara ulaşılmasının mümkün olduğunu kanıtlamıştır (Sweidan, 2004).

Çalışmanın bu kısmında, enflasyonun büyüme üzerindeki etkilerini araştıran ampirik çalışma sonuçları, enflasyon ile büyüme arasındaki ilişkinin negatif, pozitif ve belli bir eşik değer göz önüne alınması çerçevesinde incelenmekte ve bunu takiben, Türkiye’de enflasyonun büyüme üzerindeki etkilerini araştıran çalışmalara yer verilmektedir.

6.1. Enflasyonun Büyüme Üzerinde Negatif Etkilerinin Olduğunu Açıklayan Çalışmalar

Faria ve Carneiro (2001), Brezilya’nın 1980-1995 yılları arasındaki verilerin, ekonometrik analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre; kısa dönemde enflasyonun büyüme üzerinde negatif etkilerinin olduğu açıklanmıştır.

Arai vd, (2002), 1960-1995 yılları arasında, 115 ülkenin verilerinin panel veri analizi sonucunda enflasyonun petrol fiyatlarında yaşanan şoklardan dolayı ekonomik büyüme üzerinde negatif etkilerinin olduğunu bulmuştur.

Gylfasson (1998), 1985-1994 yılları arasında 160 ülkeyi kapsayan verilerin yatay kesit analizi sonucunda yüksek enflasyon oranlarının ekonomik büyüme üzerinde negatif etkileri olduğunu bulmuştur. Aynı şekilde bir başka yatay kesit çalışmasında Meguire ve Kormendi (1985), 1950-1977 döneminde, 47 ülkenin verilerinin analizi sonucunda, enflasyonla ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir.

Motley (1994), enflasyon ve büyüme arasındaki ilişkileri incelemek için ülkeleri özelliklerine göre dört gruba ayırmıştır. 1960-1990 dönemi, yatay kesit ve zaman seri analizini kullanarak yaptığı çalışmanın sonuçları, tüm örnek ülke grupları için enflasyon oranları ile reel büyüme oranları arasında negatif bir ilişkinin olduğunu göstermiştir.

Caporin ve Maria (2002), IMF'e bağlı 171 ülke ile Dünya Bankasına bağlı 227 ülkeyi kapsayan çalışmalarında, 1979-1997 dönemi için, söz konusu ülkelerde enflasyonla ekonomik büyüme arasında negatif ve doğrusal olmayan bir ilişkinin olduğunu bulmuşlardır.

Barro (1991), 98 ülkenin, 1960-1985 yılları arasındaki verilerinin yatay kesit veri yöntemiyle analizinin sonucunda, enflasyonla ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğuna yönelik sonuçlar bulmuştur. Barro (1995), yılında yaptığı bir başka çalışmada ise 103 ülkenin, 1960-1990 yılları arasındaki verilerini incelemiş ve çalışmanın sonucunda, enflasyonun ekonomik büyüme ve yatırımlar üzerinde oldukça negatif etkilerinin olduğunu bulmuştur. Buna göre; yıllık %10 oranında bir enflasyon, kişi başına düşen GSYH oranında %0,2 ile %0,3 arasında değişen bir oranda düşüşe neden olduğunu belirtmiştir. Bununla beraber enflasyon oranı %20'yi geçen ülkeler için enflasyon değişken katsayısı negatif ama istatistiksel açıdan anlamlı, %10'un altındaki ülkeler için ise bulunan katsayının istatistiksel açıdan anlamsız olduğunu ifade etmişlerdir.

Gylfasson ve Herbertson (2001), 1960-1992 yılları arasında, Penn World ve Dünya Bankası'nın verilerinden yararlanılarak, 170 ülkenin ekonomik verilerinin, panel veri modeline göre ekonometrik analizini yapmışlardır. Bu analizin sonucuna göre, enflasyonla ekonomik büyüme arasında istatistiksel ve ekonomik açıdan anlamlı ve güçlü bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca, enflasyon oranlarının %5 düzeyinden %50 seviyesine çıkması, Dünya Bankası verilerine göre ekonomik büyüme üzerinde %0,6; Penn World verilerine göre %1,3 azalmalara neden olduğu ifade edilmiştir.

Burdekin vd., (2000), 1961 ile 1992 yılları arasında, 21 gelişmiş ve 51 gelişmekte olan ülkenin verileri zaman serisi analizine göre enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Buna göre; enflasyon oranları ile ekonomik büyüme arasında doğrusal olmayan bir ilişkinin olduğu ve enflasyonun yükselmeye başladığı dönemlerde ekonomik büyümenin negatif yönde etkilendiği bulunmuştur.

Gilman vd. (1999), 24 OECD ülkesinin, 1951-1997 yılları arasındaki verilerini inceleyerek enflasyonla ekonomik büyüme arasında sistematik, istatistiksel yönden anlamlı ve doğrusal olmayan bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Bununla beraber, enflasyon ile ekonomik büyüme arasında ilişkinin negatif yönlü olduğunu tespit etmişlerdir.

Judson ve Orphanides (1996) yatay kesit yöntemi kullanarak, 1959-1992 yılları arasında 142 ülkeyi kapsayan çalışmanın sonucunda, ekonomik büyüme ile enflasyon arasında negatif ve istatistiksel yönden güçlü bir ilişkinin olduğunu saptamışlardır.

Chari vd. (1996), ABD'de, 1960-1987 yılları arasındaki verilerin incelenmesi sonucunda, uzun dönem enflasyon oranıyla, uzun dönem ekonomik büyüme oranı arasında negatif bir ilişkinin olduğunu ve enflasyon oranlarındaki %10 düzeyinde bir artışın, ekonomik büyüme üzerinde %0,5 düzeyinde bir azalmaya neden olduğunu bulmuşlardır.

Klump (2003) çok geniş sayıda gelişmiş ülke verilerinin, yatay kesit ve zaman serilerinin ekonometrik analizi sonucunda, söz konusu ülkeler için, enflasyonla ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin istatistiksel yönden anlamlı ve negatif olduğunu bulmuştur.

Dotsey ve Sarte (1997), kesit veri analizi sonucunda, enflasyonla ekonomik büyüme arasında, uzun dönemde negatif bir ilişkinin olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca gelişmiş ülkelerde %10 düzeyinde, az gelişmiş ülkelerde ise %60 düzeyinde bir enflasyon oranı ile ekonomik büyüme arasında negatif yönde bir ilişki olduğu saptamışlardır.

Fry (1981), Pasifik Havzasında bulunan, Endonezya, Kore, Malezya, Filipinler, Singapur, Tayvan ve Tayland'ın içinde olduğu gelişmekte olan ülkelerin 1962-1981 yılları arasındaki verilerinin, 1962-1971 dönemi ve 1972-1981 dönemi olmak üzere iki ayrı döneme ayırarak EKK analizini yapmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, örnek ülkelerde uzun dönemde enflasyon oranları ile reel büyüme oranları arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Fischer (1993), 93 ülkenin verilerinin yatay kesit ve panel veri analizi sonucunda, büyüme oranlarıyla enflasyon arasında istatistiksel açıdan anlamlı ve negatif bir ilişkinin olduğunu bulmuştur. Buna göre; enflasyon oranlarında %10 düzeyinde bir artışın ekonomik büyüme üzerinde %0,4 düzeyinde bir azalmaya yol açtığı belirtilmiştir. Ayrıca düşük enflasyon oranlarının uzun dönemde ekonomik büyüme üzerinde önemli etkileri olmadığı öne sürülmüştür.

Mboweni (2000) enflasyonla ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Güney Afrika için incelemiş ve yapılan araştırmanın sonucunda; Güney Afrika'da enflasyon oranlarının yükselmeye başladığı dönemlerde ekonomik büyüme hızının azaldığını, enflasyon oranlarının azalmaya başladığı dönemlerde ise ekonomik büyüme hızının yükseldiğini belirterek, enflasyonla ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğunu ifade etmiştir.

De Gregorio (1996), 1992 ve 1993 yıllarında, Latin Amerika ülkelerinde 1950 ile 1985 yılları arasındaki verilerin, panel veri analizinin sonucunda, ekonomik büyüme ile enflasyon arasında negatif bir ilişki olduğunu bulmuştur.

Andres vd., (2002), 21 OECD ülkesinin, 1961-1993 dönemini kapsayan çalışmalarında, büyüme üzerinde enflasyon ve finansal kalkınmanın etkilerini zaman serisi ve yatay kesit veri kullanarak incelemişlerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre; enflasyonla ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişkinin olduğu bulunurken, finansal kalkınmayla ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Artan (2006), 23 gelişmiş ve 40 gelişmekte olan ülkenin 1977-2001 dönemine ait verilerinin, yatay kesit ve panel veri analizi sonucunda; enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde, uzun dönemde negatif etkileri olduğunu bulmuştur. Buna göre; enflasyonun büyüme üzerindeki negatif etkisi, gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere göre daha yoğun hissedildiğini belirtmiştir.

Ahmad ve Mortaza (2005), 1980-2005 dönemi, Bangladeş için, ekonomik büyüme ve enflasyon arasındaki ilişkiyi test etmişlerdir. Eşbütünleşme ve hata düzeltme modeli kullanarak yaptıkları çalışmanın sonucunda, enflasyon ile ekonomik büyüme arasında istatistiksel yönden anlamlı ve uzun dönemde negatif bir ilişkinin olduğunu saptamışlardır. Bruno ve Easterly (1996), aynı şekilde uzun dönemde enflasyonla ekonomik büyüme arasındaki negatif yönde bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir.

Ericsson vd (2000), G-7 olarak belirtilen (Kanada, Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, Japonya ve ABD) ülkelerin 1960 ile 1989 yılları arasındaki verilerinin, ekonometrik analizi sonucunda, söz konusu ülkeler için, enflasyonla ekonomik büyüme arasında kısa dönemde negatif bir ilişki olduğunu, uzun dönemde ise hiçbir ilişki olmadığını belirtmişlerdir.

Ma ve Gronlie (1998), Kolombiya için 1955-1997 dönemi için yıllık verilerin ve 1977:1-1997:3 dönemi için ise üç aylık verilerin ekonometrik analizi sonucunda enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca, Ambler ve Carnia (1998), benzer bir şekilde enflasyonla ekonomik büyüme arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğunu tespit etmişlerdir.

Frenkel ve Mehrez (1998) yaptıkları çalışmada, 1960 ile 1992 yılları arasında Latin Amerika ülkeleri, İsrail ve Türkiye gibi yıllık %100'den daha yüksek oranlarda enflasyon yaşanan ülkelerin yanı sıra, İtalya, Yunanistan, Portekiz, Yeni Zelanda, İspanya, İngiltere, Avustralya, İrlanda ve İzlanda gibi yıllık %10 ve %30 arasında değişen oranlarda enflasyon yaşanan, 9 tane gelişmiş ülkenin, panel veri analizi sonucunda enflasyonun finansal sektörler ve ekonomik büyüme üzerinde negatif etkilerinin olduğunu bulmuşlardır.

Edward (1983), 1954-1974 dönemini kapsayan, Brezilya, Şili, Kolombiya, Meksika ve Peru gibi beş Latin Amerika ülkesinin, EKK analizi sonucunda, Brezilya ve Şili'de enflasyonla ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğunu bulmuştur.

Ghosh ve Knöbl (1997) geçiş ekonomilerinde enflasyon düzeyi ve enflasyonun gerekliliğini araştırmışlardır. Yapılan araştırmanın sonucunda, % 10'dan daha düşük düzeyde enflasyon oranları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin fazla belirgin olmadığı, % 10 düzeyinde bir enflasyon oranında ise enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin negatif olduğu ve aralarındaki ilişkinin daha belirgin hale gelmeye başladığı ifade edilmiştir.

Li ve Zou (2002), yatay kesit panel veri analizi kullanarak, 1950-1992 yılları arasında çok sayıda ülkeyi analiz etmişlerdir. Yapılan analizin sonucunda, bütün ülke örnekleri için, enflasyonla ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişkinin olduğunu saptamışlardır.

Çağlayan ve Jiang (2006), İngiltere'ye ait Şubat 1957 ile Mayıs 2005 dönemi arasındaki verilerin, Granger nedensellik testine göre analizini yapmışlardır. Bu analizin sonucunda, enflasyon belirsizliği ile ekonomik büyüme arasında negatif ve istatistiksel açıdan anlamsız bir ilişkinin olduğunu, enflasyon belirsizliği ile ekonomik büyüme belirsizliği arasında ise olumlu ve istatistiksel açıdan anlamsız bir ilişki olduğunu bulmuşlardır.

6.2. Enflasyonun Büyüme Üzerinde Pozitif Etkilerinin Olduğunu Açıklayan Çalışmalar

Heylen vd (2004), 1975-2000 yılları arasında 86 ülke için, enflasyonun beşeri sermaye ve ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Sonuç olarak; enflasyon krizlerinin beşeri sermaye üzerinde olumlu etkileri olduğu, beşeri sermaye artışının da ekonomi büyüme üzerinde artışlara neden olacağı ifade edilmiştir. Buna göre, %25 veya %40 düzeyinde enflasyon oranının, beşeri sermaye ve dolayısıyla ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkilerinin olacağı belirtilmiştir.

Gillman vd. (2002), OECD ve APEC ülkeleri için 1961-1997 yılları arasındaki verileri kullanarak yaptıkları panel veri analizinde, normal ve yüksek enflasyon oranlarının, ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkilerinin olduğunu bulmuşlardır.

Thirlwall ve Barton (1971), 1958-1967 yılları arasında, 51 ülkenin ve daha sonra refah seviyesi yüksek 17 ülkenin, yatay kesit verilerinin analizinin sonucunda, 51 ülke için ilişki bulunamazken, 17 ülke için istatistiksel yönden anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Mallik ve Chowdury (2001), Bengladeş 1974-1997, Hindistan 1961-1997, Pakistan 1957-1997, Sri Lanka, 1966-1997 dönemleri için, enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki kısa ve uzun dönem dinamiklerin, koentegrasyon ve hata düzeltme modeli ile incelenmesi sonucunda, enflasyonla ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğunu saptamışlardır.

Romer (1996), ABD’de, 1884-1994 yılları arasındaki verilerin (1942-1951 hariç) ekonometrik analizini yapmıştır. Sonuç olarak; enflasyonla ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğunu ve enflasyondaki % 0,10 oranında bir yükselmenin ekonomik büyüme üzerinde % 1 oranında yükselmeye neden olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu ilişkinin istatistiksel açıdan % 95 düzeyinde anlamlı olduğunu öne sürmüştür.

Feldstein (1996), 1970 ile 1994 yılları arasında ABD’ye ait verilerin ekonometrik analizi sonucunda enflasyon oranlarının düşük düzeyde seyretmesinin, ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkileri olacağını belirtmiştir.

Black vd (2001), ABD ekonomisinin, 1963-1989 dönemi ile 1983-1994 dönemi, yatay kesit analizi sonucunda ılımlı enflasyonun yaşandığı dönemlerde enflasyonla ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Wallich (1969), 43 ülkenin yatay kesit ve zaman serileri analizinin sonucunda enflasyonla ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu bulmuştur.

Nell (2000), Güney Afrika’da, 1960 ile 1999 yılları arasındaki verilerin, zaman serisi analizi sonucunda, tek haneli enflasyon yaşanan bölgelerde, enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkileri olabileceği öne sürülmüştür.

6.3. Eşik Değer Kriteri Çerçevesinde Enflasyon-Büyüme İlişkisini Açıklayan Çalışmalar

Rousseau ve Wachtel (2002), 1960-1995 yılları arasında 84 ülkenin, ekonometrik analizi sonucunda, %6-%8 düzeyinde ılımlı enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu belirtmişlerdir. Ghosh ve Philips (1998), 1960-1996 yılları arasında IMF üyesi 145 ülke için, ekonomik büyüme üzerinde enflasyonun etkili olduğu eşik değeri %2,5 olarak belirtilmiştir.

Polling ve Zhu (2005), 1961 ile 2000 döneminde enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 80 OECD ülkesine göre test etmişlerdir. Ekonometrik analiz sonucunda, %15-18 düzeyinde bir enflasyon oranının, ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkiler oluşturduğunu saptamışlardır.

Gokal ve Hanif (2004), Fiji için 1970-2003 dönemi zaman serisi analizi kullanarak yaptıkları çalışmanın sonuçlarına göre, Fiji'de %5'in üzerinde bir enflasyon oranının, ekonomik büyüme üzerinde negatif etkilerinin olduğuna ilişkin sonuçlar bulmuşlardır.

IMF ekonomistleri Khan ve Senhadji (2001), 140 ülkenin 1960 ile 1998 yılları arasındaki verilerini, doğrusal olmayan EKK ve EKK yöntemi kullanarak test etmişlerdir. Yapılan testin sonucunda, gelişmiş ülkelerde %1-%3 arasında, gelişmekte olan ülkelerde ise %7 - %11 arasında enflasyon oranlarının ekonomik büyüme için gerekli olan eşik değerler olduğu bulunmuştur.

Vaona ve Schiavo (2005), 1960-1999 yılları arasında 167 ülkenin verilerinin, ekonometrik analizini yapmışlardır. Yapılan analizin sonucunda eşik noktasında enflasyonla ekonomik büyüme arasında doğrusal olmayan bir ilişkinin olduğunu bulmuşlardır. Bununla beraber; gelişmekte olan ülkeler için eşik noktası % 12 olarak bulunurken, gelişmiş ülkeler için net bir eşik noktası bulunamamıştır.

Khan (2002), 1960-1998 yılları arasında 140 ülkenin verilerinin, ekonometrik analizi sonucunda, ekonomik büyümenin, düşük veya yüksek enflasyona en duyarlı olduğu yüzdelik dilimin, %1 ile % 20 arasındaki genişlik olduğunu bulmuştur. Ayrıca enflasyonun pozitif etkilerinin eşik noktası gelişmekte olan ülkeler için %18, gelişmiş ülkeler için ise %5 veya daha düşük oranlar olarak bulunmuştur.

Heylen vd (2001), 89 ülkenin, 1970 ile 2000 yılları arasında verilerinin, EKK analizini yapmıştır. Yapılan analiz sonucunda, enflasyon oranlarındaki yükselmelerin, beşeri sermaye ve dolayısıyla ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkileri olacağı belirtilmiştir.

Haslag (1997), 1965-1990 yılları arasında 82 ülkenin verilerinin incelenmesi sonucunda enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğu eşik noktası olarak %10 değerini bulmuştur.

Li (2006), 90 tane gelişmekte olan ve 28 tane gelişmiş ülkenin 1961-2004 yılları arasında verilerini incelemiştir. Sonuç olarak, enflasyonla ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin doğrusal olmadığı durumlarda, gelişmekte olan ülkeler için, enflasyonla ekonomi büyüme arasında ilişki kuran iki tane eşik noktası bulmuştur. Bunlardan birinci eşik noktası yıllık %14, ikinci eşik noktası ise yıllık %38 düzeyidir. Gelişmiş ülkeler için bulunan eşik noktası ise yıllık %24 düzeyidir. Ayrıca, gelişmekte olan ülkeler için enflasyon oranının, birinci eşik düzeyinden düşük olduğu durumlarda büyüme üzerinde enflasyonun etkisinin istatistiksel yönden anlamsız ve pozitif olacağını, iki eşik noktası arasındayken ise enflasyonun etkilerinin istatistiksel yönden anlamlı ve negatif olacağını ifade etmiştir.

Lee ve Wong (2005), Japonya ve Tayvan'da, farklı enflasyon rejimleri altında, enflasyon oranlarının, ekonomik büyüme ve finansal kalkınmayı etkilediği, eşik noktasını araştırmışlardır. Tayvan'da 1965 ile 2001 yılları arasında verilerin analizi sonucunda %7,25 düzeyi, Japonya'da ise 1970-2001 yılları arasındaki verilerin analizi sonucunda %9,66 düzeyi eşik noktası olarak ifade edilmiştir.

Sweidan (2004), Ürdün’de 1970 ile 2000 yılları arasındaki verilerin analizi sonucunda, enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğu eşik noktasını %2 olarak bulmuştur. Ayrıca enflasyonla ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin istatistiksel yönden oldukça anlamlı olduğunu belirtmiştir.

Christoffersen ve Doyle (1998), 22 geçiş ekonomisi ülkesinin, 1990-1997 dönemine verileri, Yılmaz vd (2002) ise, 29 gelişmekte olan ülkenin, 1970-2000 dönemine ait verileri, panel veri analizine göre test etmişlerdir. Yapılan testlerin sonucunda, enflasyonun eşik değeri %13 olarak bulunmuştur.

Dungey ve Pitchford (2001), ABD, Kanada ve Avustralya’nın 1960 ile 2000 yılları arasındaki verilerinin zaman serileri analizi sonucunda, büyüme için gerekli enflasyon oranlarının, ABD ve Kanada için %3, Avustralya için ise %4 olduğunu bulmuşlardır. Dungey ve Pitchford (1999) yaptıkları bir başka çalışmada ise, 1983-1998 yılları arasında Avustralya’daki verilerin incelenmesi sonucunda yıllık %4 düzeyinde bir enflasyon oranının ekonomik büyüme için gerekli eşik noktası olduğunu ifade etmişlerdir.

Enflasyonun uzun dönemde büyüme üzerindeki etkilerini, 138 ülkenin, 1950-2000 dönemi panel veri analizi yoluyla inceleyen Drukker vd, (2005), yaptıkları çalışmanın sonucunda, enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğu eşik değerini, %19,16 olarak saptamışlardır. Bununla beraber sanayileşmiş ülkeler için %2,57 ve %12,61 gibi iki eşik değer noktası bulunmuştur.

Hodge (2006), Güney Afrika için 1950-2002 ile 1970-2003 yılları arasındaki verilerin, EKK yöntemiyle test edilmesi sonucunda enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğu eşik noktasının %3 ile %6 arasında olması gerektiğini belirtmiştir.

Mubarik (2005), Pakistan’da, 1973 ile 2000 yılları arasındaki verilerinin, Granger nedensellik yöntemiyle analizini yapmış ve yapılan analizi sonucunda, enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğu eşik değer düzeyini %9 olarak ifade etmiştir. Pakistan için yapılan bir başka çalışmada Hussain (2005) 1973 ile 2005 yılları arasındaki verileri EKK yöntemiyle incelemiş ve sonuç olarak, enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğu eşik noktasını %5 olarak belirlemiştir.

Engelberth ve Langley (2001), 1960-1994 yılları arasında 136 ülkenin verilerini incelemiş ve örnek ülkelerin geneli için %40 düzeyinde, dışa açık ülkeler için ise %8 düzeyinde enflasyon oranının, ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğu eşik noktası olarak tespit etmişlerdir.

6.4. Türkiye’de Enflasyon-Büyüme İlişisini Açıklayan Çalışmalar

Enflasyonla ekonomik büyüme arasında ilişkiye yönelik Türkiye üzerinde yapılan çalışmaların genelinde; bu iki ekonomik büyüklük arasında negatif bir ilişkinin olduğu belirtilmektedir.

Kirmanoglu (2001), 1964 ile 2000 yılları arasındaki veriler kullanarak yaptığı ekonometrik analizin sonucunda, enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğu eşik değerini %13 olarak tespit etmiştir.

Yılmaz vd. (2002), 1970 ile 2000 yılları arasında, zaman serileri ve panel veri analizine göre, Türkiye’de enflasyonun %40 düzeyinden %20 düzeyine düşmesi sonucunda, ekonomik büyümenin %1,8’ten %2,8’e yükseleceği tespit edilmiştir.

Berber ve Artan (2004), yaptıkları çalışmada, 1987 ile 2003 yılları arasındaki verilerin Granger nedensellik analizi yöntemiyle test emiş ve yapılan testin sonucunda, enflasyonla ekonomik büyüme arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğunu ve %10 oranında bir enflasyon artışının ekonomik büyüme üzerinde %1,9 düzeyinde bir azalmaya neden olduğunu bulmuşlardır.

Aşırım (1995), 1968-1994 yılları arasındaki verilerin ekonometrik bir modelle incelenmesi sonucunda, Türkiye’de enflasyon oranlarının yükseldikçe ekonomik büyüme üzerinde negatif etkiler oluşturduğunu ifade etmiştir.

Terzi (2004), enflasyonla ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin nedenselliğine yönelik, 1924-2002 dönemi verilerini, Granger nedensellik analizine göre test etmiştir. Yapılan analiz sonucunda, enflasyondan büyümeye doğru negatif bir ilişki olduğunu bulmuştur.

Çetin (2004), 1985:01 ile 2003:11 arasındaki verilerin Granger nedensellik analizini yapmış ve elde edilen sonuçlara göre, yüksek enflasyon oranlarının ekonomik büyüme üzerinde negatif etkiler yarattığını belirtmiştir.

Artan (2006), 1987:1-2003:3 dönemine ait, enflasyon, enflasyon belirsizliği ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi test etmiştir. Yapılan ekonometrik analiz sonucunda, ekonomik büyüme üzerinde enflasyon belirsizliğinin negatif etkilerinin, enflasyona göre daha yüksek olduğunu bulmuştur. Buna göre enflasyon belirsizliğinde %1 oranında bir artış, ekonomik büyüme üzerinde %3,95 oranında bir azalmaya neden olurken, enflasyon büyüklüğündeki %1 oranında bir artış, büyüme üzerinde %0,56 oranında bir azalmaya neden olduğu saptanmıştır.

Keşkek ve Özhan (2004), 1950-2002 yılları arasındaki verilerin ekonometrik analizini yapmıştır. Yapılan analiz sonucunda, enflasyondaki artışın ekonomik büyümeyi negatif etkilediğini ve enflasyon oranlarındaki %10 düzeyinde bir yükselmenin, ekonomik büyüme üzerinde %1.6 ile %2,3 değerleri arasında bir azalmaya neden olacağını tespit etmişlerdir.

Terzi ve Oltulular (2004), 1923 ile 2003 yılları arasında enflasyon ve ekonomik büyüme verilerinin, ekonometrik yöntemlerle sektörel analizini yapmış ve bu çalışmanın sonucunda enflasyonla ekonomik büyüme arasında negatif bir nedensellik ilişkisi olduğunu bulmuşlardır.

Kaya ve Yılmaz (2006), enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisini bölgesel olarak analiz etmişlerdir. Türkiye'deki yedi bölgenin, 1983 ile 2001 yıllarına ait verilerini, panel veri, eşbütünleşme ve nedensellik testlerine göre analiz etmişlerdir. Sonuç olarak, Marmara Bölgesi dışındaki bölgelerde enflasyonun ekonomik büyümeyi negatif etkilediği saptanmıştır. Ayrıca genel olarak enflasyon ile ekonomik büyüme arasında negatif ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olduğu ifade edilmiştir.

Karaca (2003), 1987-2002 yılları arasındaki aylık verilerin zaman serisi analizine göre incelenmesi sonucunda, enflasyonla ekonomik büyüme arasında negatif bir nedensellik ilişkisi olduğunu bulmuş ve enflasyondaki %1 düzeyinde yükselmenin, ekonomik büyüme üzerinde %0,37 oranında bir azalmaya neden olacağını tespit etmiştir.

7. TÜRKİYE'DE GERÇEKLEŞEN ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Bu bölümde Türkiye'de enflasyon ve büyüme arasındaki ilişkiler, dönemin içinde bulunulduğu konjonktür durumuna göre, Cumhuriyetin ilanından çok partili hayatın başlangıcına kadar geçen dönem (1923-1945); çok partili sistemden, planlı kalkınma dönemine kadar geçen dönem(1946-1960); ithal ikameci planlı kalkınma döneminden, 24 Ocak 1980 kararlarının alındığı dönem (1961-1979) ve 1980 yılından 2005 yılına kadar geçen dönem olmak üzere dört tarihsel süreç çerçevesinde incelenmektedir.

7.1. 1923-1945 Yılları Arasındaki Dönem

Enflasyon parasal bir değer olduğu için enflasyonun tarihinin paranın mübadele amacıyla kullanılmaya başlanması kadar eski olduğu belirtilmektedir. Buna göre; Osmanlı imparatorluğu döneminde de zaman zaman enflasyonla ilgili sorunlar yaşanmıştır. Öyle ki; 1476-1585 yılları arasında %1-2 arasında enflasyon yaşanırken, 1585-1605 yılları arasında yıllık ortalama %9-10 oranında enflasyon yaşandığı belirtilmektedir.

Osmanlı döneminde yaşanan enflasyona kısaca değindikten sonra cumhuriyet yıllarına bakılacak olursa Cumhuriyetin ilk kurulduğu yıllarda, 1923 ile 1929 yılları arasında sıkı para politikasına ve denk bütçe politikasına dayanan maliye politikasının başarıyla uygulanması sonucunda önemli bir enflasyon olayına rastlanılmadığı, 1929 yılından Atatürk'ün öldüğü 1938 yılına kadar geçen sürede ise tüm dünyada etkili olan 1929 ekonomik buhranının Türkiye üzerinde de etkili olması ve tarımsal ürünlerde ve hammadde fiyatlarındaki düşmeye bağlı olarak, genel fiyat düzeyinde azalmalar (deflasyon) meydana gelmiştir. 1923-1938 yılları arasında ortalama %29 oranında bir fiyat düşüşü yaşandığı belirtilmiştir. Ayrıca bu dönemde sağlıklı bir fiyat tespiti yapılmadığı için, özellikle enflasyon değerlerine ait net veriler elde edilmemektedir (Eren, 2002: 101).

1938 yılında Atatürk'ün ölümü ve Avrupa'da esen savaş rüzgarları, Türkiye'nin, sanayileşme çabalarını tamamlayamamasına ve yapılan hamlelerin boşa çıkmasına sebep olmuştur. Türkiye'nin savaşa ordu yönünden hazırlanıp ekonomik yönden hiçbir önlem almaması ve alınan önlemlerin de savaşın başlamasına çok yakın dönemde olmasından dolayı, Türkiye savaşın cephe yönünden dışında kalmış olsa da ekonomik yönden savaş ekonomisi dönemini yaşamıştır. Türkiye silahlı savaşa katılmamasına rağmen, önceki dönemlerde bütçenin %40 düzeyinde bölümü savunmaya ayrılırken, savaş döneminde bu oran %60 seviyesine yükselmiş, artan harcamaları karşılamada vergi gelirleri ve borçlanma yeterli olmayınca emisyon yoluna gidilmiştir.

Çizelge 7.1'de Türkiye'de 1938 ile 1945 yılları arasında TÜFE, TEFE ve GSMH fiyat deflatörü cinsinden hesaplanan enflasyon oranlarını göstermektedir. Buna göre; Türkiye'de 1938 ile 1945 yılları arasında; baz yılı 1938 yılı esas alındığında, TEFE ve TÜFE bağlamında en yüksek enflasyonun yaşandığı tarihin 1942 yılı olduğu görülmektedir. Bu yıl TEFE'de %93,7; TÜFE'de %66,7 ve GSMH Fiyat Deflatöründe ise %99 oranında bir artış yaşanmıştır.

Çizelge 7.1. Türkiye’de 1938-1945 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları
(1938=100)

Yıl	TÜFE	Değişim (%)	TEFE	Değişim (%)	GSMH Fiyat Deflatörü	Değişim (%)
1938	100.0	...	100.0	...	0,03	...
1939	102.1	2,1	101.3	1,3	0,03	1,8
1940	110.8	8,5	126.6	25	0,04	22,5
1941	132.5	19,6	175.4	38,5	0,05	38,9
1942	220.9	66,7	339.7	93,7	0,1	96
1943	322.0	45,8	590.4	73,8	0,17	65,2
1944	330.1	2,5	459.3	-22,2	0,13	-23,7
1945	333.0	0,9	444.6	-3,2	0,12	-3,4

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2004: 534

Çizelge 7.2’de ise 1948 fiyatlarıyla 1938-1945 yılları arasında gerçekleşen GSMH büyüklükleri gösterilmektedir. Bu dönemde reel GSMH’deki artış oranının en yüksek olduğu yıl %9,5’la 1938 yılı olurken, 1945 yılı eksi %15,3 ile reel GSMH’da en fazla daralmanın yaşandığı yıl olmuştur.

Çizelge- 7.2. Türkiye’de 1938-1945 Döneminde GSMH Büyüklüğü (1948 Yılı Fiyatlarıyla)

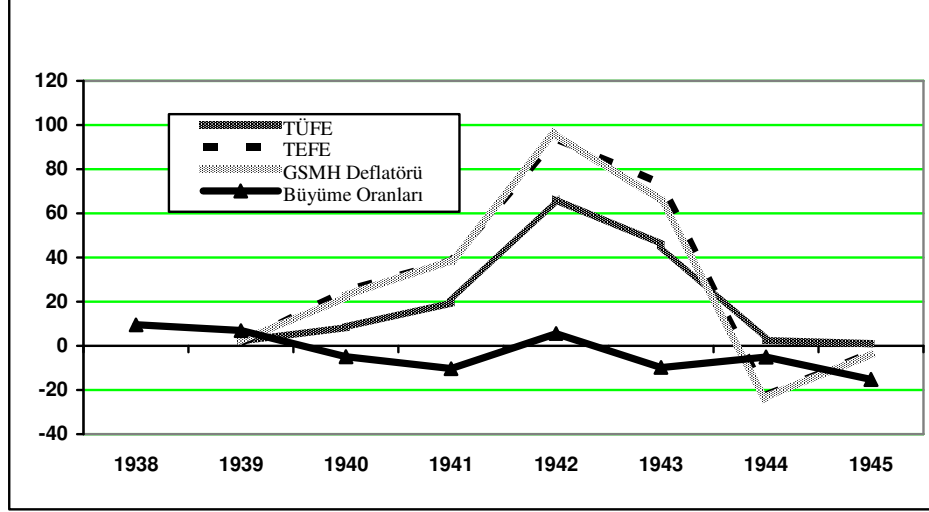
Yıl	GSMH	
	Değer YTL	Büyüme Hızı (%)
1938	8537.5	9,5
1939	9127.8	6,9
1940	8677.9	-4,9
1941	7780.4	-10,3
1942	8217.4	5,6
1943	7412.9	-9,8
1944	7037.9	-5,1
1945	5960.1	-15,3

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2004; 639

Türkiye’de 1923 ile 1938 yılları arasında yaşanan önemli bir enflasyon olayı olmadığı ve bu dönemde sağlıklı bir fiyat tespiti yapılmadığı için, net verilerin elde edilmemesinden dolayı, aynı dönemde büyüme oranlarıyla, enflasyon oranları arasında ilişki incelenememiştir. 1938 yılından itibaren enflasyon rakamlarına ulaşılmasıyla birlikte, bu yıldan itibaren enflasyon oranlarıyla büyüme oranları arasındaki ilişkiler ele alınmıştır.

Şekil 7.1, Türkiye’de 1938-1945 döneminde enflasyon ile büyüme arasındaki ilişkileri göstermektedir. Buna göre; Türkiye’de, 1938-1945 döneminde her üç fiyat endeksine göre hesaplanan enflasyon değerlerinde oldukça yüksek oranlarda dalgalanmalar yaşandığını, büyüme oranlarında ise aşırı bir dalgalanma durumuyla karşılaşmadığını ve bu süreçte genelde büyümeden çok daralma gerçekleştiği görülmektedir. Söz konusu dönemde enflasyon oranları ile büyüme oranları arasındaki ilişki incelendiğinde, 1939-1941 yılları arasında enflasyon ile büyüme arasında negatif ilişkiyi gösteren bir yapı gözlenirken, bu yapının 1942

yılında bozulduğu, bu yılda enflasyon ile büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Diğer yandan, 1942 yılından sonraki dönemi kapsayan 1943-1945 döneminde de enflasyon ve büyüme arasında pozitif bir ilişki söz konusu olmasına rağmen, bu ilişkinin yapısı hem enflasyonun hem de büyümenin azalması biçiminde olmuştur.

Şekil 7.1: Türkiye'de 1938-1945 Dönemi Enflasyon ve Büyüme Oranları (Yüzde Değişim)
Kaynak: Çizelge 7.1 ve Çizelge 7.2'den Düzenlenmiştir.

7.2. 1946-1960 Yılları Arasındaki Dönem

İkinci Dünya Savaşı'nın 1945 yılında son bulmasıyla beraber, sadece savaşan ülkeler değil, savaşan ülkelerle yakın ilişkide bulunan Türkiye gibi ülkelerde de ekonomik çöküntü boy göstermiştir. Savaş sonrası durma noktasına gelen ekonomileri canlandırmak ve uluslar arası ticareti yönlendirmek amacıyla yeni bir sistem getirilmesine çalışılıyordu. Amerika Birleşik Devletleri'nin başını çektiği bir süreç başlamıştı. Bu yönde atılan ilk adım Bretton Woods toplantısı oldu ve bu toplantıda ülke paralarının değeri Amerikan Dolarına sabitlendi.

Türkiye'de ise savaş sonrası dışarıda yaşanan bu gelişmelere uyum sağlama çabasıyla beraber, içerde de siyasi ve ekonomik gelişmelere uyum sağlama çabası boy göstermişti. Çok partili sisteme geçiş sürecinin hızlandırılması, sanayileşme çabaları, dış ticarete ivme kazandırma ve Türk parasının değerini yeniden belirleme amacıyla yapılan 1946 devalüasyonu, savaş sonrasında Türkiye'nin değişen koşullara uyum sağlama çabasının birer göstergeleridir (Doğruel ve Doğruel, 2005: 139-144).

1946 yılında yapılan devalüasyon, Türkiye'de yapılan ilk devalüasyon olarak tarihe geçmiştir. Bu dönemde ekonomide böyle bir karar alınmasının en önemli sebebi, zaten sorun yaşanmayan ihracatın artmasını sağlamak ve IMF'in o dönemde üye olan ülkelere %10'un üzerinde devalüasyon yapmasına izin vermemesi nedeniyle, üye olmadan önce büyük oranlı bir devalüasyon gerçekleştirmektir. Öyle ki, 1 dolar 131 kuruştan, 280 kuruşa yükseltilmiştir.

1946 devalüasyonundan sonra, Devletlerin savaştan yeni çıkmış olması sebebiyle tarımsal ürünlere olan talebin çok yüksek olduğundan dolayı stokların çok ucuza satıldığı belirtilmiştir. Döviz sıkıntısı olmamasına rağmen 1947 yılında dış ticaret bilançosunun açık verdiği belirtilmektedir. (Demircan ve Ener, 2004). Bununla beraber, yapılan devalüasyon sonucunda üretimde beklenen bir artış sağlanamamış, devlet giderleri artmış, bütçe açıkları devam etmiş Türk parasının satın alma değeri düşmüş, devalüasyon yapılırken oluşan beklentin aksine ithalat artarken ihracat azalmıştır. Buna göre Türkiye’de uygulanan ilk devalüasyon oldukça başarısız kabul edilmiştir (Çelebi, 2001).

1946 yılındaki devalüasyonun ağır sonuçları karşısında ülkede 1950 yılında iktidar değişikliği yaşanmıştır. Ancak 1946 sonrası 1953 yılına kadar gittikçe yükselen dış ticaret açıkları, önceden biriktirilen altın ve dövizin kullanımı ve bu dönemde başlayan dış yardım ve borçlanmalar açıkların sürmesine rağmen ithalatın devam etmesini sağlamış, ancak ihracatın gelirlerinin azalması ve dış kaynakların sınırına gelinmesi nedeniyle ithalata sınırlama zorunluluğu doğmuştur. İthalatın sürekli artmasına rağmen ihracatın artmaması, yurtiçinde yeterli sermaye birikiminin olmaması, borçlanma gibi dış kaynakların sınıra dayanması, dış ödemelerin 1953 yılından başlayarak gittikçe artan bir sorun haline gelmesi sonucunda hükümet yeni önlemler alma arayışlarına girdi (Kepenek ve Yentürk, 1994: 108-111). 1954 yılından sonra gerek dış ticarete, gerekse tarım sektöründe meydana gelen tıkanmalardan dolayı, dış ticaret ve tarım yoğun sanayileşme terkedilmiş, onun yerine, iç pazara yönelik tüketim malları üretimini ön plana çıkaran, ithal ikameci politikaların tercih edildiği sanayileşme çabalarına öncelik verilmiştir.

İthal ikameci sanayileşme politikaları da ülkedeki dış ticaret açıklarının giderilmesinde önlem olmamakla beraber, o dönemde yaşanan enflasyon oranları ve Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatının ekonomi politikası uygulanması gerektiğini belirtmesi üzerine, Türkiye dış kaynakların kesilmemesi için yeni bir politika uygulamasına gitmiş ve 1958 kararları alınmıştır.

1958 kararları sonucunda devalüasyona gidilmiş, KİT ürünlerinin fiyatları yükseltilmiş, para arzı daraltılmış ve ithal ikameci sanayileşme yerine liberal politikalar izlenmeye başlanmıştır. Bu dönemde KİT ürünlerinin fiyat artışı ve uygulanan devalüasyon fiyatlar genel düzeyinin artmasına yol açmıştır. Dış piyasalarda fiyatların düşük olmasına rağmen, dış krediler nedeniyle ithalat artmaya devam etmiş, ihracat azalmış ve kısa vadeli dış kredilere dayanarak uygulanan liberal politikalar daha önceki politikalar gibi başarısızlığa uğramıştır (Demircan ve Ener, 2004; Eroğlu, 2003).

1946 ile 1960 yılları arasında Türkiye’de yaşanan olaylara kısaca değinildikten sonra, bu süreçte yaşanan fiyat hareketlerine ve milli gelir dalgalanmalarına ve bu büyüklükler arasında ne yönde bir ilişki olduğuna bakmak gerekmektedir. Çizelge 7.3, Türkiye’de 1946-1960 döneminde gerçekleşen enflasyon oranlarını göstermektedir

Çizelge 7.3. Türkiye’de 1946-1960 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (1938=100)

Yıl	TÜFE	Değişim (%)	TEFE	Değişim (%)	GSMH Fiyat Deflatörü	Değişim (%)
1946	320.4	-3,8	427.7	-3,8	0,12	-5
1947	325.2	1,5	433.3	1,3	0,12	5,6
1948	329.7	1,4	466.7	7,7	0,12	8,6
1949	354.5	7,5	503.5	7,9	0,12	0,4
1950	339.2	-4,3	452.2	-10,2	0,12	-2,1
1951	335.5	-1,1	482.5	6,7	0,14	6,5
1952	352.6	5,1	486.3	0,8	0,14	2,7
1953	369.5	4,8	497.5	2,3	0,15	4,8
1954	402.8	9	552.2	11	0,16	5,1
1955	450.7	11,9	592.0	7,2	0,17	11,3
1956	502.6	11,5	691.5	16,8	0,20	11,8
1957	565.4	12,5	820.8	18,7	0,24	23,3
1958	654.1	15,7	944.7	15,1	0,28	14,2
1959	802.0	22,6	1 128.9	19,5	0,33	19,9
1960	861.3	7,4	1 188.7	5,3	0,34	3,3

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2004: 2005, 534

Çizelge 7.3’te söz konusu dönemde gerçekleşen enflasyon oranlarına bakıldığında 1954 yılına kadar enflasyon büyüklüğünde önemli bir gelişme olmadığı, 1954 yılından itibaren ise ülkeyi yeni bir istikrar politikası arayışına götüren sebeplerden dolayı fiyatlar genel düzeyinde yükselmeler yaşandığı görülmektedir. 1950’li yıllara kadar geçen süreçte fiyatlar genel düzeyinin, 1929 Bunalımı, İkinci Dünya Savaşı gibi dış sebeplerden kaynaklandığı, bu dönemden itibaren ise ülkede uygulanan ekonomi politikaları ve politika arayışlarından kaynaklandığı gözlenmektedir. Yine bu dönemde cumhuriyet kuşağına ait tasarruf yapan bireylerin yerini, üretimin yapılamadığı bir ortamda daha çok tüketmek isteyen bir kuşağın oluşturduğu bireyler almıştır. Bir yanda uygulanan politikaların sonucunda zenginleşen bireylerden oluşan tüketim toplumu, diğer yanda ise hayat şartlarının ağırlığından şikayet eden bireylerden oluşan bir toplum oluşmuştur (Doğruel ve Doğruel, 2005: 159).

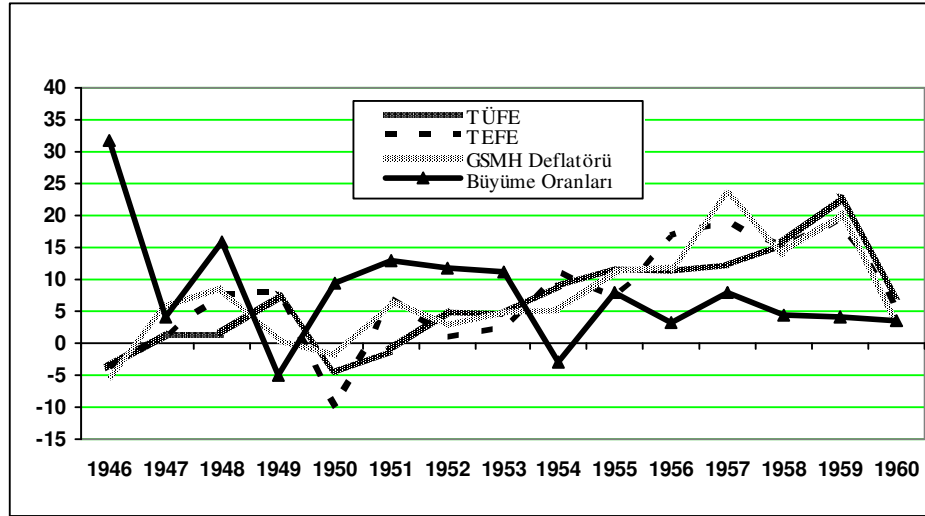
1946-1960 döneminde gerçekleşen GSMH büyüklüklerinde ise sürekli dalgalanmalar yaşandığı görülmektedir (Çizelge 7.4). Sürekli dalgalanmaların yaşandığı 1946-1960 döneminde en yüksek büyüme hızının 1946 yılında %31,9 seviyesinde gerçekleştiği, en düşük büyüme hızının ise eksi %5 ile 1950 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Yine bu süreçte GSMH büyüme hızının 1949 ve 1954 yıllarında negatif değerler alırken, diğer yıllar ise pozitif değerler almıştır. Buna göre; 1946 ile 1960 yılları arasında, Türkiye ekonomisi büyüme eğiliminde olmasına rağmen; sürekli dalgalanmalar yaşandığından dolayı, ülkede sürdürülebilir bir büyümenin gerçekleşmediği görülmektedir.

Çizelge- 7.4. Türkiye’de 1946-1960 Döneminde GSMH Büyüklüğü
(1968 fiyatlarıyla)

Yıl	GSMH	
	Değer YTL	Büyüme Hızı (%)
1946	7864.0	31,9
1947	8192.4	4,2
1948	37065.2	15,9
1949	35207.0	-5,0
1950	38505.9	9,4
1951	43447.0	12,8
1952	48621.1	11,9
1953	54090.5	11,2
1954	52480.3	-3,0
1955	56641.6	7,9
1956	58428.0	3,2
1957	62994.9	7,8
1958	65844.3	4,5
1959	68521.2	4,1
1960	70868.6	3,4

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2004: 639

Şekil 7.2. Türkiye’de 1946-1960 yılları arasında gerçekleşen enflasyon ve büyüme arasındaki ilişkileri göstermektedir.

Şekil 7.2: Türkiye’de 1946-1960 Dönemi Enflasyon ve Büyüme Oranları (Yüzde Değişim)

Kaynak: Çizelge 7.3 ve Çizelge 7.4’ten Düzenlenmiştir.

Şekil 7.2’ye göre, 1946 ile 1960 yılları arasında, genel olarak GSMH büyüme hızının yükselme eğiliminde olduğu ve yüksek değerler aldığı dönemlerde; enflasyon oranlarının negatif olduğu, GSMH büyüme hızının negatif değerler aldığı dönemlerde ise enflasyon değerlerinin yükselme eğiliminde olduğu görülmektedir. Örneğin, 1946 yılında TEFE ve TÜFE değerleri eksi %3,8, GSMH Deflatörü eksi %5 iken, GSMH büyüme hızı % 31,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. Aynı şekilde enflasyon değerlerinin negatif değerler aldığı 1950 yılında, GSMH büyüme hızı %9,4 olarak gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, GSMH büyüme hızının en düşük değeri aldığı (eksi %5) 1949 yılında, TÜFE ve TEFE değerleri sırasıyla %7,5 ve %7,9 olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, enflasyonun çift rakamlı yükseliş trendine girdiği 1955-1959 yılları arasında ise, düşük de olsa sürdürülebilir bir büyüme trendinin yakalandığı söylenebilir.

7.3. 1961-1979 Yılları Arasındaki Dönem

Türkiye 1950-1960 yılları arasında geçen süreçte plansız ve dengesiz bir büyüme gerçekleştirmişti. Dönemin ilk yarısında gerçekleşen olumlu gelişmeler, ikinci yarısından itibaren enflasyon ve dış açıkların etkisiyle bunalımların yaşandığı bir belirsizliğe bırakmıştı (Şahin, 1995: 131).

27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra, asker ve sivil yöneticilerin ortak görüşlerine dayanarak, ülke ekonomisinin kalkınmasının belirli bir plan dahilinde gerçekleşmesi kararlaştırılmış ve buna dayanarak Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur. Devlet Planlama Teşkilatının hazırladığı ve 15 yıllık bir süreyi kapsayan planın, ilk bölümü 1963 ile 1968 yılları arasında uygulamaya konmuştur. Birinci Kalkınma Planında öncelik sanayileşme olmuştur. İthal ikameci ve kamu kesimine ağırlık veren bir sanayileşme modeli izlenmiştir. Ayrıca bu dönemde özel yatırımlardaki gelişmenin plan hedeflerini aştığı belirtilmiştir (Tokgöz, 2001: 16).

Çizelge 7.5. Türkiye’de 1961-1967 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları

Yıl	TÜFE	Değişim (%)	TEFE	Değişim (%)	GSMH Fiyat Deflatörü	Değişim (%)
1961	872.5	1,3	1 223.2	2,9	0,36	4,1
1962	905.7	3,8	1 292.9	5,7	0,39	9,5
1963	964.5	6,5	1 347.2	4,2	0,41	5,7
1964	972.3	0,8	1 363.4	1,2	0,42	2,6
1965	1 037.4	6,7	1 473.8	8,1	0,44	4,3
1966	1 094.5	5,5	1 544.6	4,8	0,47	6,4
1967	1 163.4	6,3	1 662.0	7,6	0,5	6,5

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2004:534

Çizelge 7.5’te görüldüğü Birinci Kalkınma Planının başlangıç yılı olan 1963 yılından itibaren TEFE ve TÜFE büyüklüğünde önemli bir dalgalanmanın olmadığı ve ılımlı bir enflasyonun yaşandığı görülmektedir. 1964 yılında TEFE oranında %0,8, TÜFE oranında ise %1,2 düzeyiyle bu dönemin en düşük değerlerine ulaşılmıştır. Ayrıca TÜFE ve TEFE oranlarında en yüksek değerlere ise sırasıyla %6,7 ve % 8,1 düzeyiyle, 1965 yılında ulaşılmıştır. Ayrıca Birinci Kalkınma Planının geçerli olduğu 1963 ile 1967 yılları arasında ortalama TÜFE rakamları %5,16, TEFE rakamları ise %5 olarak gerçekleşmiştir.

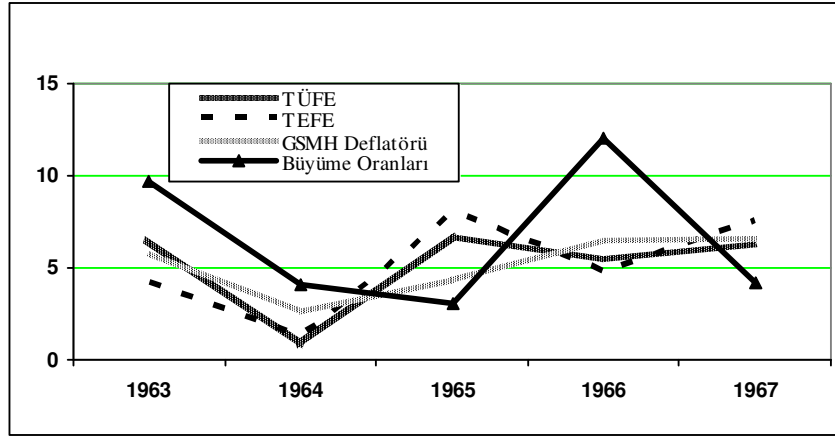
Türkiye’de Çizelge 7.6’dan görüldüğü gibi, GSMH büyüme hızının, Planlı döneme geçişle beraber, oldukça hareketlendiği ve önemli dalgalanmaların yaşandığı görülmektedir. Örneğin planlı döneme geçiş yılı olan 1963 yılında gerçekleşen büyüme hızı %9,7 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca aynı tarihsel süreçte en yüksek değere ulaşılan 1966 yılında ise GSMH büyüme hızı; %12 olarak gerçekleşmiş ve bu rakam 1950 yılından itibaren gerçekleşen en yüksek değer olmuştur. Ayrıca birinci planlı dönemde ortalama % 6,62 düzeyinde büyüme oranı gerçekleşmiştir

Çizelge 7.6. Türkiye’de 1961-1967 Döneminde GSMH Büyüklüğü (1968 Fiyatlarıyla)

Yıl	GSMH sabit üretici fiyatlarıyla	
	Değer YTL	% Büyüme Hızı
1961	72285.0	2
1962	26754.3	6,2
1963	84188.2	9,7
1964	87619.4	4,1
1965	90367.9	3,1
1966	101204.3	12
1967	105191.0	4,2

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2004: 639.

Türkiye’de Birinci Kalkınma Planı, ekonomide yüksek büyüme hızı ve fiyat istikrarının yaşandığı dönem olmuştur. Bu durum, fiyat istikrarı ile büyüme arasında olumlu bir ilişki izlenimi ortaya çıkarmıştır (Şahin, 1995,166). Şekil 7.3’te bu durum açık bir şekilde görülmekte ve planlı döneme geçişte ilk denemenin başarılı olduğu söylenebilmektedir.

Şekil 7.3. Türkiye'de 1963-1967 Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plan Dönemi Enflasyon ve Büyüme Oranları (Yüzde Değişim).

Kaynak: Çizelge 7.5 ve Çizelge 7.6’dan Düzenlenmiştir.

Birinci Kalkınma Planının başarısının ardından, 1968-1972 yılları arasında İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulanmaya başlamıştır. Bu plan Birinci Plandan farklı olarak, tarım, madencilik, imalat sanayi, inşaat, hizmetler ve kamu kesimi olmak üzere bütün sektörler tek tek ele alınarak çok kesimli olarak planlanmıştır. Ayrıca İkinci Planda tüm sektörler ulusal ve uluslararası olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır (DTM, 2004, www.foreigntrade.gov.tr).

Bununla beraber, bu planda da birinci planda olduğu gibi sanayi sektörüne özel bir önem verilmiştir. İkinci Kalkınma Planında GSMH büyüme hızının ortalama yıllık %7 düzeyinde olması, sanayi sektörünün sürükleyici rol oynaması ve ekonomideki enflasyonist ve deflasyonist eğilimlere izin verilmemesi gibi hedefler belirlenmiştir (Tokgöz, 2001: 20).

Birinci Kalkınma Planının; tarım, imalat sanayi, hizmetler ve kamu kesiminde sağladığı olumlu gelişmelerin kaynağının dış borçlardan sağlanması, bununla beraber ithal ikameci ve korumacılığa dayalı sanayileşme nedeniyle ülkede döviz sıkıntısı yaşanmaya başlanmıştır. Döviz sıkıntısına çözüm olması amacıyla 1970 yılında Türk Parası %66 oranında devalüe edilmiştir. Ekonomideki tıkanmaya devalüasyon da çözüm olmamıştır. Halk ekonomideki darboğazla beraber siyasal ve sosyal huzursuzlukları sokağa taşımaya başlamış ve 12 Mart 1971 muhtırası gerçekleşmiştir. İkinci Kalkınma Planının gerçekleştiği dönemde üç ayrı hükümetin kurulması bu dönemde yaşanan siyasi istikrarsızlığında bir göstergesi olmaktadır.

Çizelge 7.7. Türkiye’de 1968-1972 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları

Yıl	TÜFE	Değişim (%)	TEFE	Değişim (%)	GSMH fiyat deflatörü	Değişim (%)
1968	1 211.1	4,1	1 715.2	3,2	0,52	3,9
1969	1 280.1	5,7	1 838.6	7,2	0,56	7,2
1970	1 431.2	11,8	1 961.8	6,7	0,6	8,5
1971	1 743.2	21,8	2 273.8	15,9	0,71	17,4
1972	2 009.9	15,3	2 683.0	18	0,78	10,2

Kaynak; Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2004: 534

Çizelge 7.7’de İkinci Kalkınma Plan dönemine ilişkin enflasyon rakamları gösterilmektedir. İkinci Kalkınma Planının uygulanmaya başlamasından itibaren, ilk yıllarda ılımlı giden enflasyon oranları, yaşanan sıkıntılardan sonra tek haneli rakamlardan çift haneli rakamlara dönüşmeye başlamıştır. Bu süreçte gerçekleşen en yüksek TÜFE ve TEFE rakamları, sırasıyla %21,8 ve %15,9 olarak, 1971 yılında gerçekleşmiştir. Ayrıca bu dönemde yıllık ortalama TÜFE rakamları ise %11,74, TEFE rakamları ise %10,2 olarak gerçekleşmiştir.

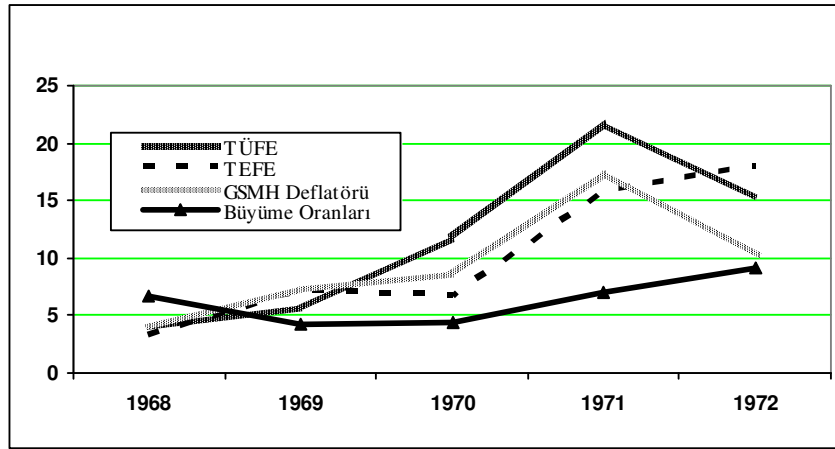
Çizelge- 7.8. Türkiye’de 1968-1972 Döneminde GSMH Büyüklüğü
(1987 Fiyatlarıyla)

Yıl	GSMH	
	Değer YTL	% Büyüme Hızı
1968	31635167.4	6,7
1969	33 002 579.1	4,3
1970	34 468 624.1	4,4
1971	36 897 377.0	7
1972	40 279 247.9	9,2

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2004: 639

İkinci Kalkınma Planında GSMH büyüme hızında önemli dalgalanmaların görülmediği ve en yüksek değere, %9,2 düzeyi ile 1972 yılında ulaştığı görülmektedir. Ayrıca ikinci planlı dönemde ortalama yıllık %6,32 düzeyinde GSMH büyüme hızı gerçekleşmiştir. Bu verilere göre İkinci Kalkınma Planının da belirlenen hedef olan %7 düzeyindeki büyüme oranına yaklaşıldığı görülmektedir.

Şekil 7.4’te Türkiye’nin İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde gerçekleşen enflasyon oranları ile büyüme oranları arasındaki ilişki gösterilmektedir. Söz konusu dönemde, özellikle 1970’li yıllardan sonra hızlı artan enflasyon oranlarına büyüme oranlarının eşlik ettiği Şekilden görülmektedir

Şekil 7.4: Türkiye’de 1968-1972 İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plan Dönemi Enflasyon ve Büyüme Oranları (Yüzde Değişim)

Kaynak: Çizelge 7.7 ve Çizelge 7.8’den Düzenlenmiştir.

Üçüncü Kalkınma Planı; her ne kadar 15 yıllık bir istikrar arayışının üçüncü dilimi olarak yürürlüğe girse de, diğer istikrar planlarında istenen hedeflere ulaşamaması ve özellikle sanayide beklenen gelişmelerin olmaması nedeniyle yapısal bir değişikliğe gidilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bundan dolayı, Üçüncü kalkınma Planı, 22 yıllık bir stratejinin ilk adımı olarak yürürlüğe girmiştir (DTM, 2004, www.foreigntrade.gov.tr). Ayrıca ilk iki planda istikrar ve kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde önemli sorunlar yaşandığı için bu planda istikrar içinde kalkınma öncelikle yer almıştır. Bunun için planın uygulanmasını aksatacak durumların ortadan kaldırılması veya asgariye indirilmesi şart olarak görülmüştür (Avcı,1988: 33).

22 yıllık bir sürecin ilk adımı olan Üçüncü Kalkınma Planında başlıca ekonomik hedefler; GSMH büyüme hızının yıllık ortalama %7,9 seviyesinde gerçekleşmesi, sanayinin milli gelir içindeki payının yükselmesi ve plan döneminde 291 milyar TL büyüklüğünde yatırım yapılması olarak belirlenmiştir (Tokgöz, 2001: 23).

İlk iki kalkınma planında kesintisiz büyüme sağlanmasının, en önemli sebeplerinden birisi dayanıksız tüketim mallarına ait ithal ikameci politikaların izlenmesidir. 1960’lı yılların sonlarından itibaren ara mal ve dayanıklı tüketim mallarına yönelik ithal ikame hedef alındığında sonuçlar başarısız şekilde gerçekleşmiştir. İç piyasadaki sınırlı talep, ihracatın düşük düzeyde olması, kapasitelerin etkin kullanılmaması, ardı ardına gelen hükümetlerden dolayı kaynaklanan siyasi istikrarsızlık Üçüncü Kalkınma Planı döneminde ekonomide bir istikrarsızlığa yol açmıştır. Ayrıca, Bu dönemde 1974 Kıbrıs Barış Harekatı ve 1973 yılında dünyada yaşanan petrol şoku, petrol ihracatçısı olan Türkiye’de dış ticaret açığını üç kat arttırmıştır (DTM, 2004, www.foreigntrade.gov.tr).

Çizelge-7.9. Türkiye’de 1973-1979 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları

Yıl	TÜFE	Değişim (%)	TEFE	Değişim (%)	GSMH Fiyat Deflatörü	Değişim (%)
1973	2 327.5	15,8	3 233.1	20,5	0,94	21,1
1974	2 685.9	15,4	4 199.8	29,9	1,23	30,5
1975	3 196.2	19,0	4 623.9	10,1	1,49	21,2
1976	3 720.4	16,4	5 345.3	15,6	1,72	15,3
1977	4 557.5	22,5	6 633.5	24,1	2,13	24,0
1978	6 986.7	53,3	10 122.7	52,6	3,13	46,7
1979	11 318.4	62,0	16 591.1	63,9	5,5	75,6

Kaynak; Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2004: 534

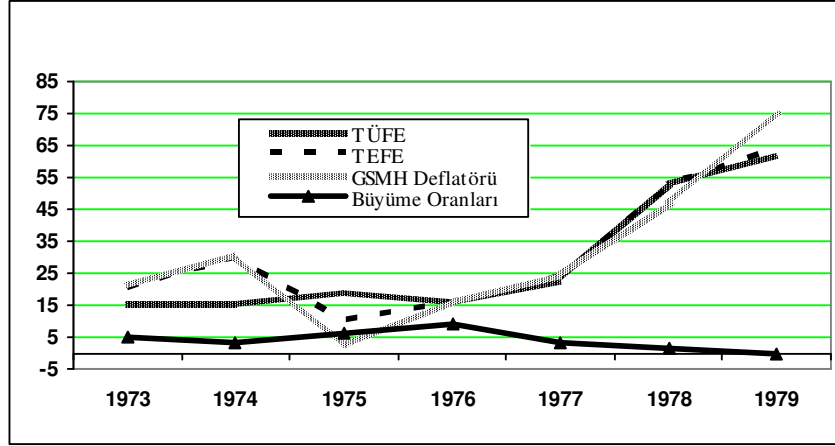
Çizelge 7.9’da görüldüğü gibi TEFE ve TÜFE değerlerinde; İkinci Kalkınma Planının son dönemlerinde başlayan çift haneli değerler devam etmeye başlamış ve Üçüncü Kalkınma Planının son dönemlerinden itibaren iyice yükselişe geçmiştir. Üçüncü Plana ait dönemde gerçekleşen en yüksek TÜFE değeri 1975 yılında %19, TEFE değeri ise 1974 yılında %29,9 olarak gerçekleşmiştir. Enflasyon rakamları artış hızını devam ettirerek, 1979 yılında 1973 ile 1979 yılları arasındaki en yüksek değerlere ulaşmıştır. 1979 yılında TÜFE değeri %62, TEFE değeri ise %63,9 olarak gerçekleşmiştir. Planlı dönemde gerçekleşen yıllık ortalama TÜFE değeri %17,82, TEFE değeri ise %20,04 olarak gerçekleşirken, 1973 yılından 1979 yılına kadar geçen süreçte ise, yıllık ortalama TÜFE değeri %29,2, TEFE değeri ise %30,95 olarak gerçekleşmiştir.

Çizelge 7.10. Türkiye’de 1973-1979 Döneminde GSMH Büyüklüğü (1987 Fiyatlarıyla)

Yıl	GSMH	
	Değer YTL	Büyüme Hızı (%)
1973	42 255 004.3	4,9
1974	43 633 171.7	3,3
1975	46 275 413.5	6,1
1976	50 437 967.7	9,0
1977	51 944 339.3	3,0
1978	52 582 170.9	1,2
1979	52 324 175.7	-0,5

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2004: 639

Türkiye'nin 1973-1979 yılları arası Üçüncü Kalkınma Planını kapsayan milli gelir rakamlarına baktığımızda, Çizelge 7.10'dan görüldüğü gibi, bu dönemde yıllık GSMH büyüme hızında en yüksek değer yıllık %9 oranıyla 1976 yılına ait olduğu görülmektedir. Üçüncü Kalkınma Planına ait dönemde ortalama yıllık GSMH büyüme hızı %5,26 seviyesinde gerçekleşerek, planda beklenen ortalama büyüme hızı olan %7,9 seviyesinden oldukça düşük bir düzeyde gerçekleşmiştir. Ayrıca, 1973 yılından 1979 yılına kadar geçen süreçte ise yıllık ortalama GSMH büyüme hızının %3,85 gibi düşük bir seviyede gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 7.5. Türkiye'de 1973-1979 Dönemi Enflasyon ve Büyüme Oranları (Yüzde Değişim)
Kaynak: Çizelge 7.9 ve Çizelge 7.10'dan Düzenlenmiştir.

Şekil 7.5, Türkiye'de 1973-1979 yılları arasında gerçekleşen enflasyon oranları ile büyüme oranları arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Buna göre, Üçüncü Kalkınma Planı döneminde (1973-1977), GSMH büyüme hızı durağan bir seyir izlerken, enflasyon oranlarını gösteren TEFE, T ÜFE ve GSMH Deflatöründe sürekli dalgalanmalar yaşanmıştır. Bu dönemde, büyüme oranları ile enflasyon oranları arasında net bir ilişkiyi gösteren yapının olmadığı görülmektedir; ancak 1977 yılından sonra enflasyon oranlarında hızlı bir yükselmenin baş gösterdiği ve buna bağlı olarak büyüme oranlarında da belirgin bir azalmanın yaşandığı gözlemlenmektedir. 1979 yılında enflasyon değerleri 30 yıl sonra en yüksek değerlere ulaşmış, aynı yıl GSMH büyüme hızı da -%0,5 ile planlı kalkınma sürecinin en düşük değeri olarak gerçekleşmiştir. 1970'li yıllardan itibaren GSMH büyüme hızının azalmaya başlamasında enflasyon önemli bir faktör olmasına rağmen asla tek neden değildir. Örneğin; 1970'li yıllardan itibaren yaşanan döviz sıkıntısının da GSMH büyüme hızının azalmasında önemli bir rolünün olduğu belirtilmektedir.

7.4. 1980-2005 Yılları Arasındaki Dönem

Türkiye'de 1980-2005 yılları arasını kapsayan dönem, 1980-1993 ve 1994-2005 olmak üzere iki alt döneme ayrılarak incelenmeye çalışılmıştır.

7.4.1. 1980-1993 Yılları Arası

1980'li yıllara ekonomide yaşanan; enflasyon, borç sıkıntısı, üretimde daralma ve sürdürülebilir bir büyümenin sağlanamaması gibi olumsuzluklar ile girilmiştir. Rakamlarla ifade etmek gerekirse 1970'li yılların son diliminde enflasyonun %50'nin üzerinde olduğu, 1977'de ortalama kişi başına düşen gelir 700 dolar gibi gelişmekte olan ülkeler içerisinde, çok düşük seviyelere düştüğü, işsizlik oranının 1979 yılında %14 seviyesine yükseldiği gözlenmiştir. 1960'lı yıllarda yaklaşık 10 milyar TL olan devlet iç borçları 1978 yılında 178,7 milyar TL olmuş ve 1979 yılında eksi %0,5 gibi negatif bir büyüme oranı gerçekleşmiştir

1970'li yılların başında yaşanan petrol şokunun ardından gerekli önlemlerin alınmaması ve bu dönemde uygulanan sabit kur politikası sonucunda, 1970'li yılların ikinci yarısında Türk lirasının aşırı değerlenmesi ve bununla beraber reel ücretlerdeki artışlar, cari işlemler açığına ve dış finansman ihtiyacının artmasına neden olmuştur. Finansman ihtiyacındaki artışların karşılanamaması, rezervlerin hızla azalmasına ve ithalatta hızlı bir azalmaya neden olmuştur (Yükseler, 2004).

Yüksek enflasyonun yarattığı sıkıntıların gittikçe artması, dış ticarete ihracatın yetersiz kalması, yurt içi tasarrufların azlığı nedeniyle yatırımlarda artış olmaması, özellikle kısa vadeli borçlar olmak üzere ülkeye büyük yük getiren dış borç sorunu, petrol ve enerji darboğazına giren ülkenin bununla beraber girdi yetersizliğinin yarattığı sıkıntıyla mücadele etmesi, ithal ikameci sanayi politikasının başarısızlıkla sonuçlanması, özel sektörün yetersiz kalması nedeniyle tüm yükün kamu sektörünün omuzlarına binmesi gibi sebepler ülkede 24 Ocak 1980 kararlarının alınmasında sebep olmuştur.

24 Ocak istikrar politikasının temelini; dış açıkların kapatılması ve yabancı sermayenin özendirilmesi, imalat sanayi ve ihracatta özel sektörün ön planda olması, enflasyonun kontrol altına alınması, ekonomide büyümenin yaşanması, mevcut kapasitenin kullanılması, döviz darboğazını aşmak için ihracatın özendirilmesi amacıyla kurların serbest bırakılması, tasarrufları arttıracak ve yatırımları engellemeyecek düzeyde faiz oranlarının belirlenmesi gibi ekonomiyi iyileştirmeye yönelik politikalar oluşturmaktadır (Parasız, 1998: 196; Şahin, 1995: 177-191; Kepenek ve Yentürk, 1994: 179).

24 Ocak kararlarıyla beraber; Türk Lirası dolar karşısında yaklaşık % 49 oranında devalüe edilerek dolar kuru 47 TL'den 70 TL'ye çıkarılmıştır. İthalatta alınan damga vergisinin oranı % 25'den % 1'e indirilmiştir. İthalatta alınan teminat oranları düşürülmüş ve tahsili konusunda bazı kolaylıklar sağlanmıştır. İhracata yönelik mal ve hizmetleri üretenler ve ihracatçılar için özel istisna ve bağışıklıklar getirilmiştir. Ayrıca; fiyat politikalarının piyasa koşullarında belirlenmesi ve bunun sonucunda serbest piyasa ekonomisine geçiş sağlanmış, fiyat denetimlerine son verilmiştir.

Alınan bu kararlar ekonomide büyük bir değişimi başlatmıştır. Türkiye'nin tarihinde serbest piyasa ekonomisine geçiş bu dönemle başlamıştır, devletin ekonomideki rolü gittikçe azalarak yerine özel sektörün teşvik edildiği ve ithal ikameci sanayileşme politikalarının yerine dış ticaretin serbestleşmesi esasına dayanan politikaların izlendiği bu kararlar Türkiye ekonomisi tarihinde bir milat olarak kabul edilmektedir (Akgüç, 1990: 89-93).

Türkiye’nin 24 Ocak 1980 öncesinde, 1946, 1958 ve 1970 yıllarında alınan devalüasyon kararlarının temel nedeni ihracatı artırmaktır. Çünkü, ülkelerin ekonomik büyümesinde en önemli faktörlerden birisi ihracattır. İhracatın ülke ekonomisinde özellikle iki fonksiyonu çok önemli olmaktadır. Bunlardan biri; döviz sıkıntısı nedeniyle oluşabilecek krizlerin önlenmesi, diğeri ise milli gelirin artışına katkıda bulunmasıdır. Yapılan her ihracat artışı o ülkede refahın yükselmesine çok önemli bir katkıda bulunur

1980 öncesi istikrar politikalarının sebep olduğu bütün dengesizliklerin ve krizlerin en önemli nedeni olarak, döviz darboğazının bir türlü aşılammaması gösterilebilir. İhracatı artırmak için sadece döviz kurlarında yapılan bir değişiklikle, ihracatın sağlıklı ve sürdürülebilir bir şekilde artırılamayacağı ortaya çıkmıştır. Bunun için; 24 Ocak kararlarının temel politikaları; Türkiye’nin dışa açılması, ihracatın teşvik edilmesi, gümrüklerin indirilmesi, yabancı sermayenin geri çekilmesi ve döviz konusundaki tüm kısıtlamaların kaldırılması şeklinde belirtilebilir (Karluk, 2004).

Çizelge 7.11’den görüldüğü gibi, 24 Ocak 1980 kararlarından itibaren enflasyon oranları yüksek düzeyde kalmaya devam etmiştir. Her ne kadar kararların ardından, 1981 ve 1982 yılında enflasyon değerlerinde düşüşler yaşanmış olsa da, 1983 yılından itibaren yeniden yükselişe geçmiş ve yüksek enflasyon rakamları Türkiye ekonomisinde kronik bir hale gelmeye başlamıştır. 1980 yılından itibaren, 1993 yılına kadar geçen süreçte, kararların alındığı 1980 yılında TÜFE değeri %101,4 ve TEFE değeri %107,2 oranıyla en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 1993 yılına kadar geçen süreçte ortalama TÜFE büyüklüğü %54,40, TEFE büyüklüğü ise %51,22 olarak gerçekleşmiştir

Çizelge 7.11. Türkiye’de 1980-1993 Dönemi Fiyat Endeksleri
ve Değişim Oranları (1987=100)

Yıl	TÜFE	Değişim (%)	TEFE	Değişim (%)	GSMH Fiyat Deflatörü	Değişim (%)
1980	22 795.3	101,4	34 376.7	107,2	10,42	89,6
1981	30 545.7	34	47 027.3	36,8	15,05	44,3
1982	39 220.6	28,4	59 724.6	27	19,31	28,3
1983	51 535.9	31,4	77 940.6	30,5	24,32	26
1984	76 479.3	48,4	117 144.8	50,3	36,13	48,5
1985	110 895.0	45	167 751.3	43,2	55,24	52,9
1986	149 264.7	34,6	217 405.7	29,6	74,92	35,6
1987	207 328.6	38,9	287 193.0	32,1	100	33,5
1988	360 129.8	73,7	483 345.8	68,3	169,73	69,7
1989	588 092.0	63,3	792 203.7	63,9	297,84	75,5
1990	942 711.5	60,3	1 206 526.2	52,3	469,52	57,6
1991	1 563 958.4	65,9	1 874 941.8	55,4	747,34	59,2
1992	2 660 293.3	70,1	3 039 280.6	62,1	1221,85	63,5
1993	4 418 747.1	66,1	4 814 220.5	58,4	2044,83	67,4

Kaynak; Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2004: 534

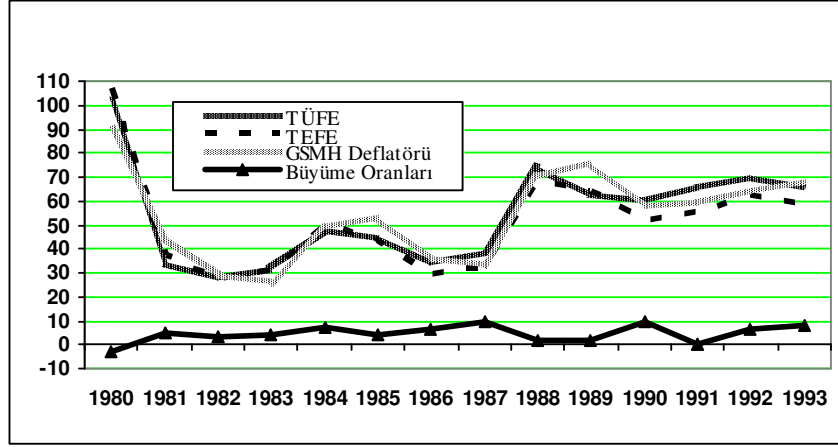
1980 sonrası yaşanan dönüşümün bir parçası olarak, 1980’li yıllardan önce %25 düzeyinde gerçekleşen bir enflasyon oranı çok yüksek olarak algılanıp ve kriz göstergesi sayılırken, 1980 sonrasında %25 gerçekleştirmek istenen enflasyon oranı olarak amaçlanmaya başlanmıştır (Kepenek, 1994: 440). Bu dönemde 1980 sonrası Türkiye ekonomisinde yaşanan yüksek enflasyonun nedenleri arasında; sürekli yaşanan dış açıkların para basma yoluyla giderilmesi, bütçe açıklarının telafisinde politik kaygılar sebebiyle harcamaların kısılmaması ve bunun yerine monetizasyona gidilmesi ekonomide enflasyonun sürekli yüksek düzeylerde kalmasına sebep olduğu belirtilmiştir (Parasız, 2001: 353). Bununla beraber; döviz kuru, para arzı ve fiyat düzeyi arasındaki ilişkilerden kaynaklanan bir enflasyon kısır döngüsünden bahsedilmiştir. Ayrıca, döviz kurundaki yükselmelerin Türkiye’de enflasyonu arttırıcı yönde etkileri olduğundan bahsedilmiştir. Bir başka çalışmada ise iç ve dış borç oranlarındaki artışların Türkiye’de bu dönemde yaşanan yüksek oranlı enflasyonun, artış sebepleri arasında gösterilmiştir (Berksoy vd, 1996: 3-5).

Çizelge 7.12. Türkiye’de 1980-1993 Döneminde GSMH Büyüklüğü
(1987 Fiyatlarıyla)

Yıl	GSMH	
	Değer YTL	Büyüme Hızı (%)
1980	50 869 915.2	-2,8
1981	53 316 849.3	4,8
1982	54 963 215.7	3,1
1983	57 279 000.1	4,2
1984	61 349 829.9	7,1
1985	63 989 098.7	4,3
1986	68 314 878.2	6,8
1987	75 019 388.0	9,8
1988	76 108 142.6	1,5
1989	77 347 305.1	1,6
1990	84 591 716.9	9,4
1991	84 887 074.4	0,3
1992	90 322 517.0	6,4
1993	97 676 585.7	8,1

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2004: 639

Çizelge 7.12, Türkiye’de 1980-1993 dönemine ilişkin büyüme rakamlarını göstermektedir. Buna göre, Türkiye’de 24 Ocak 1980 kararlarından sonra GSMH büyüme hızında, kararların alındığı ilk sene -%2,8 gibi daralma yaşanmış; ancak devam eden yıllarda olumlu gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır. Örneğin, 1986 yılında iç talepteki artış ve petrol fiyatlarındaki düşmenin yarattığı uygun koşulların da katkısıyla GSMH büyüme hızı %6,8 gibi yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. Bu süreç 1987 yılında da devam etmiş ve bu dönemdeki en yüksek büyüme rakamı 1987 yılında %9,8 oranıyla gerçekleşirken. 1993 yılına kadar geçen süreçte ortalama yıllık % 4,61 düzeyinde bir GSMH büyüme hızı yakalanmıştır.

Şekil 7.6. Türkiye'de 1980-1993 Dönemi Enflasyon ve Büyüme Oranları (Yüzde Değişim)
Kaynak: Çizelge 7.11 ve Çizelge 7.12 Düzenlenmiştir.

Şekil 7.6'da görüldüğü gibi, 1980-1993 döneminde 1980 kararlarının alındığı yıl, enflasyon oranlarının en yüksek seviyeye ulaştığı, buna karşılık büyüme hızının ise en düşük seviyeye gerilediği bir yıl olmuştur. 1980 sonrasında enflasyon oranlarındaki artış hızı yıllar itibariyle azalmış ve 1981-1987 döneminde %30 ile %50 arasında değişen enflasyon oranlarına ulaşılmıştır. Bu dönemde büyüme oranlarında önemli dalgalanmaların yaşanmadığını, her yıl %3'ün üzerinde istikrarlı bir büyüme hızının yakalandığı görülmüştür. TÜFE ve TEFE bağlamında bir önceki yıla göre artan enflasyon oranlarına rağmen, 1987 yılında büyüme hızı %9,8 değeri ile dönemin en yüksek değerine ulaşmıştır. 1981-1987 dönemi, artan talep baskısıyla enflasyonist eğilimlerin büyümeyi desteklediği dönem olarak tanımlanabilir. 1988 ve 1989 yılları, önceki yıllara göre yüksek enflasyon oranlarının yaşandığı yıllar olmuştur. Bu yıllar arasında yüksek seviyede seyreden enflasyon oranları ekonomide belirsizlik yaratarak, ekonomik canlılığı yavaşlatmış ve bu yavaşlamaya bağlı olarak söz konusu yıllarda büyüme oranları sırasıyla %1,5 ve %1,6 oranlarında gerçekleşmiştir. 1986 yılında olduğu gibi, 1990 yılında da dönemin en yüksek büyüme hızına ulaşılmıştır. 1991-1993 yılları, 1990 yılına göre enflasyonun hızla artış gösterdiği yıllar olmuştur. 1991 yılı hariç, 1992 ve 1993 yıllarında yüksek seyreden enflasyon oranlarının büyüme oranlarını desteklediği görülmüştür.

7.4.2. 1994-2005 Yılları Arası

1993 yılından itibaren, döviz kurlarında meydana gelen dalgalanmalar, mali piyasalarda giderek artan dengesizlikler, yüksek düzeyde seyreden enflasyon oranları, geleceğe dair beklentilerin kötümser hale gelmesine neden olmuştur, 1994 yılının ilk aylarında yüksek düzeydeki kamu kesimi açıklarının Merkez Bankası kaynaklarıyla finanse edilmesi ve aynı zamanda hazinenin iç borçlanma ihalelerinin iptal edilmesi likidite artışına neden olmuştur. Artan likiditenin fiyatlar üzerinde baskı oluşturmaması için döviz satış yönteminin seçilmesi ve faiz oranlarının piyasaya uygun hareket edememesi nedeniyle, kurlar üzerindeki baskı oldukça artmış ve bununla beraber bankaların yüksek düzeyde açık pozisyon vermesinin de etkisiyle merkez bankası rezervleri hızla erimiştir (Peker, 2004: 126).

Türkiye’de batı ekonomilerinde yaşanan durgunluğun dış ticaret hacmini, özellikle ihracatı negatif etkilemesi, uluslararası finansal piyasaların küreselleşmesine uyum sağlanamaması, Türk lirasının aşırı değerlenmesi, yurt içi tasarruf oranının düşük düzeyde gerçekleşmesi, sıcak para girişinin hızlandırılması amacıyla yüksek reel faiz politikasının izlenmesi, cari işlemler açığının; 1992 yılında 942 milyon dolardan, 1993 yılında 6,4 milyar dolara yükselecek şekilde hızla artması ve yine bu dönemde yaşanan terör olaylarına karşı, yüksek düzeyde gerçekleşen savunma ve güvenlik harcamaları, yeni bir istikrar politikası kararları alınmasına zemin hazırlamıştır (Parasız, 2001: 376).

Bütün bu olumsuzlukların sonucunda; 5 Nisan 1994 yeni bir istikrar politikası uygulama kararı alındı. 5 Nisan kararlarının temelinde; mali piyasalarda istikrar sağlamak, fiyat artışlarının engellemek, kamu kesimi arasında gelir gider dengesi kurmak, ödemeler bilançosunun açıklarını daraltılması, KİT’lerin özelleştirilmesi, ve sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma sağlanması gibi ekonomide uzun dönemli iyileştirmeler sağlamayı hedefleyen politikalar oluşturmaktadır.

5 Nisan kararlarıyla beraber; döviz kurları serbest piyasaya bırakıldı ve böylece aşırı değerli Türk Lirası Dolar karşısında değer yitirerek 1 Dolar 15 bin TL kurundan 1 Dolar 32 bin TL seviyesine yükselmiştir. fiyatlardaki yükselmenin önüne geçebilmek için, KİT ürünlerine aşırı zamlar konulmuş, maaş ve ücretler neredeyse dondurularak halkın alım gücü zayıflatılmış ve böylece talep düzeyi düşürülerek harcamalar kısılmak istenmiştir. Talepte oluşan daralma tüm sektörleri ciddi şekilde sarsmıştı ve imalat sanayinde kapasite kullanım oranı, %18’lik bir düşüşle %64 düzeyinde gerçekleşmiş ve ekonomi ciddi şekilde daralmaya girmişti (Şahin, 1995: 220-228).

5 Nisan kararları çok iyi koşullarda yönetilmemesi, bankacılık sektöründe yeterli düzenlemenin yapılmaması, sıklıkla değişen koalisyon hükümetlerinin kurulması nedeniyle oluşan siyasi istikrarsızlığın negatif etkileri, TCMB kaynaklarını kullanmadan yüksek reel faizler karşılığında devletin para piyasalarından borçlanmasının bütçeye getirdiği ağır yükler, bütçe açığının GSMH oranının %11,6 gibi %10 eşliğinden daha yüksek düzeyde gerçekleşmesi ve iç borç stokunun GSMH oranının ise %21,7 gibi çok yüksek düzeyde gerçekleşmesi, enflasyonun hızlanma eğilimine girmesi, ve ekonomik daralmanın sürmesi nedeniyle Kasım 2000 yılında orta vadeli bir program devreye sokulmuştur.

Kasım 2000 programıyla ilgili negatif beklentiler oldukça yüksekti. Türkiye’nin geçmişte IMF ile yaptığı ve başarısız şekilde sonuçlanan birçok programın ardından, yeniden IMF ile program yapılması programın başarısı hakkında kafalarda soru işareti oluşturmaktaydı. Uygulanan ekonomik programın Brezilya, Tayland, Arjantin gibi ülkelerde başarısız olması, programın enflasyon düşerken ekonomik büyümeyi hızlandıracağına belirtilmesine rağmen böyle bir sonuca ulaşamayacağına dair negatif beklentiler, 2000 yılının Şubat ayında ülkeden dışarı oldukça yüksek oranda yabancı sermaye çıkışının olması, bankacılık sektöründe düzenlemelerin yetersiz kalması nedeniyle, kamu bankaları da dahil olmak üzere batık bankaların sayısının artması, cari açığın oldukça hızlı bir şekilde yükselmesi ve yükselen cari açığın sürdürülebilmesi için gerekli olan dış kaynakların, yabancı sermaye yatırımları yerine dış borçlanarak karşılanması, Kasım 2000 programı hakkında güven duyulmamasının nedenleri arasında gösterilmekteydi (Uygur, 2001).

Kasım ayındaki program beklenildiği gibi olumlu sonuçlar vermemiştir. Çünkü likidite sıkışıklığına bağlı olarak, faizlerin aşırı yükselmesi, reel döviz kurunun aşırı değerlenmesi, TMSF'ye devredilen bankaların mali durumunun iyice bozulması, enflasyon hedefinin tutturulamaması ve devalüasyon beklentilerinin engellenememesi sonucunda sabit kur sisteminden, dalgalı kur sistemine geçiş yapıldı. Böylece 2000 yılında uygulanmaya başlayan program yerine, Şubat 2001'de Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı uygulanmaya başlandı (Doğruel ve Doğruel, 208: 2004).

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının temel hedefi, kamu borçlarının yükselmesine yol açan borç dinamiğini ve sürdürülemez hale gelen borç krizini ortadan kaldırıp, Türkiye ekonomisini, dış yardıma muhtaç olmayacak bir yapıya kavuşturmak şeklinde belirtilmiştir. Ayrıca; yurtiçi talebin daraltılması için kamu kesimi harcamalarını kıstak ve ihracatın teşvik edilmesi için ücret maliyetlerinden ve tarımsal ürün fiyatlarından sağlanacak tasarruflar öngörülmüştür. Bununla beraber; sosyal güvenlik, özelleştirme ve tarım kesimine yönelik yapısal nitelikli dönüşümler, döviz kuru nominal çıpasına dayalı para programı, bankacılık sektörü reformu, mali saydamlık ve mali yönetim ve son olarak özel yerli ve yabancı sermayenin Türkiye ekonomisindeki rolünün artırılması hedeflenmiştir (Yeldan, 2001).

Çizelge 7.13. Türkiye'de 1980-1993 Döneminde Fiyat Endeksleri ve Değişim Oranları (1987=100 ve 2003=100)

Yıl	TÜFE	Değişim (%)	TEFE	Değişim (%)	GSMH Fiyat Deflatörü	Değişim (%)
1994	9 115 875.3	106,3	10 624 984.6	120,7	4238,28	107,3
1995	17 137 845.6	88	19 762 471.4	86	7931,97	87,2
1996	30 911 933.2	80,4	34 775 574.7	76	14119,6	78
1997	57 411 782.7	85,7	63 218 658.5	81,8	25587,3	81,2
1998	106 017 629.8	84,7	108 629 842.8	71,8	44859,1	75,3
1999	174 787 793.1	64,9	166 270 384.3	53,1	69868,2	55,8
2000	270 777 960.1	54,9	251 801 510.5	51,4	105415	50,9
2001	418 081 170.4	54,4	406 911 241.0	61,6	163740	55,3
2002	606 217 697.1	45	610 773 772.7	50,1	236408,8	44,4
2003	759 590 774.4	25,3	767 131 858.6	25,6	289596	22,5
2004	839 955 478.4	10,6	852 206 781.7	11,1	317004,4	9,5
2005	122,65	7,72	122,3	2,66	300202	5,3

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler 1923-2004: 534, 2005 yılı için 2003=100

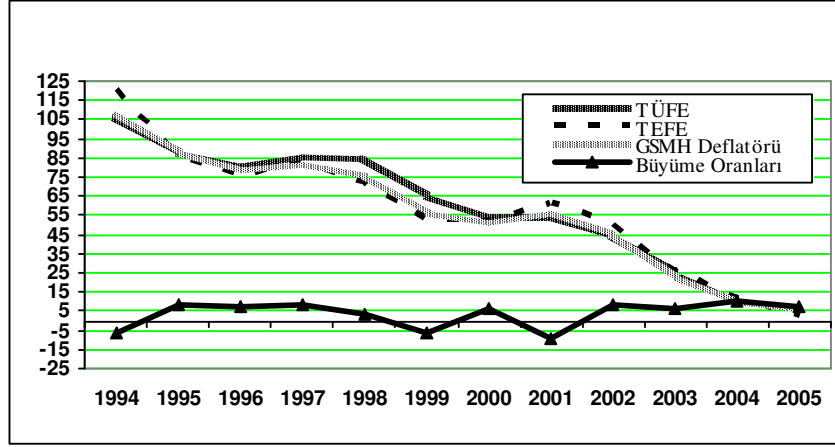
Çizelge 7.13'de Türkiye'de 1994-2005 döneminde gerçekleşen enflasyon oranları gösterilmektedir. Buna göre; Çizelge 7.13'de görüldüğü gibi; 5 Nisan kararlarının alındığı sene TÜFE değeri %106,3, TEFE değeri ise %120.7 oranıyla Cumhuriyet tarihinin en yüksek rakamlarına ulaşmıştır. 24 Ocak istikrar kararlarında olduğu gibi, 5 Nisan kararlarının alındığı 1994 yılında enflasyon üç haneli olarak gerçekleşmiş; ancak sonraki yıllarda düşüşler yaşanmış, 1999 yılında TÜFE; %106 değerinden %64,9'a, TEFE ise %120 değerinden %53,1 seviyesine kadar gerilemiştir. 1999 yılından itibaren ülkede yeniden bir kriz havası oluşmasına rağmen, enflasyon da ciddi artışlar görülmemiş ve 2001 Şubat krizi sonrasında, uygulama kararı alınan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programıyla beraber fiyatlar genel düzeyinde

sürekli azalmalar yaşanmıştır. 2005 yılı için hedeflenen TÜFE büyüklüğü %8, TEFE büyüklüğü ise %9,6 olarak hesaplanırken, TÜFE değeri %7,72, TEFE değeri ise %2,66 düzeyiyle beklentilerin altında gerçekleşmiştir. Ayrıca bu değerler TÜFE için 1969 yılı, TEFE için ise 1964 yılından beri en düşük rakamlar olarak dikkat çekmektedir. 1993 ile 2005 yılları arasında yıllık ortalama TÜFE değeri %59, TEFE değeri ise %57,66 olarak gerçekleşirken, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı öncesinde 1994 ile 2001 yılları arasında gerçekleşen TEFE ve TÜFE değerleri yıllık ortalama %76 düzeyinde gerçekleşmiş, programın uygulamaya konduğu andan sonraki yıllarda ekonomide gerçekleşen TEFE ve TÜFE değerleri ortalama %22 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu durumda Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının fiyat istikrarı bakımından başarılı olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Çizelge 7.14. Türkiye’de 1994-2005 Döneminde GSMH Büyüklüğü
(1987 Fiyatlarıyla)

Yıl	GSMH	
	Değer YTL	Büyüme Hızı (%)
1994	91 733 010.0	-6,1
1995	99 028 241.0	8
1996	106 079 778.0	7,1
1997	114 874 197.0	8,3
1998	119 303 117.0	3,9
1999	112 043 830.0	-6,1
2000	119 144 472	6,3
2001	107 783 063.0	-9,5
2002	116 337 624.0	7,9
2003	123 164 990.0	5,9
2004	135 308 023.0	9,9
2005	145 650 603.0	7,6

Çizelge 7.14, 1994-2005 dönemi için GSMH büyüklüklerini vermektedir. Buna göre, GSMH büyüme hızı 5 Nisan kararlarının alındığı yıl olan 1994 senesinde eksi %6 düzeyinde bir daralma yaşamıştır. Kararlar alındıktan sonraki yıl, 1995 senesinde ise %8 dolayında GSMH büyüme hızı yakalanmıştır. GSMH büyüme hızındaki dalgalanmalar 1999 yılına kadar devam etmiş ve 1999 krizinde yeniden daralma yaşanarak eksi %6 dolayında bir GSMH büyüme hızı yaşanmıştır. 2000 yılının Kasım ayında yürürlüğe giren programın beklentileri karşılayamaması ve Şubat 2001 krizinin de etkileriyle, GSMH büyüme hızı eksi %9,5 ile 1945 yılından beri en düşük değer olarak gerçekleşmiştir ve bu değer son 50 yılın en önemli ekonomik daralma düzeyi olmuştur. 1994 yılı ile 2005 yılı arasında gerçekleşen yıllık ortalama GSMH büyüme hızı %3’tür. Ayrıca 1994 ile 2001 yılları arasındaki dönemde ortalama GSMH büyüme hızı %1,48 olarak gerçekleşirken, 2001 yılında Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının devreye girmesinden itibaren GSMH büyüme hızı yeniden yükselmeye başlamış, program sonrasında yıllık ortalama büyüme hızı %5,9 olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılında GSMH büyüme hızı; %5 olarak hedeflenmesine rağmen, beklentilerin üstünde gerçekleşerek %7,6 düzeyinde bir büyüme hızı yakalanmıştır. Bu rakamlara göre; Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, GSMH büyüme hızındaki istikrar bakımından başarılı kabul edilmektedir.

Şekil 7.7. Türkiye'de 1994-2005 Dönemi Enflasyon ve Büyüme Oranları (Yüzde Değişim)
Kaynak: Çizelge 7.13 ve Çizelge 7.14'ten Düzenlenmiştir

Şekil 7.7' de görüldüğü gibi 5 Nisan 1994 kararlarından itibaren TEFE ve TÜFE değerleri üç haneli rakamlardan, sürekli gerileyerek 2005 yılı sonu itibariyle tek haneli rakamlara gerilemiştir. Bununla beraber bu süreçte, GSMH büyüme hızında aşırı bir dalgalanma yaşanmamış; ancak 1994, 1999 ve 2001 yıllarında, üç kere negatif değer almıştır. Şekil 7.7'de görüldüğü gibi 1994-2005 yılları arasında genel olarak enflasyon oranlarının yüksek olduğu dönemlerde ekonomik büyüme oranlarının düştüğü gözlenirken, enflasyonun düşüş gösterdiği dönemlerde ise genel olarak büyüme oranlarının arttığı görülmektedir. Özellikle 2001 Şubat krizinden sonra, TÜFE, TEFE ve GSMH fiyat deflatörü cinsinden enflasyon oranlarında sürekli düşüşler karşısında, büyüme oranlarında sürekli artışların yaşandığı görülmüştür. Şekil 7.7'den, 2002-2005 döneminde enflasyon oranları ile büyüme oranları arasındaki negatif yönlü ilişki rahat bir şekilde görülebilmektedir

7.5. Türkiye'de Dönemler İtibariyle Enflasyon ve Büyüme Oranları

Cumhuriyet sonrasında Türkiye ekonomisinde fiyat hareketleri ve GSMH büyüme hızı arasındaki ilişki belirli dönemlere ayrılarak incelendiğinde, enflasyon oranlarıyla büyüme oranları arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğu Çizelge 7.15'den görülmektedir

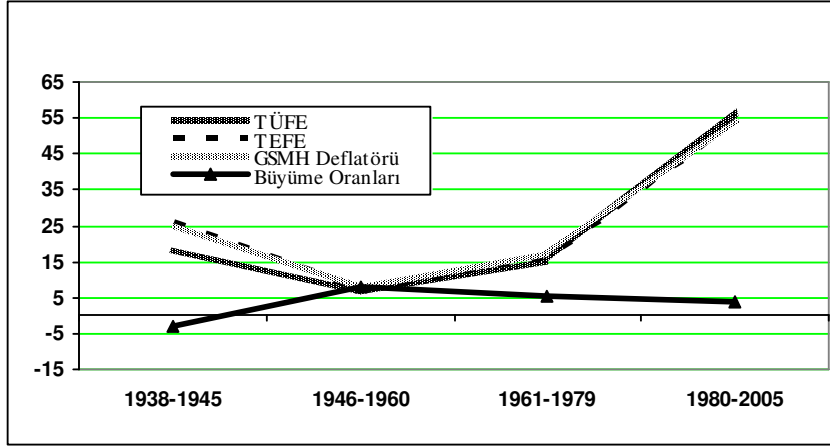
Çizelge 7.15. Dönemler İtibariyle Türkiye'de Fiyat Hareketleri ve GSMH Büyüme Hızı

Dönemler	TÜFE (%)	TEFE (%)	GSMH deflatörü (%)	GSMH büyüme hızı (%)
1938-1945	18,3	25,9	24,7	-2,9
1946-1960	6,8	7,1	7,4	8,0
1961-1979	15,5	15,9	16,9	5,3
1980-2005	56,5	54,2	54,8	3,9

Kaynak:Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler, 2005

1923 ile 1938 yılları arasında daha önce belirtildiği gibi, enflasyona ait veriler bulunamadığından dolayı, GSMH büyüme hızıyla ilgili ilişki kurulamayacağı sebebiyle inceleme 1938 yılından itibaren başlamaktadır

Atatürk'ün 1938 yılında ölümünden itibaren, İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1946 yılına kadar geçen süreci kapsayan, 1938-1945 yılları arasındaki dönemde, yıllık ortalama TÜFE değeri %18,3, TEFE değeri %25,9, GSMH deflatörü %24,7, GSMH büyüme hızı ise ortalama eksi %2,9 olarak gerçekleşmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın ve Türkiye'de çok partili seçimlerin başladığı ve biri 1946 yılında diğeri ise 1958 yılında olmak üzere IMF gözetiminde devalüasyonların yaşandığı konjonktür olan 1946 ile 1960 yılları arasındaki dönemde, TÜFE değeri %6,8, TEFE değeri %7,1, GSMH deflatörü %7,4, GSMH büyüme hızı ise %8 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de 1963 yılından itibaren planlı döneme geçişin başladığı ve ithal ikameci sanayileşmenin önem kazandığı 1961 ile 1979 yılları arasında TÜFE değerleri %15,5, TEFE değerleri %15,9, GSMH deflatörü %16,9 ve GSMH büyüme hızı %5,3 olarak gerçekleşmiştir. İthal ikameci sanayileşme yerine, devletin piyasaya müdahale etmediği ve dışa açık bir ekonominin temellerinin atıldığı 24 Ocak 1980 kararlarıyla, ekonomide büyük krizlerin yaşandığı 1994, 1999 ve 2001 yıllarını da kapsayan, 1980 ile 2005 yılları arasındaki dönemde gerçekleşen yıllık ortalama TÜFE değeri %56,5, TEFE değeri %54,2, GSMH deflatörü %54,8 ve GSMH büyüme hızı %3,9 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Şekil 7.8. Türkiye'de Dönemler İtibariyle Enflasyon ve Büyüme Oranları (Yüzde Değişim)

Kaynak: Çizelge 7.15'ten Düzenlenmiştir.

Dönemler itibariyle gerçekleşen fiyat hareketleri ve GSMH büyüme hızı incelendiğinde, 1938 ile 1945 yılları arasında fiyatlar genel düzeyinde artışlar, enflasyonu iki haneli değerlere ulaştırmıştır. Buna karşılık, söz konusu dönemde büyüme hızının negatif değere dönüşmesiyle ekonomide gerileme yaşanmıştır. 1946 ile 1960 yılları arasında ise fiyatlar genel düzeyindeki azalmalara bağlı olarak, enflasyon tek haneli rakamlara düşerek bu dönemde enflasyon ılımlı düzeyde gerçekleşmiştir. Bu dönemde GSMH büyüme hızında ise önemli artışlar yaşanmış ve bir önceki dönemin aksine ekonomik büyüme %8 ile diğer dönemlere göre en yüksek değere ulaşmıştır.

1961 ile 1979 yılları arasında ise, enflasyon oranlarının tekrar yükselişe geçmesiyle, enflasyon oranları tekrar iki haneli rakamlara ulaşmıştır. 1961-1979 döneminde enflasyon oranlarında görülen artış, bir önceki döneme göre büyüme oranlarında daha düşük bir oranda artışa neden olmuştur. 1980-2005 döneminde ise, ortalama enflasyon rakamlarının önceki dönemlere göre yüksek oranda seyretmiş olması, ortalama olarak büyüme oranlarının da önceki dönemlere göre azalmasında etken olmuştur. Sonuç olarak, Türkiye’de enflasyon ve ekonomik büyüme verilerinin dönemlere ayrılarak incelenmesi sonucunda; her dönem için hesaplanan ortalama enflasyon oranlarıyla, büyüme oranları arasında ters yönlü ilişkinin olduğu görülmektedir. Şekil 7.8, bu ilişkiyi net bir şekilde yansıtmaktadır.

8. TÜRKİYE'DE ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN EKONOMETRİK MODELİ

8.1. Veri Seti

Çalışmada kullanılan veriler, IMF International Financial Statistics (IFS)'den alınmıştır. Veriler üçer aylık olup, her bir değişkenin bir önceki döneme göre gösterdiği % değişim esas alınmıştır. Tüketici fiyat endeksi (TÜFE), gayrisafi yurtiçi hasıla deflatörü (GDEF) ve reel gayrisafi yurtiçi hasıla (RGSYH) verileri 1988:1-2005:4 dönemini, toptan eşya fiyat endeksini (TEFE) gösteren veriler ise 1988:1-2004:4 dönemini kapsamaktadır. Tüm verilerde baz yılı (2000=100) alınmış olup, mevsimsellikten arındırılmışlardır.

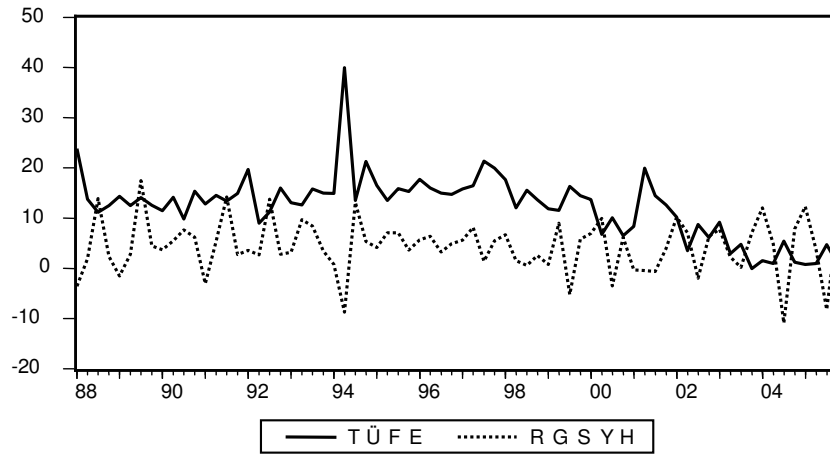
8.2. Enflasyon ve Büyüme Değişkenlerinin Temel İstatistiksel Özellikleri

Bu çalışmada enflasyon-büyüme arasındaki ilişkiler test edilmeden önce, mevsimsellikten arındırılmış zaman serilerinin temel istatistik özellikleri incelenmiş ve sonrasında değişkenler arasındaki muhtemel nedensellik ilişkileri incelenmeye çalışılmıştır. Çizelge 8.1, çalışmada kullanılan enflasyon ve büyüme serilerinin istatistiksel özelliklerini göstermektedir.

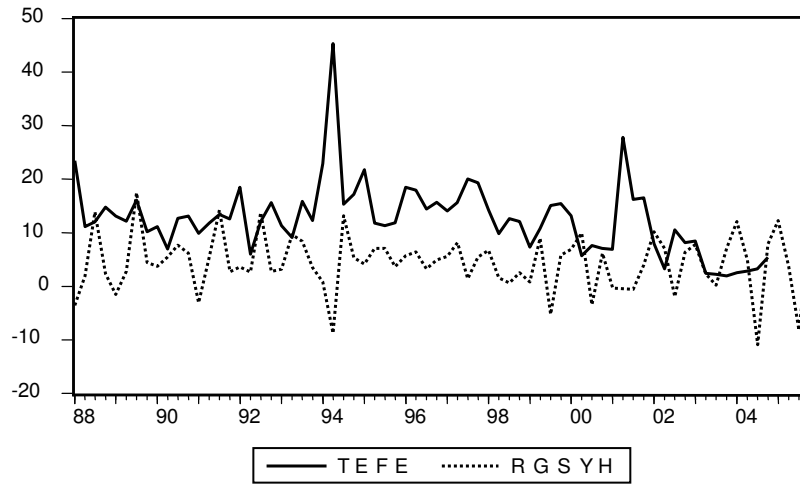
Çizelge 8.1. Değişkenlerin Temel İstatistiksel Özellikleri

Değişkenler	Maksimum	Minimum	Ortalama	Standart Sapma
TÜFE	39.96	-0.05	12.33	6.40
TEFE	45.28	1.94	12.57	6.73
GDEF	47.73	-4.32	12.99	8.62
RGSYH	17.45	-10.86	4.37	5.30

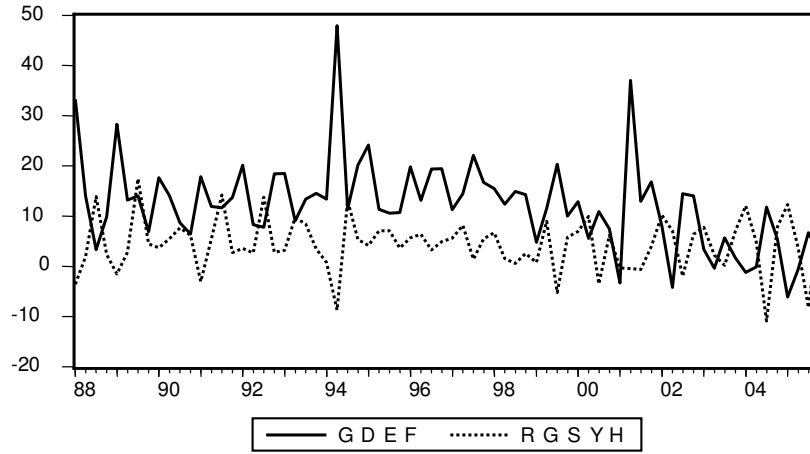
Çizelge 8.1'de enflasyon göstergelerinin, büyüme göstergesi olarak tanımlanan RGSYH göstergesine göre hem ortalama hem de standart sapma değerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin, söz konusu dönemde her üç fiyat endeksine göre hesaplanan üç aylık ortalama enflasyon oranları yaklaşık % 12 civarında iken, büyüme oranı ise % 4.38 olarak hesaplanmıştır. Değişkenliğin derecesini ölçen standart sapma değerlerine göre ise, büyüme oranının standart sapmasının, enflasyon oranlarını ölçen fiyat endekslerinin standart sapmasından daha düşük olduğu görülmektedir. 8.62 değeri ile GDEF fiyat endeksi enflasyon oranlarını ölçen diğer iki endekse göre değişkenliğin en fazla yaşandığı endekstir. Enflasyon ve büyüme oranları arasındaki değişkenliğin boyutunu ve değişkenler arasındaki muhtemel ilişkileri yansıtan Şekiller aşağıda verilmektedir.

Şekil 8. 1. TüFE Cinsinden Enflasyon ve Büyüme Oranları (%)
(Mevsimsellikten Arındırılmış)

Şekil 8. 2. TEFE Cinsinden Enflasyon ve Büyüme Oranları (%)
(Mevsimsellikten Arındırılmış)

Şekil 8.3. GSYH Deflatörü Cinsinden Enflasyon ve Büyüme Oranları (%)
(Mevsimsellikten Arındırılmış)

Yukarıdaki şekillerden, Türkiye’de 1988-2005 döneminde enflasyon göstergeleri ile büyüme göstergeleri arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Şekil yöntemi, iki değişken arasındaki ilişkinin yönünü göstermesine rağmen, bu değişkenler arasındaki ilişkinin derecesini göstermemektedir. Dolayısıyla, iki değişken arasındaki ilişkinin hem yönünü hem de derecesini ölçmekte, korelasyon katsayısı kullanılmaktadır. Bu çalışmada, büyüme ile her bir enflasyon göstergesi arasındaki korelasyon katsayılarını incelediğimizde, büyüme ve TÜFE değişkeni arasında eksi 0.25, büyüme ve TEFE arasında eksi 0.23 ve büyüme ile GDEF arasında ise eksi 0.43 korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Bu korelasyon katsayıları, RGSYH ile seçilen tüm enflasyon göstergeleri arasında negatif yönlü bir ilişkiyi göstermesinin yanında, büyümenin en fazla ilişkili olduğu enflasyon göstergesinin GDEF olduğunu ortaya koymaktadır. Korelasyon katsayısı, değişkenler arasındaki negatif yönlü bir ilişkiyi göstermesine rağmen, seriler arasındaki nedensellik ilişkisinin yönünü göstermekten uzaktır. Dolayısıyla, enflasyon ve büyüme değişkenleri arasında görülen negatif yönlü ilişkinin, neden-sonuç ilişkileri çerçevesinde değişkenlerin zaman serisi özellikleri dikkate alınarak incelenmesi önem arz etmektedir.

8.3. Metodoloji ve Ampirik Sonuçlar

İki değişken arasındaki nedenselliğin yönünün ampirik olarak test edilebilmesine ilişkin farklı yaklaşımlar olmasına rağmen, ampirik çalışmalarda Granger (1969) nedensellik testi uygulama kolaylığı sebebiyle en çok tercih edilen bir yöntemdir. Ancak bu test yönteminin analizlerde kullanılabilmesi için, öncelikle değişkenlerin durağanlık özelliklerine sahip olup olmadıklarının incelenmesi gerekmektedir. Bu amaçla çalışmada öncelikli olarak değişkenlerin durağan olup olmadıkları test edilmiş ve sonrasında değişkenlere uygulanan nedensellik testinin sonuçlarına yer verilmiştir.

8.3.1. Birim Kök Testi

Genel olarak geleneksel tahmin yöntemlerini kullanan ekonometrik çalışmalarda, değişkenlerin kovaryansının ve ortalamasının sabit ve zamandan bağımsız olduğu varsayılmaktadır. Ancak, makro değişkenlere uygulanan birim kök testleri sonucu bu varsayımların her zaman geçerli olmadığı ortaya çıkmıştır. Durağan olmayan veya birim kök içeren değişkenler zaman içerisinde ortalaması ve varyansı değişen değişkenlerdir. Birim kök içeren, yani durağan olmayan değişkenler üzerinde yapılan EKK yönteminin testi güvenilir olmayan sonuçlara yol açacağı belirtilmiş ve bu tür tahminlere “sahte regresyon” analizleri denilmiştir (Ertek, 1996: 379-380). Sahte regresyon durumunun ortaya çıkmaması için önce serilerin durağan olup olmadıklarının test edilmesi ve durağan değilse durağan hale getirilmeleri gerekmektedir.

Bu çalışmada enflasyon ve büyüme değişkenlerinin durağan olup olmadıklarının belirlenebilmesi için (1) ve (2) numaralı denklemlerle ifade edilen genişletilmiş Dickey-Fuller (Augmented Dickey Fuller-ADF) ve Phillips-Perron (PP) testlerinden yararlanılmıştır.

$$\Delta y_t = \alpha + \beta t + \delta y_{t-1} + \sum_{i=1}^n \gamma_i \Delta y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (1)$$

$$\Delta y_t = \alpha + \beta t + \delta y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (2)$$

(1) ve (2) nolu regresyon denklemlerindeki y durağanlık testine konu olan değişkeni, Δ birinci derece fark operatörünü, t doğrusal zaman trendini, ε hata terimini, n ise bağımlı değişken gecikme sayısını göstermektedir. Denklem (1)'deki gecikme sayısı genelde Akaike veya Schwarz bilgi kriterleri kullanılarak belirlenmektedir. Bu çalışmada Schwarz bilgi kriterinin kullanılması tercih edilmiştir.

ADF ve PP testleri, yukarıdaki denklemlerde yer alan δ katsayısının sıfıra eşit olup olmadığını test eder. Bu sınama, ADF ve PP- t istatistiklerinden elde edilen değerlerin MacKinnon kritik değerlerinin karşılaştırılmasına dayanır. Eğer hesaplanan ADF ve PP- t istatistikleri MacKinnon kritik değerlerinden mutlak anlamda büyükse ele alınan zaman serisi durağan demektir. Aksi takdirde seri durağan değildir ve durağanlığı sağlanıncaya kadar farkının alınması gerekir.

Çizelge 8.2'de (1) ve (2) nolu denklemlerinin çözümü sonucu elde edilen ADF ve PP birim kök test sonuçlarına yer verilmektedir

Çizelge 8. 2. ADF ve PP Birim Kök Testleri Sonuçları

	Augmented Dickey – Fuller (ADF)		Phillips-Perron (PP)	
Değişkenler	Sabit, Trendsiz	Sabit, Trendli	Sabit, Trendsiz	Sabit, Trendli
RGSYH	-10.141 ^a (1)	-8.202 ^a (2)	-11.063 ^a	-17.576 ^a
TÜFE	-2.219 ^b (1)	-3.065 ^b (1)	-4.636 ^a	-5.896 ^a
TEFE	-5.084 ^a (0)	-5.434 ^a (0)	-5.208 ^a	-5.553 ^a
GDEF	-7.245 ^a (0)	-8.194 ^a (0)	-7.412 ^a	-8.205 ^a
- Parantez içindeki değerler Schwarz bilgi kriterine göre belirlenen optimum gecikme uzunluklarını göstermektedir. - ADF ve PP test istatistikleri, MacKinnon (1996) kritik değerlerine dayanmaktadır. - a, katsayıların seviye değerinde %1 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. - b, katsayıların seviye değerinde durağan olmadıklarını, birinci farklarında durağan olduklarını göstermektedir.				

ADF birim kök test sonuçları, TÜFE haricinde diğer tüm değişkenlerin seviye değerinde durağan olduklarını gösterirken, PP test sonuçları ise tüm değişkenlerin seviye değerinde birim kök içermediğini yani durağan olduklarını göstermektedir. Teknik ifadeyle seriler $I(0)$ 'dır. Bu sonuçlar, değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin araştırılmasında standart Granger nedensellik testinin yapılmasına imkan tanımakta, eşbütünleşme analizinin yapılmasını ise gerektirmemektedir.

8.3.2. Granger Nedensellik Testi

Granger (1969) tarafından geliştirilen Granger nedensellik testi (3) ve (4) nolu denklemlerin tahmin edilmesine dayanmaktadır.

$$Y_t = \alpha_1 + \sum_{i=1}^m \beta_{1i} Y_{t-i} + \sum_{i=1}^n \gamma_{1i} X_{t-i} + \varepsilon_t \quad (3)$$

$$X_t = \alpha_2 + \sum_{i=1}^m \beta_{2i} X_{t-i} + \sum_{i=1}^n \gamma_{2i} Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (4)$$

Granger nedensellik testi yukarıdaki denklemlerde hata teriminden önce yer alan açıklayıcı değişkenin gecikmeli değerlerinin katsayılarının grup halinde sıfıra eşit olup olmadığına dayanmaktadır. (3) nolu denklemdeki γ_{1i} katsayıları belirli bir anlamlılık düzeyinde sıfırdan farklı bulunursa, X'in Y'nin nedeni sonucuna ulaşılır. Aynı şekilde (4) nolu denklemde γ_{2i} katsayılarının belirli bir anlamlılık düzeyinde sıfırdan farklı olması da Y'nin X'in nedeni olduğunu göstergesidir. Bu durum, X ile Y arasında karşılıklı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Sadece (3) nolu denklemdeki γ_{1i} katsayıları sıfırdan farklı ise X'den Y'ye doğru, sadece (4) nolu denklemdeki γ_{2i} katsayıları sıfırdan farklı ise X'den Y'ye doğru tek yönlü nedenselliğin olduğu anlaşılır. Hem γ_{1i} hem de γ_{2i} katsayıları sıfırdan farklı değil ise, bu iki değişken arasında herhangi bir ilişkinin olmadığına karar verilir.

Yukarıdaki denklemler kullanılarak RGSYH ile TÜFE, TEFE ve GDEF değişkenleri arasında nedensellik ilişkisinin olup olmadığına ilişkin test sonuçları Çizelge 8.3’te sunulmuştur.

Çizelge 8.3. Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Açıklayıcı değişken	F-İstatistiği	P-değeri	Nedensellik
RGSYH	TÜFE (1)	1.042	0.311	Yok
TÜFE	RGSYH (1)	0.350	0.555	Yok
RGSYH	TEFE (1)	0.001	0.969	Yok
TEFE	RGSYH (1)	0.028	0.865	Yok
RGSYH	GDEF (2)	6.443	0.003*	Var
GDEF	RGSYH (2)	0.343	0.559	Yok

*, %1 düzeyinde anlamlı olduğunu gösterir.

Parantez içindeki rakamlar Schwarz bilgi kriterine göre belirlenen optimal gecikme uzunluklarını göstermektedir.

F testi, açıklayıcı değişkenlerin katsayılarına beraber uygulanmaktadır.

Elde edilen bulgular, enflasyon göstergesi olarak seçilen değişkenlerden TÜFE ve TEFE’nin ekonomik büyüme ile bir nedensellik ilişkisi içerisinde olmadığını gösterirken, enflasyon oranlarını gösteren GDEF ile büyüme arasında, enflasyondan büyümeye doğru % 5 anlamlılık düzeyinde tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, ekonomik büyüme ile enflasyon oranları arasındaki nedensellik ilişkisinin seçilen enflasyon göstergesine göre duyarlı olduğunu açıklamaktadır. GDEF cinsinden enflasyon oranları büyüme oranlarını etkilerken, büyüme oranları enflasyon oranlarını etkilememektedir.

Ekonomik büyüme ile enflasyon değişkeni arasında tek yönlü bir ilişkinin olduğu belirlendikten sonra, bu iki değişken arasındaki ilişkinin yönü ve etkilenme oranının belirlenmesi için EKK yöntemi yardımıyla regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizinin sonuçları Çizelge 8. 4’te gösterilmiştir.

Büyümenin sonuç, enflasyonun neden değişkeni olarak yer aldığı Çizelge 8.4’teki regresyon analizinin sonuçları, istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Hem GDEF değişkeninin hem de sabit teriminin t değerleri, istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı çıkmıştır. DW istatistiğinin 2.11 çıkması, modelin hata terimleri arasında ardışık bağımlılık probleminin yaşanmadığını göstermektedir. Modelin determinasyon katsayısı (R^2) 0.18 olarak tespit edilmiştir. Büyümei etkileyen enflasyon dışında diğer değişkenlerin modelde yer almadığı düşünüldüğünde, bu sonucun çıkması normal olarak kabul edilebilir.

Çizelge 8. 4: Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken = RGSYH			
Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistik Değeri
Sabit	7.478	0.973	7.679 (0.0000)*
GDEF	-0.252	0.064	-3.930 (0.0002)*
$R^2 = 0.18$	D-W = 2.11	F ist. = 15.45	F (olasılık)= 0.000*
*, %1 düzeyinde anlamlı olduklarını gösterir.			

Regresyon analizinin sonuçları, Türkiye’de GDEF cinsinden enflasyon-ekonomik büyüme ilişkisinin negatif yönlü olduğunu açıklamaktadır. Enflasyon katsayısının işaretinin negatif olması, bunu göstermektedir. EKK sonuçları, Türkiye’de 1988:1-2005:4 döneminde, enflasyon oranlarındaki %10’luk bir artışın, büyümeyi %2,5 oranında azaltacağını açıklamaktadır.

Bu çalışmada TÜFE ve TEFE bağlamında ölçülen enflasyon ile büyüme arasında ise bir nedensellik ilişkisi saptanamamıştır. Bu sonuç, Berber ve Artan (2004) ve Karaca (2003)’ün standart Granger nedensellik testlerini kullanarak, enflasyon-büyüme ilişkisine ait elde etmiş oldukları nedensellik bulgularıyla örtüşmemektedir. Berber ve Altan (2004) TÜFE ve TEFE endekslerini, Karaca (2003) ise sadece TÜFE endeksini kullanarak, çalışmalarında enflasyondan büyümeye doğru tek yönlü negatif bir nedensellik ilişkisine rastlamışlardır. Bu çalışmada aynı endeksler ve aynı test yöntemi kullanılarak aynı sonucun elde edilememesini, analiz yapılan dönem uzunluğunun farklılığına ve/veya ekonometrik analizde kullanılan değişkenlere ait veri setinin farklı kaynaklardan elde edilmesine bağlayabiliriz. Bu çalışmada, TÜFE ve TEFE endeksi dışında bir diğer enflasyon değişkeni olarak GDEF endeksinin de kullanılması, bu çalışmayı yukarıda bahsedilen çalışmalardan bir yönüyle farklı kılmaktadır.

Bununla birlikte bu çalışmada, GDEF endeksi bağlamında enflasyondan büyümeye doğru tek yönlü negatif bir ilişki bulunmuş, aynı türden ilişkiye TEFE ve TÜFE enflasyon endekslerinin kullanıldığı, Berber ve Altan (2004) ve Karaca (2003)’ün çalışmalarında da rastlanmıştır. Dolayısıyla, enflasyon oranlarını ölçen farklı fiyat endekslerinin gözetilmediği durumda, bu çalışmanın sonuçları yukarıda adı geçen çalışmaların ampirik bulgularını desteklediğini ve bu yönüyle de benzerlik taşıdığını söyleyebiliriz.

9. SONUÇ

Türkiye’de enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisinin araştırıldığı bu çalışmada öncelikle bu konuyla ilgili iktisadi kuramlara ait teorik yaklaşımlar araştırılmıştır. Teorik yaklaşımların incelenmesinin sonucunda bu konu hakkında kesin bir yargı ve sağlam bir altyapı oluşturulmadığı bulunmuştur.

Daha sonraki süreçte, enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisi ile ilgili literatür araştırması yapılmıştır. Bu konu hakkında yapılan araştırmalar İkinci Dünya Savaşı sonrasında hızlanmış ve bu dönemde yapılan araştırmaların sonucunda enflasyonun ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği bulunmuştur, 1970’li yıllardan itibaren yapılan araştırmaların sonucunda ise negatif yönde bir etkileşim söz konusu olmuştur. Ayrıca yapılan bazı çalışmaların sonucunda, enflasyon ile ekonomik büyüme arasında hiçbir ilişkinin olmadığı bulunurken, bazı çalışmalarda ise belirli bir eşik değeri bulunmuş ve bu değere kadar enflasyon ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilerken, bu değerden itibaren negatif etkilediği bulunmuştur. Literatür çalışmasında bu konuyla ilgili çok sayıda yazılı eserin incelenmesi sonucunda; genel kabul gören, kesin bir yargı ve net bir sonuç bulunamamıştır.

Bir sonraki süreçte ise enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisi ile ilgili Türkiye ekonomisinde tarihsel süreçte gerçekleşen değerler incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken, Türkiye ekonomisine ait enflasyon rakamları ile GSMH büyüme hızı rakamları kullanılmıştır. Bu ekonomik büyüklükler arasındaki ilişki incelenirken, Türkiye’nin ekonomi tarihi, Cumhuriyetin ilan edildiği 1923 yılından, 2005 yılına kadar geçen süreçte, dönemin içinde bulunduğu konjonktüre dayanarak, belirli tarihlere göre gruplara ayrılmıştır. Buna göre; 1923 yılında Cumhuriyetin ilanından, çok partili siyasi hayatın başlangıcına kadar geçen süreç bir bölüme; çok partili sistemden, planlı kalkınma dönemine geçiş yılları olan 1960’lı yıllara kadar olan süreç başka bir bölüme; ithal ikameci planlı kalkınma döneminden, 24 Ocak 1980 kararlarıyla beraber dış ticarete serbestleşmenin getirildiği döneme kadar geçen süreç başka bir bölüme; 1980 yılından 2005 yılına kadar geçen süreç ise yine başka bir bölüme ayrılarak incelenmiştir. Türkiye ekonomisinde dönemler itibarıyla gerçekleşen, enflasyon artış oranları ve ekonomik büyüme artış hızlarının gelişimine bakıldığında; her dönem için enflasyon rakamlarıyla, GSMH büyüme hızı arasında negatif bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Çalışmanın son bölümünü oluşturan ekonometrik analiz kısmında ise, Türkiye’de enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisi Granger nedensellik analizi yöntemiyle test edilmiştir. 1988:1-2005:4 dönemi üçer aylık mevsimsel düzeltilmiş TÜFE, TEFE ve GSYH deflatörü ve reel GSYH serilerinin kullanıldığı çalışmanın sonuçları, GSYH deflatöründen reel GSYH’ya doğru tek yönlü negatif bir nedensellik ilişkisi olduğunu göstermiştir. TEFE ve TÜFE cinsinden enflasyon oranlarıyla büyüme oranları arasında ise anlamlı bir nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir. Bu sonuçlar, büyümenin seçilen enflasyon göstergesine karşı duyarlı olduğunu göstermesi açısından, Türkiye üzerine yapılan diğer ampirik çalışmalardan ayrılmaktadır.

Bağımlı değişken olarak reel GSYH, açıklayıcı değişken olarak da GSYH Deflatörünün kullanıldığı modele ilişkin regresyon analizinin sonuçları ise, GSYH Deflatörü cinsinden enflasyon oranındaki % 10'luk bir artışın büyümeyi % 2,5 oranında azaltacağını göstermiştir. Elde edilen bu sonuç, Türkiye'de fiyat istikrarını sağlamaya yönelik politikaların büyüme üzerinde olumlu etkilerinin olacağını göstermesi açısından önemlidir. Nitekim son yıllarda fiyat istikrarını sağlamaya dönük iktisat politikalarının izlenmesi sonucunda, enflasyon oranlarının çift haneli rakamlardan tek haneli rakamlara düşmesi ve bunun neticesinde Türkiye'nin sürdürülebilir bir büyüme hızına ulaşması, bunun açık bir göstergesidir.

Özellikle Türkiye'de, 2001 yılından itibaren uygulanmaya konulan, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programında uygulanan sıkı para ve sıkı maliye politikası, dövizin dalgalanmaya bırakılarak aşırı değerli Türk Lirasının oluşturduğu sorunlara çözüm bulunması, kamu finansman dengesinin güçlendirilerek, bankacılık sektöründe hızlı bir düzenlenmeye gidilmesi, bütün bunlar yapılırken kurumların esnek ve şeffaf bir altyapıya kavuşmaları ve 58. Hükümet zamanında kabul edilen programın 59. Hükümetin döneminde de ısrarlı ve disiplinli bir şekilde uygulanması sonucunda, enflasyon rakamları hızlı bir şekilde düşmeye başlamıştır. Aynı süreçte, Türkiye ekonomisi hızlı bir büyüme trendi yakalamış ve ekonomik büyüme rakamları beklentilerin üstünde gerçekleşmeye başlamıştır. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı sonrasında gerçekleşen enflasyon ve büyüme rakamları, Türkiye'de enflasyonla ekonomik büyüme arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu görüşünü desteklemektedir.

Buna göre; yeniden yüksek rakamlı enflasyon değerleriyle karşılaşmamak için, enflasyonu körükleyen durumlar ortadan kaldırılmalı, öncelikli hedef fiyat istikrarı olmalı, fiyat istikrarını sağlamak için enflasyon hedeflemesinde belirsizlikler ortadan kaldırılarak, makul düzeyde bir hedef enflasyon belirlenmeli ve buna uygun politikalar izlenmelidir. Ayrıca uygulanacak politikalar sonucunda fiyat istikrarı sürekli hale getirilmelidir. Bununla beraber; ekonomideki borç yükü azaltılarak, düşük seviyelere çekilmesi ve bütçe açıklarının giderilmesine yönelik politikalar uygulanması ekonomi üzerinde beklentilerin iyimser hale getireceği için enflasyonla mücadelede önem verilmesi gereken diğer konulardır.

Ekonomik büyüme rakamlarının yüksek düzeyde gerçekleşmesi için sadece enflasyon düzeyini düşürmek ve enflasyonla mücadele edecek politikalar uygulamak yeterli olmamaktadır. Türkiye'de enflasyon düşürülürken, aynı zamanda ekonomik büyümenin önünde engel teşkil eden kısa ve uzun dönemli belirsizlikler ortadan kaldırılmalı, ekonomik büyümeyi sürekli hale getirecek şekilde politikalar izlenmelidir. Ayrıca, Türkiye ekonomisinin büyümesi için, hızlı bir sanayileşmeye, finansal sistemin sağlıklı bir yapıya kavuşmasına, verimli yatırımların artmasına, ülkeye daha çok yabancı sermaye çekerek reel yatırımların hızlandırılmasına, teknolojik yatırımların artırarak bilgi çağına yakalamaya, uluslararası rekabette boy gösterebilmek için Ar-Ge faaliyetlerine önem vermeye, ülkenin en önemli döviz kaynaklarından birisi olan ihracatın artırılması için gerekli olan destek ve güvenin sağlanmasına, ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- ACAR, Y., 2002. İktisadi Büyüme Ve Büyüme Modelleri, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Vipaş Yayınevi, Bursa, 171s.
- AHMED S. ve MORTAZA G., 2005. "Inflation and Economic Growth in Bangladesh: 1981-2005" Policy Analysis Unit, Working Paper Series, Bangladesh, WP: 0604.
- AKGÜÇ, Ö., 1991. Ekonomide Gerçeği Arayış, Bağlam Yayınları, İstanbul, 464s.
- AKTAN, C. C., 2000. "Monetarizm ve Rasyonel Beklentiler Teorisi", Politik İktisat, Anadolu Matbaacılık, İzmir,
http://www.canaktan.org/ekonomi/anayasal_iktisat/monetarizm/aktan-monetarizm.htm
(10.10.2005).
- AMBLER S. ve CARDIA E., 1998. "Testing the Link Between Inflation and Growth", Price Stability, Inflation Targets and Monetary Policy-Proceedings of a Conference, Held by The Bank of Canada, May 1997 Ottawa, Bank of Canada, ss:89-116.
- ANDRES J., HERNANDO I., ve SALİDO J. D. L., 2002. "The Role of Financial System in the Growth-Inflation Link: the OECD Experience", Working Papers, Banco de Espana, No. 9920.
- ARAİ M., KİNNWALL M., ve THOURSİE P. S., 2002. "Cyclical and Causal Patterns of Inflation and GDP Growth," Research Papers in Economics, Stockholm University, Department of Economics.
- ARISOY E. ve DEMİR R., 2001. Eğitim, Haberleşme ve Ticari Serbestliğin Ekonomik Büyümeğe Katkısı,
<http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/ekim2001/egitim.htm>, (10.10.2005).
- ARTAN S., 2006. "Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Enflasyon ve Büyüme : Yatay-Kesit ve Panel Veri Analizi", İktisat İşletme ve Finans, Yıl.21, Sayı:239, ss: 108-124.
- ARTAN, S., 2006. "Türkiye'de Enflasyon, Enflasyon Belirsizliği ve Büyüme", Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metinleri, Ankara, 2006/14.
- AŞIRIM O., 1995. "Output Inflation Tradeoff: Evidence From Turkey", The Central Bank of the Republic of Turkey, Research Department, Discussion Paper No: 9506.
- ATILGAN, H., 2004. Vergilemenin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye'deki Durumunun Analizi, T.C. Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Ankara, 293s.
- AVCI, N., 1988. "Bütçe ve Para Politikalarının Makroekonomik Etkileri", Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, Ankara, 64s.
- BARRO, R. J., 1995. "Inflation and Growth," NBER Working Papers, No: 5326.

- _____, R. J., 1991. "Economic Growth in a Cross Section of Countries," NBER Working Papers, No: 3120.
- BASSANINI A. ve SCARPETTA S., 2001. "Does Human Capital Matter for Growth in OECD Countries? Evidence From Pooled Mean-Group Estimates", OECD Economics Working Paper, No: 282.
- BERBER M. ve ARTAN S., 2004. "Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği", Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metinleri, 2004/21.
- BERKSOY, T., 1998. "Vatandaş, Enflasyon ve Gündelik Hayat", TÜSİAD Görüş Dergisi, Sayı:35, ss:12-19.
- BERKSOY, T., DOĞRUEL, A. S., DOĞRUEL, F., İNSEL, A. ve SUNGUR, N., 1996. Türkiye'de Enflasyon, Türkiye İhracatçılar Meclisi Yayınları, No:8, 95s.
- BLACK, C. D., DOWD, M. R. ve KEITH K., 2001. "The Inflation/Growth Relationship: Evidence from State Panel Data", Applied Economics Letters, 8(12), ss: 771-74.
- BLOOM, D. E., CANNING, D. ve SEVILLA, J., 2001. "The Effect of Health on Economic Growth: Theory and Evidence, NBER Working Papers, No: 8587.
- BOCUTOĞLU, E., BERBER M. ve ÇELİK, K.. 2004, Makro İktisada Giriş, Derya Kitabevi, Trabzon, 279s.
- BRUNO, M. ve EASTERLY, W., 1996, "Inflation and Growth: in Search of a Stable Relationship", Federal Reserve Bank of St. Louis Review, 78(3), ss: 139-146.
- BURDEKİN R. C. K., DENZAU A. T., KEIL, M. W., SITTHIYOT, T. ve WILLET, T. D., 2000. "When Does Inflation Hurt Economic Growth? Different Nonlinearities for Different Economies", Claremont Colleges Working Papers, No: 22.
- CAPORIN M. ve DI MARIA, C., 2002. "Inflation and Growth: Some Panel Data Evidence Working Papers", Greta Working Papers, 2(9).
- CHARI, V. V., JONES, L. E. ve MANUELLI R. E., 1996. "Inflation, Growth, and Financial Intermediation", Federal Reserve Bank of St. Louis, Sayı: May, ss: 41-58.
- CHRISTOFFERSEN, P. ve DOYLE, P., 1998. "From Inflation to Growth", IMF Working Paper, 98(100).
- ÇAĞLAYAN M. ve JIANG, F., 2006. "Reexamining The Linkages Between Inflation and Output Growth: a Bivariate ARFIMA-FIGARCH Approach," Working Papers Department of Economics, Glasgow, University of Glasgow.
- ÇELEBİ E., 2002. "Türkiye'de Devalüasyon Uygulamaları (1923-2000)", Doğu Üniversitesi Dergisi, 2(1), ss: 55-66.

- ÇETİN, A., 2004. “Enflasyon, Büyüme ve Reel-Nominal Belirsizlikler Arasında Nedensellik İlişkileri”, İktisat İşletme ve Finans ,19(221), ss: 71-80.
- ÇİÇEK, M., 2005. “Dezenflasyon Sürecinde Türkiye’de Enflasyonun Uzun Ve Kısa Dönem Dinamiklerinin Modellenmesi”, Yönetim Ve Ekonomi,12(1), ss: 107-126.
- DEMİR, O., KUTLAR A. ve ÜZÜMCÜ A., 2005. “Dış Ticaret ve Beşeri Sermayenin Büyümedeki Rolü: Türkiye Örneği”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(9), ss: 180-196.
- DEMİRCAN E. S. ve ENER M., 2004. “IMF'nin Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye’de Uygulanan İstikrar Programları Üzerine Etkileri”, Yönetim Bilimleri Dergisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi İdari Bilimler Fakültesi,1(2), ss: 83-102.
- DİNLER, Z., 2000. İktisada Giriş, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 525s.
- DOĞRUEL S. A. ve DOĞRUEL F., 2005. Türkiye’de Enflasyonun Tarihi, TCMB Yayınları, Ankara, 226s
- DOTSEY M. ve SARTE, P. D., 1997. "Inflation Uncertainty and Growth in Sample Monetary Model", Federal Reserve Bank of Richmond, 97(5).
- DRUKKER D., PERQUERAS P. G. ve VERME P. H., 2005. “Threshold Effects in The Relationship Between Inflation and Growth: a New Panel Data Approach", Paper Submitted to the American Economic Review, Working Paper, February.
- DTM, 2004. 1923’den Günümüze Türkiye Ekonomisi,
<http://www.foreigntrade.gov.tr/Ekonomi/Trkekon.htm>, (10.10.2005).
- DUNGEY M. ve PITCHFORD J., 1999. "The Steady Inflation Rate of Economic Growth," , Centre for Economic Policy Research, Research School of Social Sciences, Australian National University, Discussion Papers, No: 414.
- DUNGEY M. ve PITCHFORD J., 2001. "an Empirical Analysis of the Effect of Growth on Inflation, Australia, Canada and the United States", Centre for Economic Policy Research, Research School of Social Sciences, Australian National University, Discussion Papers No:438.
- ENÇ, E., 1993. “Enflasyon: Tanımı, Ölçümü ve Sorumluları”, Ekonomik Yaklaşım, Cilt:4, Sayı:8, ss: 1-8.
- ENGELBRECHT, H. J. ve LANGLEY, C., 2001. “Inflation Crises, Deflation and Growth: Further Evidence”, Applied Economics, July, 33(9), ss:1157-1165.
- EREN, A., 2002. Türkiye’nin Ekonomik Yapısı ve Güncel Sorunlar, Muğla Üniversitesi Yayınları:11, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları:02, Muğla, 288s.
- ERGEN, H., 1999. “Türkiye’de Eğitimin Ekonomik Büyümeye Katkısı”, Ekonomik Yaklaşım, 10(35), ss: 21-52.

- ERICSSON, N. R., IRONS, J. S., ve TRYON, R. W., 2000. "Output and Inflation in the Long Run," International Finance Discussion Papers 687, Board of Governors of the Federal Reserve System, International Finance Discussion Papers, Kasım, No:687.
- EROĞLU, N., 2003. "Türkiye’de İktisat Politikalarının Gelişimi (1923-2003)", 80. Yılında Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, T. C. Marmara Üniversitesi, İstanbul, ss:1-12.
- ERTEK, T., 1996. Ekonometriye Giriş, Beta Yayınları, İkinci Basım, İstanbul, 446s.
- ESEN, O., 1993. "Hiperenflasyon Korkusu ve İstikrar Programları", Ekonomik Yaklaşım, 4(8), ss:19-33.
- FARIA J. R. ve CARNEIRO G. F., 2001. "Does High Inflation Affect Growth in the Long and Short Run?," Journal of Applied Economics, Universidad del CEMA, 4(1), ss: 89-105.
- FELDSTEIN M., 1996. "The Costs and Benefits of Going from Low Inflation to Price Stability", NBER Working Papers, No: 5469.
- FISCHER, S., 1993. "The Role of Macroeconomic Factors in Growth", NBER Working Papers, No: 4565.
- FRENKEL, M. ve MEHREZ G., 1998. "'Inflation and Endogenous Technological Growth", Yayınlanmamış Çalışma, Haziran.
<http://129.3.20.41/eps/mac/papers/9808/9808001.pdf>
- FRISCH, H., 1989. Enflasyon Teorileri, (Çev.: Oktay E ve A. Yiğidim), Elif Matbaacılık, Ankara.
- GHOSH, A. R. ve PHILLIPS S., 1998. "Inflation, Disinflation and Growth," IMF Working Papers, International Monetary Fund, 98(68).
- _____, 1998. "Warning: Inflation May Be Harmful to Your Growth," IMF Staff Papers, International Monetary Fund, 45(4), ss:672-710.
- GHOSH, A. R. ve KNÖBL, A., 1997. "Inflation in Transition Economies : How Much? and Why?", IMF Working Papers, International Monetary Fund :European II Department, 97(80).
- GHURA, D. LEITE, C. A. ve TSANGARIDES C., 2002. "Is Growth Enough? Macroeconomic Policy and Poverty Reduction", IMF Working Paper, 02(118).
- GILLMAN M., HARRIS, M. ve MATYAS L., 2002. "Inflation and Growth: Some Theory and Evidence", 10th International Conference on Panel Data, International Conferences on Panel Data, July 5-6.
http://econpapers.repec.org/cpd/2002/42_Harris_2.pdf

- GILLMAN, M. KEJAK M. ve VALENTINYI A., 1999. "Inflation, Growth, and Credit Services", Transition Economics Series, Institute for Advanced Studies, 1999(13).
- GOKAL, V. ve HANIF, S., 2004. "Relationship Between Inflation and Economic Growth", Working Papers, Economics Department, Reserve Bank of Fiji, 2004(04).
- GREGORIO DE, J., 1996. "Inflation, Growth and Central Banks : Theory and Evidence", Policy Research Working Paper Series, The World Bank, No: 1575.
- GÜNGÖR, İ. A., 2006. "Enflasyon Beklentilerinin Oluşum Şeklinin Enflasyon Üzerindeki Etkileri ve Dezenflasyon Programı Uygulamasındaki Sonuçları", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- GÜNGÖR, K., 2006. "İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler" <http://www.ceterisparibus.net/dusunce/genel.htm> (10.10.2005).
- GÜRAN, N., 1999. Makro Ekonomik Analiz, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 347s.
- GYLFASON, T., 1999. "Exports, Inflation and Growth", World Development, Elsevier, 27(6), ss: 1031-1057.
- GYLFASON, T. ve HERBERTSSON, T. T., 2001. "Does Inflation Matter for Growth?", Japan and the World Economy, Elsevier, 13(4), ss: 405-428.
- HASLAG, J. H., 1997. "Output, Growth, Welfare and Inflation: a Survey", Economic and Financial Policy Review, Federal Reserve Bank of Dallas, Sayı: Second Quarter, ss:11-21.
- HEYLEN F., POZZI L. ve VANDEWEGE J., 2004. "Inflation Crises, Human Capital Formation and Growth", Working Papers of Faculty of Economics and Business Administration, Ghent University, 2004(260).
- HEYLEN F., DOBBELEARE L. ve SCHOLLAERT A., 2001. "Inflation, Human Capital and Long-Run Growth –an Empirical Analysis-", Working Papers of Faculty of Economics and Business Administration, Ghent University, 2001(116).
- HODGE D., 2006. "Inflation and Growth in South Africa", Cambridge Journal of Economics, 30(2) , ss: 163-180.
- HUSSAIN, M., 2005. "Inflation and Growth: Estimation of Threshold Point for Pakistan," Pakistan Business Review, 7(3).
- IMF, International Financial Statistics (IFS) (10.10.2006)
- JUDSON R. ve ORPHANIDES A., 1996. " Inflation, Volatility and Growth", Board of Governors of the Federal System.
<http://www.federalreserve.gov/pubs/feds/1996/199619/199619pap.pdf>

- KAR, M. ve TABAN, S., 2005. "İktisadi Gelişmenin Temel Dinamikleri ve Kaynakları", İktisadi Kalkınmada Sosyal, Kültürel ve Siyasal Faktörlerin Rolü, Ekin Kitabevi, Ed: Muhsin Kar ve Sami Taban, Bursa, ss:7-51.
- KARACA, O., 2003. "Türkiye’de Enflasyon-Büyüme İlişkisi: Zaman Serileri Analizi", Doğu Üniversitesi Dergisi, 4(2), ss: 247-255.
- KARAGÜL, M., 2003. "Beşeri Sermayenin Ekonomik Büyüme ile İlişkisi ve Etkin Kullanımı", Sayı:5, ss: 79-90.
- KARLUK, R., 2004. "İhracat Stratejik Planı Paneli", Dış Ticaret Müsteşarlığı, [Http://ihracat.Dtm.Gov.Tr/Dtm/Files/Files-Web/File/Panel-Son%20hali.Doc](http://ihracat.dtm.gov.tr/dtm/files/files-web/file/panel-son%20hali.doc) (10.10.2005).
- KAYA, A. A., 2004. "Uygun Teknoloji Seçimi ve Kalkınma", Kalkınma Ekonomisi Seçme Konular, Ekin Kitabevi, Ed: Muhsin Kar Ve Sami Taban, Bursa, ss:235-256.
- KAYA, V. ve YILMAZ Ö., 2006. "Bölgesel Enflasyon Bölgesel Büyüme İlişkisi: Türkiye İçin Zaman Serisi Ve Panel Veri Analizleri" İktisat, İşletme ve Finans, 21(247).
- KEPENEK, Y. ve YENTÜRK N., 1994. Türkiye Ekonomisi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 510s.
- KEŞKEK S. ve ÖZHAN M., 2004. "Enflasyon, Enflasyon Belirsizliği ve Büyüme", Active Dergisi, Temmuz-Ağustos, 2004(37), ss:1-18.
- KHAN M. S. ve SENHADJI A. S., 2001. "Threshold Effects in the Relationship Between Inflation and Growth," IMF Staff Papers, 48(1).
- KHAN M. S, 2002. "Inflation, Financial Deeping and Growth", Macro Economic Stability, Financial Markets, and Economic Development, Banco De Mexico Conference, Mexico City, November.
- KIVILCIM, M., 1993. "Türk Ekonomisinin Uzun Dönem Enflasyon Analizi: Bir Amprik Yaklaşım", Ekonomik Yaklaşım, 4(8), ss: 97-115.
- KİRMANOĞLU, H., 2001. "Is There Inflation-Growth Tradeoff in the Turkish Economy?" Canadian Economics Association Annual Meeting, Montréal, Canada, June, ss:1-14.
- KLUMP, R., 2003. "Inflation, Factor Substitution and Growth", Working Paper Series, European Central Bank, No: 280, ss: 1-46.
- KORMENDI R.C., ve MEGUIRE P. G., 1985. "Macroeconomic Determinants of Growth: Cross Country Evidence" Journal of Monetary Economics, 16(2).
- KÜÇÜKALAY M. ve TÜRKCAN K., 2004. "Nüfus ve Kalkınma", Kalkınma Ekonomisi Seçme Konular, Ekin Kitabevi, Ed: Sami Taban ve Muhsin Kar, Bursa, ss: 71-110.
- LEE C. C. ve WONG S. Y., 2005. "Inflationary Threshold Effects in the Relationship Between Financial Development and Economic Growth: Evidence from Taiwan and Japan." Journal of Economic Development, 30(1), ss: 49-69.

- LEVINE, R. ve RENELT, D., 1991. "A Sensitivity Analysis of Cross-Country Growth Regressions," Policy Research Working Paper Series, The World Bank, No: 609, ss: 1-48.
- LI, M., 2006. "Inflation and Economic Growth: Threshold Effects and Transmission Mechanisms", Canadian Economics Association Annual Conference, Montreal.
- LI, H. ve ZOU H., 2002. "Inflation, Growth and Income Distribution: A Cross Country Study", Annals of Economics and Finance, No: 3, ss:85-101.
- LIPSEY, R.G., STEINER, P. O. ve PURVIS D. D., 1984. Economics, Harper and Row Publishers, New York, 981s.
- MA, H., 1998. "Inflation, Uncertainty, and Growth in Colombia", IMF Working Papers, International Monetary Fund, 98(161).
- MALLA, S., 1997. "Inflation and Economic Growth: Evidence from A Growth Equation", University of Hawai'i At Monoa, Department of Economics, Honolulu, December.
- MALLIK, G. VE CHOMDHURY, A., 2001. "Inflation and Economic Growth: Evidence From Four South Asian Countries, Asia-Pacific Development Journal, 8(1), ss: 123-135.
- MAXWELL J. F., 1981. "Inflation and Economic Growth in Pacific Basin Developing Economies", Economic Review, Federal Reserve Bank of San Francisco, Sayı: Fall, ss: 8-18.
- MBOWENI, T. T., 2000. "Economic Growth, Inflation and Monetary Policy in South Africa", At the Business Conference of the Bureau for Economic Research, Governor of the South African Reserve Bank, Stellenbosch, November.
- MOTLEY, B., 1998. "Growth and Inflation: A Cross-Country Study", Economic Review, Federal Reserve Bank of San Francisco, No: 1, ss: 15-28.
- MUBARIK Y. A., 2005. "Inflation and Growth: An Estimate of The Threshold Level of Inflation in Pakistan", State Bank of Pakistan Research Bulletin, 1(1).
- NELL, S. K., 2000, "Is Low Inflation a Precondition for Faster Growth? The Case of South Africa," Studies in Economics, Department of Economics, University of Kent, October, No: 0011.
- ODYAKMAZ, N., 2000, "Bilgi Teknolojileri, Küreselleşme Ve Kalkınma".
<http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/tem2000/bilgi.htm>
- OECD, 2005. <http://www.oecd.org/dataoecd/55/49/35636867.pdf> (10.10.2005)
- OĞUŞ, A., 2005. "Türkiye'de Gelir Dağılımı", İktisat İşletme ve Finans, 20(236).

- ÖNGEL, E., BEDİR, E., KARAKAYA, M., KILIÇ, C. ve TOKUROĞLU, B., 1997. “Yüksek Enflasyonun Aile İçi İlişkiler Üzerindeki Etkisi”, Aile Araştırma Kurulu Yayınları, Ankara, 257s.
- ÖZGÜVEN, A., 1988. İktisadi Büyüme, İktisadi Kalkınma, Sosyal Kalkınma, Planlama ve Japon Kalkınması, Filiz Kitabevi, İstanbul, 287s.
- ÖZKAN, S., 1990. “Türkiye Ekonomisinde Enflasyon” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- PARASIZ, İ., 2001. Enflasyon, Kriz ve Ayarlamalar: Dünyada ve Ülkemizde Kalkınma Makro Ekonomi Sorunları, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 488s.
- _____, 1997. Modern Büyüme Teorileri: Dinamik Makro Ekonomiye Giriş”, Ezgi Kitabevi, Bursa, 164s.
- _____, 1993. Makro Ekonomi Teori ve Politika, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 505s.
- PAYA, M., 1998. Para Teorisi ve Para Politikası, Filizi Kitabevi, İstanbul, 400s
- PEKER, O., 2004. “Parasal Şokların Reel Etkileri: Kuram ve Türkiye Örneği”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara, 207s.
- PEKİN, T., 1993. Makro Ekonomi: Para, Milli Gelir, İstihdam, Bilgehan Basım Evi, İzmir, 218s.
- ROMER, C. D., 1996. “Inflation and The Growth Rate of Output”, NBER Working Papers, National Bureau of Economic Research, No: 5575.
- ROUSSEAU, P.L ve WACHTEL, P., 2001. “Inflation Thresholds and the Finance-Growth Nexus”, X Tor Vergata Financial Conference, Rome, November.
- SAYGILI, Ş., CİHAN C. ve YURTOĞLU, H., 2002. Türkiye Ekonomisinde Sermaye Birikimi, Büyüme ve Verimlilik:1972-2000, Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, 112s.
- SAREL, M., 1996. “Nonlinear Effects of Inflation on Economic Growth”, IMF Staff Papers, 43(1).
- SEBASTIAN, E., 1983, "The Short-Run Relation Between Inflation and Growth in Latin America," NBER Working Papers, National Bureau of Economic Research, No: 1065,
- SELİMOĞLU, K. S., 2001. “Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerinin Giderilmesi Yönünde Yapılan Ulusal ve Uluslararası Boyuttaki Düzenlemeler”, Muhasebe ve Denetimine Bakış Dergisi, Sayı: 4, ss: 99-108.
- SUBAŞI, D. B., 2005. “Enflasyonun Arima Modelleri ile Tahminlenmesi: 1994-2005 Türkiye Uygulaması” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

- SWEIDAN, O. D., 2004. "Does Inflation Harm Economic Growth in Jordan? An Econometric Analysis for the Period 1970-2000" International Journal of Applied Econometrics and Quantitative Studies, 1(2), ss: 41-66.
- ŞAHİN, H., 1995. Türkiye Ekonomisi, Ezgi Kitabevi, Bursa, 435s.
- ŞEN, H., SARUÇ, N. T. ve KESKİN, A., 2004. "İktisadi Kalkınmanın Finansmanı", Kalkınma Ekonomisi Seçme Konular, Ekin Kitabevi, Ed: Muhsin Kar ve Sami Taban, Bursa, ss: 197-234.
- ŞİMŞEK, M., 2003. "İhracata Dayalı-Büyüme Hipotezinin Türkiye Ekonomisi Verileri İle Analizi:1960-2002", Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi, 18(2), ss: 43-63.
- TCMB, 2005. <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar/enflasyon.pdf> (10.10.2005).
- TEK, 2003, "Büyüme Stratejileri", Türkiye İktisat Kongresi Büyüme Stratejileri Çalışma Grubu, Türkiye Ekonomi Kurulu.
http://www.tek.org.tr/dosyalar/BS_Rapor.pdf (10.10.2005).
- TERZİ, H., 2004, "Türkiye'de Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi (1924-2002)", Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(3), ss:59-75.
- TERZİ H. VE OLTULULAR S., 2004, "Türkiye'de Ekonomik Büyüme-Enflasyon Süreci: Sektörler İtibariyle Ekonometrik Bir Analiz", Bankacılar Dergisi, Sayı:50, ss.19-33.
- TEZEL, Y. S., 2000. İktisadi Büyüme, İmaj Yayınevi, Ankara, 244s.
- THIRLWALL A. P. ve BARTON C.A., 1971. "Inflation and Growth: International Evidence" Banco Nazionale del Lavoro Quarterly Review, No:98.
- TOKGÖZ E., 2001. "Türkiye'de İktisadi Gelişme Tarihinin Ana Çizgileri", Türkiye Ekonomisi Sektörel Analiz, Ed: Ahmet Şahinöz, İmaj Yayınevi, Ankara, ss: 3-50.
- TUİK, 2005. İstatistik Göstergeler 1923-2004, Türkiye İstatistik Kurumu, No: 0535, 667s.
- TÜRK, İ., 1997. Maliye Politikası: Amaçlar-Araçlar ve Çağdaş Bütçe Teorileri, Turhan Kitabevi, Ankara, 392s
- TÜRKMEN, F., 2002, Eğitimin Ekonomik ve Sosyal Faydaları ve Türkiye'de Eğitim Ekonomik Büyüme İlişkisinin Araştırılması, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, DPT, Ankara, 114s.
<http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/turkmenf/ekonomik.pdf> (10.10.2005)
- USLU, E., 1993. "Başlıca Enflasyon Teorileri ve 1980'li Yıllarda Türkiye'de Enflasyon" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- UYGUR, E., 2001. "Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri", Tartışma Metni, Türkiye Ekonomi Kurumu, 2001(1).

- ÜLGNER, S., 1976, Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme, Der Yayınevi, İstanbul, 462s.
- ÜNSAL, M. E., 1999. Makro İktisat, Art Ofset Matbaacılık, Ankara, 365s.
- VAONA, A. ve SCHIAVO S., 2005, “Nonparametric and Semiparametric Evidence on The Long-Run Effects of Inflation on Growth”, Department of Economics Working Papers, Department of Economics, University of Trento, Italia, No:520.
- WACHTEL, P. ve ROUSSEAU, P. L., 2000. "Inflation, Financial Development and Growth," Working Papers, New York University, Leonard N. Stern School of Business, Department of Economics, 2000(10).
- WALLICH, H. C., 1996. “Money and Growth: A Country Cross-Section Analysis” Journal of Money, Credit and Banking, 1(2).
- YELDAN E., 2001. “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Üzerine Değerlendirmeler”, Bağımsız Sosyal Bilimciler, <http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org> (10.10.2005).
- YILDIRIM, E., 1996. “Büyüme ve İktisadi Gelişme”, İktisadın İlkeleri, Alkım Yayınevi, Ed: Ömer Faruk Çolak, Ankara, 774s.
- YILDIRIM, K. ve KARAMAN, D., 2003. Makroekonomi, Etam Matbaası, Eskişehir, 585s.
- YILMAZ, G. Ö., 2005. “Türkiye Ekonomisinde Büyüme ile İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, Ekonometri ve İstatistik Dergisi, Sayı:2, ss: 63-76.
- YILMAZ, K., AKÇAY, C. ve ALPER, C. E., 2002. “Enflasyon ve Büyüme Dinamikleri: Gelişmekte Olan Ülke Deneyimleri Işığında Türkiye Analizi”, Yayın No: TÜSİAD-T/2002-12/341, Aralık,
- YİĞİDİM, A. ve KÖSE, N., 1997. “İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki, İthalatın Rolü: Türkiye Örneği (1980-1996)”, Ekonomik Yaklaşım, 8(26), ss:71-85.
- YUMUŞAK, İ.G. ve BİLEN, M., 2000. “Gelir Dağılımı- Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerinde Bir Değerlendirme”, K.Ü Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:1, ss:77-96.
- YÜCEL, İ. H., 1997. “Bilim-Teknoloji Politikaları ve 21. Yüzyıl Toplumu”, DPT Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Araştırma Dairesi Başkanlığı, Ankara, 127s. <http://ekutup.dpt.gov.tr/bilim/yucelih/biltek.pdf> (10.10.2005)
- YÜKSELER, Z., 2004. “Türkiye’de Enflasyonist Süreç ve Etkileyen Faktörlere İlişkin Bir Değerlendirme”, Düşen Enflasyon Ortamında Yaşamak, Çalışma Raporu, Ankara.
- ZHU, A. ve POLLIN R., 2005. “Inflation and Economic Growth: A Cross-Country Non-Linear Analysis”, Working Papers, Political Economy Research Institute, University of Massachusetts At Amherst, No:109.

EK 1:**Çizelge: Türkiye'de Gerçekleşen Fiyat Hareketleri ve GSMH Büyüme Hızı (1938-1971)**

Yıl	TÜFE	TEFE	GSMH deflatörü	GSMH Büyüme Hızı
	%	%	%	%
1938	...	...	...	9,5
1939	2,1	1,3	1,8	6,9
1940	8,5	25	22,5	-4,9
1941	19,6	38,5	38,9	-10,3
1942	66,7	93,7	96	5,6
1943	45,8	73,8	65,2	-9,8
1944	2,5	-22,2	-23,7	-5,1
1945	0,9	-3,2	-3,4	-15,3
1946	-3,8	-3,8	-5	31,9
1947	1,5	1,3	5,6	4,2
1948	1,4	7,7	8,6	15,9
1949	7,5	7,9	0,4	-5
1950	-4,3	-10,2	-2,1	9,4
1951	-1,1	6,7	6,5	12,8
1952	5,1	0,8	2,7	11,9
1953	4,8	2,3	4,8	11,2
1954	9	11	5,1	-3
1955	11,9	7,2	11,3	7,9
1956	11,5	16,8	11,8	3,2
1957	12,5	18,7	23,3	7,8
1958	15,7	15,1	14,2	4,5
1959	22,6	19,5	19,9	4,1
1960	7,4	5,3	3,3	3,4
1961	1,3	2,9	4,1	2
1962	3,8	5,7	9,5	6,2
1963	6,5	4,2	5,7	9,7
1964	0,8	1,2	2,6	4,1
1965	6,7	8,1	4,3	3,1
1966	5,5	4,8	6,4	12
1967	6,3	7,6	6,5	4,2
1968	4,1	3,2	3,9	6,7
1969	5,7	7,2	7,2	4,3
1970	11,8	6,7	8,5	4,4
1971	21,8	15,9	17,4	7

Kaynak:Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler, 2005

Çizelge: Türkiye'de Gerçekleşen Fiyat Hareketleri ve GSMH Büyüme Hızı (1972-2005)

Yıl	TÜFE	TEFE	GSMH deflatörü	GSMH Büyüme Hızı
	%	%	%	%
1972	15,3	18	10,2	9,2
1973	15,8	20,5	21,1	4,9
1974	15,4	29,9	30,5	3,3
1975	19	10,1	21,2	6,1
1976	16,4	15,6	15,3	9
1977	22,5	24,1	24	3
1978	53,3	52,6	46,7	1,2
1979	62	63,9	75,6	-0,5
1980	101,4	107,2	89,6	-2,8
1981	34	36,8	44,3	4,8
1982	28,4	27	28,3	3,1
1983	31,4	30,5	26	4,2
1984	48,4	50,3	48,5	7,1
1985	45	43,2	52,9	4,3
1986	34,6	29,6	35,6	6,8
1987	38,9	32,1	33,5	9,8
1988	73,7	68,3	69,7	1,5
1989	63,3	63,9	75,5	1,6
1990	60,3	52,3	57,6	9,4
1991	65,9	55,4	59,2	0,3
1992	70,1	62,1	63,5	6,4
1993	66,1	58,4	67,4	8,1
1994	106,3	120,7	107,3	-6,1
1995	88	86	87,2	8
1996	80,4	76	78	7,1
1997	85,7	81,8	81,2	8,3
1998	84,7	71,8	75,3	3,9
1999	64,9	53,1	55,8	-6,1
2000	54,9	51,4	50,9	6,3
2001	54,4	61,6	55,3	-9,5
2002	45	50,1	44,4	7,9
2003	25,3	25,6	22,5	5,9
2004	10,6	11,1	9,5	9,9
2005	7,72	2,66	5,3	7,6

Kaynak:Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler, 2005

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Gaziantep’de doğdu. İlkokulu Gaziantep 30 Ağustos İlkokulu’nda, ortaokulu Orgeneral Kenan Evren İlköğretim Okulu’nda, lise eğitimini ise Gaziantep Cumhuriyet Lisesinde tamamladı.

1998 yılında Muğla Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi İktisat bölümüne kayıt yaptırdı. 2003 yılında mezun olduktan sonra aynı yıl Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi’nde, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı’nda yüksek lisans hakkı kazandı.